

**Küresel İklim Değişikliği
Yükümlükleri Hakkında
Oslo İlkeleri ve**

İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları

HAZIRLAYAN: GAMZE OVACIK EDİTÖR: ILGIN ÖZKAYA ÖZLÜER

İlya, ınar ve Poyraz Ali'ye

Gamze Ovacık

Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2006 yılında mezun oldu. Amsterdam Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Uluslararası Hukuk alanında Yüksek Lisans yaparken Oxford Üniversitesi Yayınlarının Yerel Mahkemelerde Uluslararası Hukuk (International Law in Domestic Courts) veritabanında editörlük yaptı. 3 yıl Uluslararası Göç Örgütü Ankara ofisinde görev yaptıktan sonra Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezine uzman desteği sağlamaktadır ve Bilkent Üniversitesi Kamu Hukuku Doktora Programı çerçevesinde uluslararası hukuk alanındaki akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Ilgın Özkaya Özlüer

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Çevre Hukuku Anabilim Dalında 2005 yılında başladığı akademik hayatını, İdare Hukuku Anabilim Dalında koruma amaçlı imar planları üzerine yaptığı doktora çalışmaları ile devam ettirmekte ve aynı anabilim dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. “Kırda Yoksulluk ve Direniş”, “Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerklik” ve “Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri” kitaplarında editörlük; “Biyogüvenlik Yasası: Görünmez Elin Ekolojisi” ve “Paris Anlaşması ve Ortak Değerlerin İnşa Sürecinde Hukuk” kitaplarında bölüm yazarlığı yapmıştır. Özkaya Özlüer’in, akademik makaleleri, gazete yazıları, çeşitli toplantı, konferans ve sempozyumlarda çevre hukuku, imar hukuku, idare hukuku ve ekoloji politikaları üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

**Küresel İklim Değişikliği
Yükümlülükleri Hakkında
Oslo İlkeleri ve**

İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları

HAZIRLAYAN: GAMZE OVACIK EDITÖR: ILGIN ÖZKAYA ÖZLÜER

Küresel İklim Değişikliği Yükümlülükleri Hakkında Oslo İlkeleri ve İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları

Hazırlayan: Gamze Ovacık
Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği
Basım Tarihi: Ocak, 2017, 1. Baskı
Editör: Iğın Özkaya Özlüer
Tasarım: Ahmet M. Öğüt
Kategori: Hukuk
ISBN: 978-605-83799-9-2

Ekoloji
Kolektifi

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

📍 Bestekar Sk. No:66/2, Kavaklıdere, Çankaya, Ankara

☎ +90 (312) 425 7764 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

ÖNSÖZ : ULUSLARARASI YARGI KARARLARI BİZİM İÇİN NEDEN ÖNEMLİ?	7
KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ HAKKINDA OSLO İLKELEİ	13
URGENDA DERNEĞİ VE DİĞERLERİ/HOLLANDA DAVASI: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVALARINDA YENİ DÖNEM	23
ANDRÉ BRUN/FRANSA DAVASI: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİNİN ÇEVRE DAVALARINDA YETKİSİNE DAİR BİR KARAR	33
FADEYEVA/RUSYA DAVASI: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ ÇEVRESEL HAKLARI ÖZEL HAYAT HAKKI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİYOR	37
GRAY/PLANLAMA BAKANLIĞI DAVASI: AVUSTRALYA'DAN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİNE KÜMÜLATİF ETKİ YAKLAŞIMI	41
COCKERİLL/WALLOON EYALETİ DAVASI: BELÇİKA ANAYASA MAHKEMESİNDEN KYOTO PROTOKOLÜNÜN AB HUKUKUNA VE ULUSAL HUKUKA YANSIMALARINA İLİŞKİN BİR KARAR	45
ALMANYA ÇEVRE VE DOĞA KORUMA DERNEĞİ/BADEN-WÜRTEMBERG EYALETİ DAVASI: ALMAN FEDERAL İDARE MAHKEMESİ AARHUS SÖZLEŞMESİNİ YORUMLUYOR	49
GREENPEACE AVUSTRALYA/REDBANK POWER COMPANY DAVASI: AVUSTRALYA ÇEVRE MAHKEMESİNİN İHTİYATLILIK İLKESİNE YAKLAŞIMI	55
CLİENT EARTH/ÇEVRE, GIDA VE BAYINDIRLIK BAKANLIĞI DAVASI: İNGİLTERE'DE AVRUPA BİRLİĞİ HAVA KALİTESİ YÖNERGESİNİN UYGULANMASI	61
KÜMÜLATİF ETKİ DEĞERLENDİRMESİNE İLİŞKİN HİNDİSTAN MAHKEMESİ KARARI	65

ÖNSÖZ :

ULUSLARARASI YARGI KARARLARI BİZİM İÇİN NEDEN ÖNEMLİ?

İkinci dünya savaşı ile çevre sorunları küresel bir sorun olarak üzerine eğilmesinin zorunlu olduğu devletlerce kabul görerek, küresel zirveler, toplantılar ve anlaşmalarla uluslararası hukukun konusu haline almıştır. Bu gelişmeyle uluslararası hukukun kavramları ve devletlerin egemenlik hakkı şemsiyesi altında yeniden ele alınmaya başlanan çevre sorunları bir yandan mevcut hukuk kuralları içinde kendine yer ararken bir yandan da özgün ilke ve kuralları ile yeni bir alan olarak çevre hukuku adıyla doğmuştur. Çevre sorunlarının çok yönlülüğü, etkilerinin uzun süreli olması, sonuçlarının tamamen ortadan kaldırılamaması, değişen ve gelişen teknolojinin başta biyoçeşitlik olmak üzere ekosistemler ve insan yaşamını içerecek biçimde tüm yaşam alanları üzerinde olumsuz etkiler göstermesi gibi özellikleri, söz konusu yeni hukuk alanının ilkelerinin de mevcut hukuk anlayışını değiştirmeye zorlamıştır.

Çevre hukukunun görece «genç» yönü, özellikle uluslararası çevre hukuku açısından devletleri bağlayıcı ilkelerin egemenliğinde güncel, insan merkezinden çevre merkezine kayan yeni bir hukuk anlayışının oluşmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk, zaman içinde doğan ve gelişen çevre hukuku ilkelerinin mevcut hukuk kurallarının yorumlanmasında temel alınması yoluyla kendini gösterdiği gibi, başta yaşam hakkı olmak üzere temel hakların genişletilerek ve çevre sorunlarının çeşitliliği ölçüsünde yeniden anlamlandırılmasıyla mümkün olabilmektedir.

Çevre hukuku ilke ve kurallarının uluslararası hukuk için olduğu kadar ulusal hukuklar açısından da kesin, sınırları ve çerçevesi çizilmiş normları ve tanımları yoktur. Bu nedenle özellikle ilkesel birliklikler, devletlerin birarada ortak sorunlara eğilmesini ve sorunların çözülmesinde eşgüdümlü hareket etmelerini sağlayacak anahtarlar

olarak görülmelidir. Diğer yandan, mahkeme kararları ile anlam kazanan ve kapsamı zaman içinde yine bu kararlar yoluyla genişleyen yahut esneyen ilkeler, uluslar arasında da yol göstericilik niteliğini mahkeme kararlarının bağlayıcılık gücünden almaktadır.

Küresel İklim Değişikliği Yükümlülükleri Hakkında Oslo İlkeleri ve mahkeme kararları çevirilerinin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Oslo ilkeleri, iklim değişikliği konusunda uzman hukukçularca oluşturulmuş bir metin olarak, çağımızın en ciddi sorunu olan iklim değişikliğinin küresel boyutunu ortaya koymuştur. Diğer yandan, devletlerin sorumluluk almalarının, bu sorunun çözümü için tek yol olduğunu vurgularken uluslararası anlaşmalar ve çevre zirveleri sonunda oluşturulan metinlerinin bağlayıcılık sorununu aşmayı değil ama ilkeler yoluyla devletlerin farklı hukuki metinlerle ortak amaca ulaştıracak birlikteliği sağlaması amaçlamaktadır. Son olarak, Küresel İklim Değişikliği Yükümlülükleri Hakkında Oslo İlkeleri, devletleri, iklim değişikliği sorununun çözümü konusunda uzlaşma göstermeleri ve ortaklıklar kurmaları konusunda teşvik edecek bir moral niteliğe de sahiptir.

Kitapta yer verdiğimiz mahkeme kararları ise, öncelikli olarak çevre hukukunun temel ilkelerine dair mahkemelerin yaklaşımını ve diğer yandan çevre sorunlarının temel özelliklerinin mevcut hukuk normları tarafından nasıl yorumlandığına dair güncel yaklaşımı ortaya koymaya yönelik seçilmiştir. Bu anlamda, verilen kararların tamamının bir "örnek" kabul edilmesi gerektiği, tek, kesinleşmiş ve nihayetlendirilmiş bir yorum-sonuç olarak görülmemeye, başta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olmak üzere mahkemelerce kimi çevre hukuku ilkelerinin geniş ele alınmaya, çevre ve insan haklarını korumaya yönelik geliştirilmeye her zaman açık olduğunu da hatırlamak gerekir. Özellikle çevre sorunlarının çok yönlülüğü ve yatırımlara başlanmadan önce işletilen idari izin sürecinde gözönüne alınması gereken kümülatif etki değerlendirmeye ilişkin Hindistan Kararını okuyucuyla buluşturmak adına tamamına yer vermemiz de, ülkemiz açısından farklı bir bakış açısı ve tartışma başlığı yaratmayı amaçlamaktadır. Bu açıklamalar ışığında, kitapta ele alınan kararların sırasıyla konularına, özetlerine ve önemlerine de değinmek de yarar var

Urgenda Derneği ve Diğerleri/Hollanda Davası, Hollanda'da çevre ve iklim değişikliği alanında çalışan Urgenda derneği ile beraber 886 vatandaşın tehlikeli iklim değişikliğine sebep olmaktadır dolayısıyla Hollanda devletinin sorumlu tutulması talebiyle, Hollanda mahkemelerinde açtıkları davanın sonucu olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince görülmüştür. Bu davada, Hollanda'nın 2020'ye kadar olan sera gazı salımı azaltım hedefini, Cancun Sözleşmelerinin Ek-1'deki ülkeler bakımından belirlediği ve tehlikeli iklim değişikliğinin engellenebilmesi için gerekli olduğu kabul edilen %25-40 azaltım hedefinden daha düşük belirlemesinin, ulusal ve uluslararası hukuka aykırı olup olmadığı konusu tartışılarak karara bağlanmıştır. Bu karar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin iklim değişikliği konusundaki uluslararası yükümlülüklerine ve hedeflediği sera gazı indirim değerleri karşısındaki hukuki durumuna dair bir değerlendirmelere vesile olması açısından, siz değerli okuyucularla paylaştığımız ilk karar olmuştur.

André Brun/Fransa Davası ise, biyoçeşitlilik ve gıda egemenliği karşısında üreticilerin ve tüketicilerin büyük çoğunluğu tarafında ciddi bir tehlike olarak görülen, fakat Fransa devleti tarafından verilen izin süreci sonunda ekimi yapabilen genetiği değiştirilmiş ürün üreticilerinden biri olarak Biogemma isimli şirketin 2001’de, Brun isimli Fransız vatandaşının da aralarında bulunduğu 200 kişi tarafından transjenik mısır mahsullerinin tahribi üzerine ceza mahkemesince haklarında başkasının malını tahrip suçundan ceza almalarına yaptıkları itirazla ilgilidir. Karar, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin yaşam hakkı ve katılım hakkı başta olmak üzere, yapılan itirazın kabul edilebilirliği noktasına odaklanmıştır. Bu karar, İnsan Hakları Komisyonunun uzmanlık alanını göstermesi ve diğer yandan da çevresel konulara katılım hakkının daha geniş yorumlanmasını sağlamak üzere ülke mevzuatlarında katılım araçlarının artırılmasının, etkin ve kolaylaştırılmış araçların çoğaltılmasının önemini göstermesi açısından önemlidir.

Fadeyeva/Rusya Davası, SSCB’nin en büyük çelik üretim tesisi yakınlarında evi bulunan Fadeyeva’nın bölgeden uzakta bir konuta yerleştirme isteğine karşın uzun süre bekleme listesinde tutulmasına, kendisinin ve fabrika çevresinde yaşayan diğer insanların sağlığını tehlikeye atan tesislerden uzaklaşma isteklerine devletin aktif bir destek sağlamaması nedeniyle açtığı dava ile ilgilidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesini gözönüne almak suretiyle başvuru hakkında konut ve özel hayatına müdahale hususunu tartışmıştır. Bu karar, gün geçtikçe sayıları artan, benzer koşullarda yaşayanlarla ve ilgililerce gerekli önlemleri alınmaksızın çeşitli fabrika ve tesis yakınlarında kalmak zorunda kalanlarla ilgili olarak, devletlere AİHS’den kaynaklanan ödevlerini hatırlatması açısından önemlidir.

Gray/Planlama Bakanlığı Davası, Avustralya’da bulunan bir şirket tarafından yapılması planlanan bir kömür madeni projesinin hayata geçmesinin çevresel etki değerlendirme sonucuna bağlanması; sera gazı emisyonlarının yarattığı etkinin mahkemeler tarafından dikkate alınabilmesi şartlarını konu edinmesi; çevre kirliliğinin mahkemeler tarafından ele alınmasında en ciddi sorunlardan biri olarak nedensellik bağının belirlenmesi hususunu ele alması; sera gazı emisyonlarının kümülatif etkisini vurgulaması açısından önemli bir davadır. Avusturya mahkemelerinin kirlilik ile zarar arasındaki nedensellik bağının kurulmasında aranan kriterleri geniş yorumlaması da dikkate değer bir diğer noktadır.

Cockerill/Walloon Eyaleti Davası ise, Belçika Anayasa Mahkemesi’nin Kyoto Protokolü’nün AB ve ulusal hukuklarına yansımaları üzerine bir karar olması ve ulusal mahkemenin Avrupa Adale Divanı’ndan görüş istemesi yönlerinden ilginçtir. Kararda Avrupa Birliği emisyon değişim programının çelik sektörüne uygulanıp kimyasal ve demir dışı metal sektörüne uygulanmaması, meşru olmayan bir muamele farkı teşkil edip etmediği sorunu üzerinde durulmuş ve Walloon hükümetinin faaliyetlerini durdurmuş bir şirketin, kendisine tanınan emisyon istihkakını iptal edip edemeyeceğini karara bağlaması açısından önemlidir.

Almanya Çevre ve Doğa Koruma Derneği/Baden-Württemberg Eyaleti Davası'nda son yıllarda Türkiye'de de sıkça adından söz edilen ve Türkiye'nin de taraf olarak uygulamaya geçmesi kimi sivil toplum kuruluşlarınca da belnen çevresel kararlara erişim ve bu kararlara katılım sürecini konu edilen Aarhus Sözleşmesi'nin Alman mahkemele-rince yorumlanması ile ilgilidir. Bu karar, Almanya Çevre ve Doğa Koruma Derneği'nin idarenin verdiği bir izne karşı açtığı dava nezdinde Avrupa Adalet Divanı'nın Aarhus Sözleşmesini yorumladığı çeşitli kararlarına atıfta bulunarak STK'nın dava açma ehliyeti başta olmak üzere çevresel kararlara katılım konusuna yaklaşımı ele alınmıştır.

Greenpeace Avustralya/Redbank Power Company Kararı, Greenpeace'in Avustur-yada faaliyet gösteren Redbank Power şirketine karşı atmosfere yaydığı emisyonlar nedeniyle Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi yükümlülüklerine aykırılık iddiası ile açtığı dava ile ilgilidir. Karar, iklim değişikliği konusu ile ilgili ola-rak bilimsel belirsizliğin ele alınması ve ihtiyatlılık ilkesini gündemleştirmesi açısından önemlidir. Avustralya Çevre Mahkemesi'nin kararı, sonucu itibarıyla olması bile, ih-tiyatlılık ilkesini tartışmaya açması ve devletin tüm kademelerinde dikkate alınmasını öngörmesi yönelerinden dikkate değerdir.

Client Earth/Çevre, Gıda ve Bayındırlık Bakanlığı Davası, Türkiye'nin çoğu ilinde de ciddi bir sorun haline gelen hava kalitesinin bozulması sorununun İngilterede mahke-meye taşınması ile ilgilidir. Kararda, İngiltere'de çevre ile ilgili bir sivil toplum kuruluşu olan Client Earth'ün İngiltereyi Avrupa Komisyonu Hava Kalitesi Yönergesi uyarınca havadaki nitrojen dioksit seviyesini düşürme yükümlülüklerine uymaya zorlama çaba-sının bir sonucudur. Buna göre karar, İngiltereyi Yönergede belirtilen seviyelerde hava kalitesini düzenleme ve bu konuda acil harekete geçirme, yönünden başarılı görülme-lidir. Diğer yandan, mahkeme süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle kararın sonuçlarını hayata geçirme noktasında beklenen sonucun makul sürelerde alınmaması, çevre ile ilgili konularda yargılamaya ilişkin önemli zorlukları da bir kez daha gündeme getiriyor. Bu zorlukların en başta geleni, yargılama süreçlerinde geçirilen sürenin, ekolojik den-ge ve insanlık açısından ciddi zararlara neden olabilecek bir kayıba dönüşebileceğidir. Bu nedenle ülkelere sözleşmelerden ya da ulusal düzenlemelerden kaynaklanan yükümlülüklerini, yargı kararı ile hatırlatmak ve zorlamak zorunda kalmadan, sorumluluk almalarını sağlayacak katılım araçlarının hayata geçirilmesi gereklidir.

Türkiye'nin çevresel konularda en ciddi denetim ve koruma sürecini düzenleyerek çevrenin kirlenici faaliyetler karşısında tek kalkamı haline gelen çevresel etki değeren-dirme süreci, katılım araçları ile de kimi faaliyetleri, henüz kirlenici etkileri görülmeden, ortadan kaldıran, çok yönlü bir değerlendirme ve izin yönetimidir. Bu nedenle de, gerek ÇED yönetmeliğinde yapılan sayısız değişiklik gerek ÇED yönetmeliği değişikliklerine karşı açılan davalarda alınan mahkeme kararlarını etkisiz hale getiren kanun değişiklik-leri, bu sürecin önemini ortadan kaldırmamaktadır. Çevre sorunlarının çok yönlülüğü, disiplinlerarası incelemeyi zorunlu kılması gibi kimi özellikleri bu süreç ile belirginleş-mektedir. İşte, Hindistan mahkemesinin çevresel izinlerin kümülatif etki değerlendir-

me sonucunda verilmesi ile ilgili kararı da bu yönden bizler açısından önemli bulunarak tam çeviri olarak kitaba eklenmiştir. Bu kararının İngilizce orijinalinden Türkçe'ye çevirisinin ilk taslağı Soner Torlak tarafından hazırlanmış, daha sonra bu çeviri yeniden geliştirilmiştir.

Kitaptaki karar analizleri, Oxford yayınlarının “Yerel Mahkemelerde Uluslararası Hukuk” (“International Law in Domestic Courts”) veri tabanında yer alan karar özetlerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu veri tabanına şu adresten erişilebilir: <http://opil.ouplaw.com/page/ILDC/oxford-reports-on-international-law-in-domestic-courts> Diğer yandan kararların tamamına ulaşmak isteyen ilgililer için karar künyeleri başlıkların dipnotlarında belirtilmiştir. İyi Okumalar.

İlgın Özkaya Özlüer
Ankara, Aralık 2016

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ HAKKINDA OSLO İLKELERİ^{1,2,3}

1 Mart 2015'te uluslararası hukuk, insan hakları hukuku, çevre hukuku ve diğer hukuk dallarından bir grup uzman, İklim Değişikliğinin Azaltılması için Küresel Yükümlülükler hakkında Oslo İlkelerini sunmuştur.

Uzmanlar, dünyadaki tüm ulusal ve uluslararası mahkemelerin, üniversitelerin ve örgütlerin mensuplarından oluşmaktadır.

Birkaç yıl süren kapsamlı hukuki araştırma ve tartışmaların nihayetinde olgunlaşan çevre hukukuna ilişkin ilkeler 2014'de Oslo Norveç'te aşağıda ismi bulunan uzmanlar tarafından belirlenmiştir:

GİRİŞ

İklim değişikliği dünyanın refahını tehdit etmektedir. Tehditler ağır ve yakındır. Aslında iklim değişikliği insan topluluklarına ve çevreye zarar vermeye çoktan başlamıştır. İklim değişikliği ve onun gezegen ve hayat üzerindeki etkilerinden endişeli bir grup hukuk uzmanı olarak, küresel ısınmanın kritik seviyeye gelmesini önlemek için devletlerin ve teşebbüslerin sahip olduğu asli yükümlülüklerden oluşan ilkeler bütününe belirlemek ve dile getirmek için bir araya geldik.

İklim değişikliğiyle ilgili yasal yükümlülüklerin kapsamını tanımlamaya yönelik daha önceki çabaların genel soyutluğunu aşmayı amaçlayan bu ilkeler:

1. Hem, tüm devletler ve teşebbüslerin dünyanın iklimi ve böylece biyosferini savunmak ve korumak için sahip olduğu mevcut yükümlülükleri;
2. Hem de, bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi için temel araçları ifade etmektedir. Daha önce benzeri görülmemiş bir felaketten kaçınmak istiyorsak, bu yükümlülük-

1 İlkeler Kings College Londra'da 30 Mart 2015'te kabul edilmiş ve daha sonra ufak şekilsel düzeltmeler yapmak üzere düzenlenmiştir.

2 İlkelerin açılımını içeren ve dayandıkları hukuk kaynaklarını detaylandıran İngilizce gerekçe metnine şu adresten erişilebilir: <http://globaljustice.macmillan.yale.edu/sites/default/files/files/Oslo%20Principles%20Commentary.pdf>

3 Bu ilkelerin orijinal İngilizce metnine şu adresten erişilebilir: <http://globaljustice.macmillan.yale.edu/sites/default/files/files/OsloPrinciples.pdf>

lerin yerine getirilmesi gerekli ve acildir. Burada ortaya konan yükümlülükler kapsamlı temel ilkeler ve yerleşik çeşitli hukuk kurallarından kaynaklanmaktadır.

İnsanlığın ortak mirası, biyosfer ve içindeki tüm hayat formları ve tüm canlı organizmaları idame ettiren ekolojik süreçlerden oluşmaktadır. Eşsiz doğa ve kapasitelerinden dolayı dünyanın bekçileri ve emanetçileri olan insanlar, biyosferi ve içindeki tüm yaşam çeşitliliğini muhafaza etmek, korumak ve sürdürmek gibi temel bir göreve sahiptir.

Ağır bir küresel felaketten kaçınmak ahlaki ve hukuki bir zorunluluktur. Tüm devletler ve teşebbüsler, insan faaliyetlerinin küresel iklim üzerindeki etkileri nedeniyle, biyosferi tehlikeye düşürdükleri ölçüde iklim değişikliğinin zararlı etkilerini engellemek konusunda acil ahlaki ve yasal görevlere sahiptir. Bir yandan tüm insanlar, hem bireysel olarak ve hem de kurdukları türlü birlikler aracılığıyla iklim değişikliğini engellemeye yönelik ahlaki görevi paylaşırken, temel hukuki sorumluluğun devletlere ve teşebbüslere ait olduğunu kabul etmelidir.

Önde gelen bilim insanları ve uzmanlar, iklim değişikliğinin insanoğlunun hem şimdiki hem de gelecek nesillere, diğer canlı türlerine ve biyosfere yönelik ciddi tehlikeler taşıdığını vurgulamaktadır. İklim değişikliği, barış ve güvenliği, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi, insanların ve devletlerin arasındaki eşitlik ve adaleti de tehlikeye sokmaktadır. İklim değişikliğinin etkilerinden en şiddetli şekilde etkilenecek kesimleri nüfusun hali hazırda en hassas koşullarda olan toplulukları ve kesimleridir.

Uluslararası bilimsel hakim görüş, sanayi devrimi öncesi seviyelere kıyasla küresel yüzey sıcaklık ortalamasındaki iki santigrat derece artışın insan yaşamı ve diğer yaşam türleri üzerinde derin, olumsuz ve geri döndürülemez etkisi olacağını kabul etmektedir. İklimin mevcut gidişatına göre iki dereceden daha da büyük gerçekleşebilecek artışın ise ciddi ve çok daha yüksek zararlara yol açacağı ortadadır. İnsan faaliyeti halihazırda iklim üzerinde ağır ve potansiyel olarak yıkıcı değişikliklere sebep olmaktadır. İnsanlığın, küresel iklim değişikliğinin hazırladığı felaketten kaçınmak için acil eyleme geçmek zorunda olduğu yaygın olarak bilinmektedir. Ufak bir azımlık bilim dünyasındaki bu konsensüsü eleştirmekle de, hakim bilimsel görüş, ilkelerin ortaya konularak eyleme geçilmesini gerekli görmektedir.

Çevreyi ve özel olarak küresel iklimi etkileyebilecek yerel, ulusal, uluslararası tüm ilkeler, kanunlar, politikalar ve uygulamalar, bilimsel kanıtlara dayalı olmak zorundadır. Bu kanıtlar sürekli olarak evrildiğinden ve geliştiğinden, kanun koyucuların, politika yapımcıların ve mahkemelerin, hakim bilimsel bilgi ve kanaat hakkında bilgilendirme ve eylemlerini buna dayandırma görevi bulunmaktadır. Bu karar vericiler gerekirse, ihtiyatlılık ilkesini (aşağıda İlke 1) korumak adına, önde gelen iklim değişikliği uzmanları tarafından kabul edilen inandırıcı ve gerçekçi kötü durum senaryolarını dikkate almak ve bunlardan kaçınmak için eyleme geçmek zorundadır.

Uluslararası hukuk, iklim değişikliği ve bunun insan haklarının kullanımı üzerindeki etkilerini de dahil ederek temel insan haklarını korumak ve geliştirmek için devletlere işbirliği içinde hareket etme yükümlülükleri getirmektedir. Tehdit altında olan in-

san hakları arasında, yaşam hakkı, sağlık, su, gıda, temiz bir çevre hakkı ve diğer sosyal, ekonomik ve kültürel haklar ile çocukların, kadınların, azınlıkların ve yerel halkların hakları bulunmaktadır.

Uluslararası hukuk, her devletin kendi topraklarında gerçekleşen insan faaliyetlerinin diğer devletler üzerindeki sınır aşırı zararlı etkilerinden de hukuki olarak sorumlu olduğunu kabul etmektedir.

İklim değişikliğinin dünya üzerindeki tehdidinin ağır ve evrensel nitelikte olması, insan dayanışmasının temel ilkesini teyit etmekte; tüm devletler ve bireylerin, iklimi etkileyen kararlara ilişkin olarak, acil, adalete ve hakkaniyete saygılı hareket etmesini ve küresel sıcaklıkta kritik iki santigrat derecelik artışı beraberce engelleyecek anlaşmalar için iyiniyetli müzakereleri gerektirmektedir.

Eğer iklim değişikliğine katkıda bulunan emisyonlar artmaya devam ederse veya bu ilkelere ortaya konduğu şekilde, gerekli azaltımlar iki santigrat derecelik bir artışı engellemeyi başaramazsa, devletler ve teşebbüsler emisyonlarını daha da azaltmak zorundadır.

Bu ilkeler, devletlerin ve teşebbüslerin iklim değişikliği ve bunun yıkıcı etkilerinden kaçınmak için acil tedbirler almasına yönelik hukuki yükümlülükleri ortaya koymaktadır. Fakat ilkeler, iklim değişikliğinin insan hayatı ve biyosfer üzerindeki tehlikelere karşı insanlığın atması gereken tüm adımları ele alma iddiasında değildir. İlave önemli inisiyatifler şunları içermektedir:

- İklim değişikliğinin insanlar ve diğer yaşam türleri üzerindeki kaçınılmaz etkileri ile insan haklarının kullanılmasına yönelik zararlarını en aza indirecek şekilde uluslararası, ulusal ve yerel aktörlerin görevleri;
- Bu ilkelerin uygulanmasında sorumluluğu bulunan tüm aktörlerin işlemlerinde şeffaflığı;
- Genel olarak insanlığa, yasama ve yargısal kararlar dahil olmak üzere tüm karar vericilere yönelik olarak iklim değişikliğinden kaçınmak için harekete geçmenin aciliyetini anlamalarını temin etmek için yaygın eğitim inisiyatiflerini;
- Politikalar, projeler ve uygulamaların iklim etkileri hakkında bilgiye kamusal erişim, ilgili karar alma süreçlerine halk katılımı ve iklim değişikliğini azaltmaya yönelik çabaları koordine etmek ve uygulamak için uygun kurumların kurulmasına yönelik teminatları.

Devletlerin ve teşebbüslerin bu ilkeleri yerine getirmesini gerektiren, tek bir hukuk kaynağı değildir. Aslında, devletler ve teşebbüslere, dünya insanların temel itibarları ve insan hakları ile biyosferin güvenliği ve bütünlüğüne saygı gösteren, bunları koruyan ve yerine getiren bir şekilde, iklim değişikliğiyle acil ve etkin olarak başa çıkma yükümlülüğünü getirenin, birbiriyle örtüşen bir kaynaklar bütünü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kaynaklar yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararasıdır. Diğer kaynaklar yanında ulusla-

rarası insan hakları hukuku, çevre hukuku ve haksız fiil hukuku gibi çeşitli maddi düzenlerden kaynaklanmaktadır.

Uluslararası hukukun yerleşik ilkeleri çerçevesinde, devletler bu ilkeler altındaki yükümlülüklerini yetine getirmek için seçtikleri araçlara dair belli ölçüde takdir yetkisine sahiptirler.

1. İhtiyatlılık İlkesi:

İnsan faaliyetinin ürettiği sera gazı emisyonları iklimde ciddi değişikliğe sebep olmaktadır. Bu değişikliklerin, mevcut ve gelecekteki nesiller dahil olmak üzere insanlık için ve tüm diğer canlı türleri ve tüm doğal habitat üzerinde, diğer yandan da çevre ve küresel ekonomi için geri dönülemez zararlara neden olabileceğine yönelik açık ve ikna edici kanıtlar bulunmaktadır.

a. İhtiyatlılık ilkesi şunları gerektirmektedir:

1) İklim değişikliğinin halen kaçınılmaz tehditlerinden korunmak için sera gazı emisyonlarının gerekli ölçüde ve hızda azaltılmasını,

2) Bunu başarmak için, önde gelen iklim değişikliği uzmanlarının öngördüğü inandırıcı ve gerçekçi kötü durum senaryolarına dayandırılarak sera gazı emisyonlarının seviyesinin azaltılmasının kabulünü,

b. İhtiyatlılık ilkesinin gerektirdiği tedbirler, maliyetlerle emisyonlardaki azaltım tamamen orantısız değilse, maliyetler dikkate alınmadan hayata geçirilmesini.

I. TANIMLAR

2. Az gelişmiş ülkeler: Birleşmiş Milletler Kalkınma Politikası Komitesi tarafından tanımlandığı ve sınıflandığı biçimde, az gelişmiş olarak kabul edilen ülkeler.

3. İzin verilebilir seragazı emisyonu miktarı: Ülke i.a temel alınarak, sera gazı emisyonlarının sonuç olarak sebep olduğu toplam küresel ortalama yüzey sıcaklığı artışının, hiçbir zaman sanayi devrimi öncesi **sıcaklıkları iki** santigrat dereceden fazla aşmamasını sağlamaya yönelik istikrarlı bir emisyon azaltım planıyla uyumlu olacak şekilde, küresel ölçekte hesaplanan, belirli bir yılda kişi başına düşen toplam maksimum küresel sera gazı emisyonu miktarı.

4. İzin verilen miktarın üzerindeki – veya altındaki – ülke: Belirli bir yılda kişi başına düşen sera gazı emisyonlarının izin verilen yıllık miktarını aşan veya bu miktarın altında kalan ülke.

5. Sera gazının azaltılması: Bu ilkeler ve yükümlülükler çerçevesinde, sera gazı emisyonlarının azaltılması, hem halihazırda atmosferde bulunan sera gazının azaltılmasına hem de sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik tedbirleri içerir.

II. ÖZEL YÜKÜMLÜLÜKLER

A. DEVLETLER VE TEŞEBBÜSLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

6. Ülke r'e dayalı olarak, devletler ve teşebbüsler, ortalama küresel yüzey sıcaklığının sanayi devrimi öncesi sıcaklıklarını 2 santigrat dereceden fazla aşmamasını sağlamak için tedbirler almak zorundadır.

a. Yasal olarak gerekli tedbirlerin boyutu, Ülke r'de tanımlanan, ihtiyatlılık ilkesi ışığında belirlenmek zorundadır.

b. Bir devlet veya teşebbüsün belirli bir yılda üretebileceği izin verilebilir seragazi emisyonu miktarı bu ilkeye göre belirlenmek zorundadır.

7. Tüm devletler ve teşebbüsler bu azaltıma ilave olarak, maliyetli olmadan ulaşabildikleri ölçüde seragazi emisyonlarını azaltmak zorundadır. İlgili tedbirler, güç harcayan ekipmanın kullanımda olmadığı zaman kapatılması; ısınma, soğuma ve aydınlatma dahil olmak üzere, mümkün olan her yerde fazla güç tüketiminden vazgeçilmesi; binaların yalıtımının iyileştirilmesi ve enerji tüketen araçların verimliliğinin iyileştirilmesi gibi enerji tüketimi ihtiyacını azaltan tedbirlerin mümkün olan en fazla şekilde desteklenmesi; hava taşımacılığı gibi belli sanayiler için vergi muafiyetleri dahil olmak üzere geniş fosil yakıt sübvansiyonlarından vazgeçilmesini, içermektedir.

8. Özellikle az gelişmiş ülkelerde örneklerine rastlanabileceği üzere, ilgili faaliyetlerin hakim koşullar ışığında vazgeçilemez olduğu gösterilemediği sürece, devletler ve teşebbüsler telafi edici tedbirleri almadan, örneğin kömür santrallerinin yapımı veya genişletilmesi gibi, fazla seragazi emisyonuna sebep olan yeni faaliyetlere başlamaktan kaçınmak zorundadır. Eğer yeni faaliyetlerin vazgeçilemez olduğu gösterilirse, bir az gelişmiş ülke ancak gelişmiş ülkeler veya başka tüzel kişiler ilgili az gelişmiş ülkeye bu yükümlülüğü yerine getirmek için ilave araçlar sağlarsa ve bunların sağlandığı ölçüde, daha az seragazi emisyonu yaratan yeni faaliyetleri tercih etme yükümlülüğü taşımaktadır.

9. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve teşebbüsler, eğer söz konusu maliyetler iletirideki tasarruflar veya mali kazanımlar aracılığıyla telafi edilecekse, maliyeti bulunan seragazi azaltımı tedbirlerini de almak zorundadır. Az gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkelerdeki yerel teşebbüsler, kendileri üzerine minimal bir mali yükten fazlası yüklenmeden, diğer tüzel kişiler tarafından gerekli mali ve teknik araçlar sağlandığı ölçüde aynı yükümlülüğe sahiptir.

10. Bu ilkelerdeki yükümlülükleri taşıyan tüzel kişiler, tarif edilen hukuken gerekli sonuçlara ulaşmayı sağladığı sürece yükümlülüklerini yerine getirmek için uygun vasıtaları seçme konusunda esnekliğe sahiptirler.

11. Hiçbir ülke veya teşebbüs toplam seragazi emisyonlarına katkısı az olsa dahi bu ilkeler kapsamındaki yükümlülüklerinden kurtulamaz.

12. Devletler ve teşebbüsler, mevcut veya ileride yürürlüğe konacak, ilgili ulusal hukuk veya uluslararası sözleşmeler daha düşük standartlar getirirse ve böylece bu ilkelerin gerektirdiğinden daha az seragazi emisyonu azaltımına yol açsa dahi, bu ilkelerde ortaya

konduğu yükümlülüklerden vazgeçemezler, bu ilkelere uyma yükümlülüklerini ortadan kaldıramazlar.

B. DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

13. İzin verilen miktarı aşan her ülkenin, yetki alanındaki veya kontrolündeki seragazi emisyonlarını, mümkün olan en kısa sürede izin verilen miktara çekene kadar azaltması gerekmektedir. Bu yükümlülük hiçbir şekilde 7, 8 ve 9. ilkeler kapsamında ortaya konan yükümlülükleri ortadan kaldırmaz.

14. Devletler, ortak fakat farklılaşmış yükümlülüklerle sahiptir.

15. Az gelişmiş ülkelerin maliyeti kendileri üstlenerek seragazi azaltımı yapmaya ilişkin bir yasal yükümlülükleri yoktur. Bunlar sadece 7, 8 ve 9. ilkelere ortaya konan yükümlülüklerle tabidir.

16. Seragazi emisyonları izin verilebilir miktara yakın olan bir ülkenin, özellikle geçmişteki seragazi katkıları, zenginlik bakımından imkanları, ihtiyaçları, fosil yakıtı bağımlılığı ve yenilenebilir enerjiye erişimi dikkate alındığında, emisyonlarını izin verilebilir miktara azaltması aşırı bir zorluk yaratıyorsa, böyle bir ülke bu aşırılık ölçüsünde azaltma yükümlülüğü altında değildir.

17. Zaman ilerledikçe izin verilebilir seragazi emisyonları miktarı düşeceğinden, izin verilebilir miktara yakın emisyon üreten izin verilebilir miktarın altındaki ülkeler, bundan kaçınmak gereksiz külfete sebep olmuyorsa, seragazi emisyonları miktarını artırmaktan kaçınmalıdır.

18. İzin verilebilir miktarı aşan bir ülke, makul olarak atılabilecek tüm adımları atmış ancak yine de ilke 13'teki yükümlülüklerini yerine getirememişse ve bunları yerine getiremediği ölçüde, bu ülke, izin verilebilir miktarı aşan sorumlu ülkenin ulaşamadığı seragazi emisyon azaltımına ulaşabilmeleri için, izin verilebilir miktarın altındaki ülkelere finansal veya teknik vasıtalar sağlamak zorundadır. Bunları alan ülke bu vasıtaları seragazi azaltım amaçları için kullanmak zorundadır. İki ülkenin de, sağlanan finansal ya da teknik destek, seragazi azaltımına ilaveten başka faydalar sağlayabilirse de, bu desteğin farklı amaçlar için kullanılmasını temin etmek bakımından müşterek sorumluluğu bulunmaktadır. Seragazi azaltımlarına ulaşılması için, başka bir devlete teknik veya finansal vasıtalar sağlayan Devletin talebi üzerine, destek alan devlet, destek veren devletin desteğin kast edilen amaca ulaşmak için kullanılıp kullanılmadığını belirlemesine izin vermek için bilgi sağlamak zorundadır. Böyle finansal veya teknik desteklerle gerçekleştirilen azaltımlar, destek alan devlet bakımından değil, finansal veya teknik vasıtaları sağlayan Devlet bakımından azaltım olarak sayılacaktır.

19. Küresel ortalama yüzey sıcaklığının sanayi devrimi öncesi sıcaklıkları 2 santigrat dereceden fazla aşmaması ihtiyatlılık ilkesine dayalı tahminlere göre belirlenen **küresel** seragazi emisyonları azaltımına ulaşmayı ve bunun için de izin verilebilir miktarı aşan ülkelerin ilave azaltımlar yapmasını gerektirebilir.

a. Eğer durum böyleyse, bu ülkeler, makul olarak mümkün olduğu ölçüde, küresel

ortalama sıcaklık artışının belirtilen seviyeyi aşmamasını temin etmeye yetecek kadar azaltımlarını daha da aşağıya indirmek zorundadır.

b. Eğer bu ilave katkılar, İlke 6'da ortaya konduğu şekilde, küresel ortalama yüzey sıcaklığının hiçbir zaman sanayi devrimi öncesi sıcaklıkları 2 santigrat dereceden fazla aşmamasını sağlama yükümlülüğünü yerine getirmek için yeterli değilse, izin verilebilir miktarın altındaki ülkeler de, bu sonuca ulaşmak için emisyonlarını azaltmak zorundadır. Böyle bir ülkenin gelişmiş bir ülke olması hali dışında, bu yükümlülük yalnızca izin verilebilir miktarı aşan gelişmiş ülkeler veya diğer tüzel kişilerin ilgili ülkeye, bu yükümlülüğün yerine gelmesi için vasıtalar sağlaması halinde ve bu yalnızca düzeyde söz konusu olacaktır.

20. Devletler, bu ilkelerde ortaya koyulan yükümlülükleri yerine getirmeyen Devletler için hukuki ve uygun ticari sonuçlar meydana getirmek için ellerinden geleni yapmak zorundadır.

21. Devletler, kendi toprakları içinde veya dışında, gereksiz şekilde yüksek veya söz konusu koşullarda sürdürülebilir olmayan miktarlarda seragazi emisyonuna sebep olacak büyük yeni tesislerin kurulması veya mevcut tesislerde büyük genişlemeler yapılması için yeni teşvikler, yardımlar, krediler, hibeler, garantiler veya sigorta sağlamaktan kaçınmak zorundadır. Gelişmemiş bir ülke için, daha verimli tesisleri seçmek gereksiz külfete sebep olarsa, bu gereklilik bakımından bir istisna söz konusu olabilir.

22. Yükümlülüklerini yerine getiremeyen veya yerine getirememesi makul sebeplere dayanan bir devlet, söz konusu veya yaklaşan ihlal için, olası sonuçların uygulanmasına engel olmaksızın seragazi emisyonlarının azaltılması için araçlar belirlenmesi ve geliştirilmesi için tasarlanan araştırmaları başlatmak veya bunları desteklemek zorundadır.

23. Ne yüksek maliyetler ne de finansal araçlarda eksiklik başlı başına bir devletin seragazi azaltımlarına ulaşma yükümlülüğünü yerine getirmemesi için mazeret sayılabilir. Böyle durumların varlığı, yasal yaptırımlara karşı savunma teşkil edemez. Böyle yaptırımlardan kaçınmak için devlet, yükümlülüklerini yerine getirmesini engelleyen aşırı külfeti veya devletin kontrolünde olmayan olağanüstü koşulları göstermekte ve ispata yükümlüdür.

24. Bu ilkelerde ortaya konan yükümlülüklerini yerine getirmek için devletler, yetki alanlarındaki veya kontrolleri altındaki seragazi azaltımlarını düzenlemek zorundadır.

C. DEVLETLERİN USULE İLİŞKİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

25. Devletler, bu ilkelerde ortaya konan yükümlülüklerine devletin uymadığının ileri sürülebileceğini ve buna ilişkin yargılama yapılabilecek bağımsız mahkemelerin yetkisini kabul etmek zorundadır.

a. Devletler bu süreçlere iyi niyetli bir şekilde katılmak ve bu süreçlerin adil ve verimli olmasını temin etmek zorundadır.

b. Bu süreçlerde, sayılan ilkelerde ortaya konan yükümlülüklerine uymadığı ileri sürülen devletler, mahkemenin devletin ilgili yükümlülüklerine uyup uymadığını be-

lirleyebilmesine ve devletin ihlalinin boyutu ve niteliğini belirleyebilmesine imkan sağlamak için ihlalin yollarını ve boyutlarını tamamen ortaya koymak zorundadır.

26. Her bir devlet, yetki alanındaki kişilerin iklim değişikliğinin hayatları ve sağlıkları üzerinde yarattığı riskleri değerlendirebilmelerine imkan tanımak için gerekli bilgileri erişilebilir kılmak zorundadır.

D. TEŞEBBÜSLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

27. Teşebbüsler tesislerini ve mülklerini, iklim değişikliğine karşı zafiyetlerini, teşebbüsler üzerinde gelecekteki iklim değişikliğinin finansal etkisini ve teşebbüslerin gelecekteki iklim değişikliğine karşı direncini artırma çabalarını değerlendirmek üzere, gözetim altında tutmak zorundadır. Teşebbüsler bu bilgileri, halka duyuracak şekilde açıklamak ve özellikle faaliyetlerinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen veya etkilenmesi muhtemel yatırımcı, müşteri ve tahvil düzenleyicileri gibi kişilerin bunlara kolayca erişebilmesini sağlayacak şekilde ilan etmek zorundadır.

28. Faaliyeti fosil yakıt üretimi içeren bir teşebbüs, iklim değişikliği hakkında Hükümetler Arası Panel ve diğerleri tarafından ileri sürülen “karbon bütçesi” kavramıyla uyumlu olarak, gelecekte fosil yakıtların çıkarılması veya kullanımı üzerinde uygulanabilecek herhangi bir sınırlamanın, finansal durumları üzerinde yaratacağı etkiyi değerlendirmek zorundadır. Teşebbüs bu bilgiyi yatırımcı, müşteri, tahvil düzenleyicileri ve halka açıklamak zorundadır.

29. Teşebbüsler, herhangi bir yeni tesis inşa etme planlarına girişmeden önce, çevresel etki değerlendirmesi yapmak zorundadır. Bu değerlendirme, önerilen tesisin karbon ayakizinin ve gelecekteki iklim değişikliğinin önerilen tesis üzerindeki potansiyel etkilerinin bir analizini de içermek zorundadır.

30. Bankacılık ve finans sektörlerindeki teşebbüsler, finanse etmeyi düşündükleri tüm projelerin seragazı etkilerini dikkate almalıdır.

Ek

Bu ilkeler, aşağıdaki üyelerden oluşan, Küresel İklim Yükümlülükleri Hakkındaki Uzman Grubu tarafından hazırlanmıştır:

Antonio Benjamin, Hakim, Brezilya Yüksek Adalet Mahkemesi

Michael Gerrard, Andrew Sabin Profesyonel Uygulama Profesörü ve Direktör, Sabin İklim Değişikliği Hukuku Merkezi, Columbia Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Toon Huydecoper, Hollanda Yüksek Mahkemesi emekli Başsavcısı

Michael Kirby, Avustralya Yüksek Mahkemesi emekli Hakimi

M.C. Mehta, Hindistan Yüksek Mahkemesi savcısı

Thomas Pogge, Leitner Felsefe ve Uluslararası İlişkiler Profesörü ve Yale Üniversitesi, Küresel Adalet Programı Direktörü

Qin Tianbao, Çevre Hukuku ve Uluslararası Hukuk Profesörü ve Uluslararası İlişkiler Dekan Yardımcısı, Wuhan Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dinah Shelton, Manatt/Ahn Uluslararası Hukuk Profesörü, George Washington Üniversitesi ve Hukuk Fakültesi, ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu Komiseri ve eski Başkanı

James Silk, Klinik Hukuk Profesörü, Allard K. Lowenstein Uluslararası İnsan Hakları Kliniği, ve Yale Hukuk Fakültesi Orville H. Schell, Jr. Uluslararası İnsan Hakları Merkezi Direktörü

Jessica Simor QC, avukat, Matrix Mahkemesi, Londra

Jaap Spier,* Hollanda Yüksek Mahkemesi Başsavcısı ve Maastricht Üniversitesi Hukuk Fakültesi Onursal Profesörü

Elisabeth Steiner, Hakim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Philip Sutherland, Profesör, Stellenbosch Üniversitesi Hukuk Fakültesi

* Küresel İklim Yükümlülükleri Hakkında Uzman Grubu Raportörü

Üyeler şahsi sıfatlarıyla katılmışlardır. Unvan ve kurumlar yalnızca tanıtma amaçlı listelenmiştir.

URGENDA DERNEĞİ VE DİĞERLERİ/HOLLANDA DAVASI: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVALARINDA YENİ DÖNEM⁴

I. Davanın Arkaplanı

2009 yılında Kopenhag'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ("BMİDÇS") Taraflar Konferansından bugüne, dünyada iklim değişikliğinin insan hayatı ve ekosistem bakımından tehlikeli boyutlara ulaşmasının engellenebilmesi için, sanayi devrimi öncesi seviyelere kıyasla ortalama küresel sıcaklık artışının, 2 santigrat dereceyle sınırlanması gerektiğinin bilimsel olarak kanıtlandığı, Hollanda ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu, sözleşmeye taraf 195 ülke tarafından kabul edilmiştir. Sözleşmeye ayrıca Avrupa Birliği ("AB") de taraftır. Tehlikeli iklim değişikliğinin önlenmesi amacıyla, 2007 itibarıyla 1990 seviyelerine kıyasla seragazi emisyonu düzeyi bakımından, Hollanda'nın da aralarında yer aldığı diğer Ek-I ülkelerinin de benzer bir azaltım taahhüdünde bulunmaları halinde %30, bu şartın gerçekleşmemesi halinde %20'lik bir azaltım taahhüdünde bulunmuştur.

Bahsedilen sıcaklık artışı sınırı daha sonra BMİDÇS'ye taraf ülkeleri kapsayan 2010 tarihli Cancun Sözleşmelerinde de yer almıştır ve bu sözleşmelerde Ek-I ülkeleri tarafından 2020 yılına kadar, emisyon düzeyinde 1990 seviyelerine kıyasla %25-40'lık bir azaltım hedefi ortaya konmuştur.⁵ Bu arada, diğer Ek-I ülkelerinin %30'luk bir azaltım taahhüdü benimsememesi sonucunda, AB, kendisinin %20'lik azaltım taahhüdüne geçerlilik tanımıştır.

⁴ Hollanda Mahkemesinin 24 Haziran 2015 tarihli, C/09/456689/HA ZA 13-1396 referans numaralı kararının İngilizce tam metnine şu adresten erişilebilir: <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECL:NL:RBDHA:2015:7196>. Bundan sonra paragraf numaralarıyla yapılan tüm atıflar bu karardaki paragraf numaralarına işaret etmektedir.

⁵ Paragraf 4.24.

2007-2009 yılları arasında 2020'ye kadar %30'luk bir azaltım hedefi benimsemiş olan Hollanda, 2010'da, AB'nin toplam %20'lik azaltım hedefi üzerinden oransal olarak yeni bir hedef belirlemiştir. Buna göre Hollanda 2020'ye kadar %14-17'lik bir azaltımda bulunmayı taahhüt etmiştir.⁶ Ayrıca, AB ile birlikte Hollanda'nın Cancun Sözleşmelerinde yer alan 2030 için %40 ve 2050 için %80 oranında azaltım hedefleri geçerliliğini korumaktadır.⁷

Aşağıda detayları açıklanan dava, Hollanda'nın 2020'ye kadar olan seragazi salımı azaltım hedefleriyle ilgilidir ve 2020'den sonraki azaltım hedeflerini kapsamamaktadır. Davada özetle, Hollanda'nın Cancun Sözleşmeleri Ek-1'deki ülkeler bakımından, tehlikeli iklim değişikliğinin engellenebilmesi için gerekli olduğu kabul edilen %25-40 azaltım hedefinden daha düşük bir azaltımı hedeflemesinin ulusal ve uluslararası hukuka aykırı olup olmadığı ele alınmıştır.

II. Davaya Konu Olayların Özeti

20 Kasım 2013'te Hollanda'da çevre ve iklim değişikliği alanında çalışan Urgenda derneği ile beraber 886 vatandaş (bundan sonra kolaylık için "Urgenda" olarak anılacaktır), tehlikeli iklim değişikliğine sebep olmaktadır dolayısıyla Hollanda devletinin sorumlu tutulması talebiyle Hollanda mahkemelerine bir başvuruda bulunmuştur.

Urgenda özetle, insanoğlunun kümülatif seragazi ve özellikle karbon salımlarının ulaştığı yüksek seviyelerin, gezegenin atmosferinin kimyasal yapısını ciddi şekilde değiştirerek daha fazla ısı tutmasına ve dolayısıyla gezegenin ısınmasına yol açtığını söylemiştir. Urgenda tarafından ortaya konan bilimsel kanıtlara göre, bu insan kaynaklı salımların gittikçe yaklaşması sonucu, gezegenin ekosistemlerini ve bunlara bağımlı insan topluluklarını yani insanlığı, tehlikeye atacak kadar hızlı bir şekilde yaşanacak bir iklim değişikliğine neden olmaktadır. Urgenda bu tehlikeli iklim değişikliğinin insanlık ve haliyle Hollanda üzerinde çok ciddi ve tehlikeli etkilere sebep olacağını iddia ederek, bu küresel davranışın ve Hollanda'nın buna yaptığı katkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS) yer alan yaşama hakkı ve özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı gibi insan haklarının hem Hollanda'da hem de diğer Avrupa ülkelerinde kullanılabilmesi bakımından tehdit oluşturduğunu ileri sürmüştür.

Kısaca, yukarıda bahsedilen 2 santigrat derecelik tehlikeli sınırın aşılmasına katkıda bulunmanın, küresel olarak tanımlanmış ve kabul edilmiş bir özen yükümlülüğünün ihlali niteliği taşıdığı, bu bağlamda da Hollanda'nın tehlikeli iklim değişikliğinin engellenmesi bakımından müteselsil ve nisbi bir özen yükümlülüğü bulunduğu savunulmuştur. Aynı zamanda, Urgenda, Devletin kanundan kaynaklanan insan haklarını koruma yükümlülüğünü ve temel insan haklarını ihlal etmesi ve ihmalleri için bir meşru zemin bulunmadığını, zira enerji verimliliği ve yenilenebilir kaynaklara dayalı enerji üretimi

6 Para. 4.31.

7 Para. 4.29.

gibi, fosil yakıta dayalı enerji üretiminin tehlikelerini engellemeye yardımcı olacak alternatiflerin bulunduğunu ve bunların ekonomik açıdan uygulanabilir olduğunu göstermiştir.

Davacı Urgenda'nın mahkemeden talepleri şöyledir;

- İlk olarak, bu tehlikeli duruma ve bunun insan haklarının kullanılması bakımından oluşturduğu tehlide katkıda bulunarak, 1990 yılına kıyasla 2020 yılına kadar %40'lık ve her halde en az %25'lik bir seragazı salımı azaltımı gerçekleştirmemesi halinde, Hollanda devletinin kendilerine karşı hukuka aykırı davranmış ve kolektif menfaatlerini ihlal etmiş olacağının tespit edilmesi.
- İkinci olarak, Devletin, AİHS altındaki pozitif yükümlülüklerine uygun davranmasına hükmedilmesi ve Devlete, gerekli ve talep edilen salım azaltımlarına 2020'den önce ulaşmasını sağlayacak tedbirleri almasının emredilmesi.

III. Tarafların İddiaları

1. Davacı

Urgenda, davada temel olarak şunları ileri sürmüştür:

- Hollanda Hükümeti, Anayasa madde 21 uyarınca çevreyi ve ülkenin yaşanabilirliğini koruma ve iyileştirme yükümlülüğünü yerine getirmemiştir.
- İklim değişikliğinin tehdidi altında bulunan ve AİHS madde 2 çerçevesinde korunan yaşama hakkı ve madde 8 çerçevesinde korunan özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı, Hollanda Hükümeti tarafından, bu hakların temin edilmesine yönelik önlemler alınması yönünde pozitif bir yükümlülük getirmektedir.
- Hollanda Hükümeti'nin Urgenda ve Hollanda toplumunun geri kalanına karşı, ihlali Hollanda Medeni Kanunu'nun ihlali anlamına gelen bir özen yükümlülüğü bulunmaktadır.

2. Davalı

Hollanda Hükümeti, Urgenda'nın savlarına karşı şunları ileri sürmüştür:

- Urgenda'nın Hollanda vatandaşlarının hayatta bulunan nesillerinin menfaatlerini temsil etmek bakımından taraf ehliyeti bulunmaktadır; ancak Urgenda'nın diğer ülkelerdeki mevcut ve gelecek nesillerin haklarını veya menfaatlerini savunmak bakımından taraf ehliyeti yoktur.
- Hollanda Hükümeti'nin, hukuken, Urgenda'ya karşı, %25-40 hedefine uyma zorunluluğu bulunmamaktadır.
- Her koşulda, Hollanda Hükümeti özen yükümlülüğünü ihlal etmemiştir.

IV. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Urgenda ve Hollanda Hükümetinin iddiaları değerlendirildiğinde, mahkemenin, davayı dört temel hukuki sorun çerçevesinde incelediği görülmektedir:

1. Urgenda'nın Hollanda Hükümeti'ne karşı söz konusu davadaki hak ve menfaatler bakımından taraf ehliyeti bulunup bulunmaması,
2. Hollanda Anayasası'nın koruması altında bulunan "sağlıklı çevre hakkı"nın kapsamı ve Hollanda'nın BMİDÇS ile diğer uluslararası düzenlemeler çerçevesindeki yükümlülükleri,
3. AİHS'nin Hollanda Hükümeti açısından, seragazı salımı azaltımına yönelik, pozitif yükümlülükler getirip getirmediği,
4. Hollanda Hükümeti'nin azaltım hedeflerine uymamasının Hollanda Medeni Kanunu bakımından özen yükümlülüğünü ihlal edip etmediği.

V. Karar

1. Taraf Ehliyeti Sorunu

Hollanda Medeni Kanunu uyarınca, bir vakıf veya derneğin, tüzüğünde bir takım menfaatlerin korunmasına yer verilmesi durumunda, başka kişilerin benzer menfaatlerini korumak amacıyla dava açması mümkündür. Mahkeme, Urgenda'nın tüzüğünde yer alan sürdürülebilir bir toplum için mücadele etme amacının, güvenli ve sağlıklı çevre hakkını kapsadığını, bu bakımdan kendisine davada taraf ehliyeti sağladığını kabul etmiştir.⁸

Hollanda Hükümeti bu amacın Hollanda toplumunun gelecek nesillerini ve başka ülke toplumlarını kapsamadığını iddia etmiştir. Ancak mahkeme, sürdürülebilir toplum kavramının doğası gereği sınır aştığını ve nesiller arası bir boyuta sahip olduğunu, dolayısıyla Hollanda ve başka ülkelerdeki mevcut ve gelecek nesillerin haklarının korunmasını kapsadığını belirtmiştir.⁹

2. Sağlıklı Çevre Hakkının Kapsamı ve Hollanda'nın Uluslararası Yükümlülükleri

Hollanda Anayasası uyarınca, ülkenin yaşanabilir olmaya devam etmesini sağlamak ve çevreyi korumak ve geliştirmek devletin yükümlülükleri arasındadır. Buna göre, Anayasa'nın devlete bir özen yükümlülüğü getirdiği ancak bu yükümlülüğün nasıl yerine getirileceği konusunda devletin takdir yetkisine sahip olduğu, fakat bu yetkinin sınırsız olmadığı ve belli bir özen standardını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir.¹⁰

Mahkeme, insanlar ve çevre için ağır ve ölümcül sonuçları bulunan tehlikeli iklim değişikliğine dair yüksek bir risk karşısında, devletin uygun ve etkin önlemler alarak vatandaşlarını bundan koruma yükümlülüğü bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu koşul-

⁸ Para. 4.6.

⁹ Para. 4.7 ve 4.8.

¹⁰ Para. 4.36.

lar altında alınacak önlemlerin ne olacağı konusunda devletin takdir yetkisi bulunduğu kabul edilmekle beraber tehlikeli iklim değişikliğini engellemeye yönelik hafifletici önlemler alınmasının şart olduğu, adaptasyona yönelik önlemlerin vatandaşları iklim değişikliğinin sonuçlarından ancak sınırlı bir seviyede koruyabileceği de vurgulanmıştır.¹¹

İklim değişikliğinin küresel bir sorun olması ve bununla mücadelenin dünya çapında yürütülmesi gerekliliği, devletleri bu konuda uluslararası düzenlemeler yapmaya itmiştir. Hollanda'nın iklim politikası da büyük ölçüde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği çerçevesinde geliştirilen bu düzenlemelere dayanmaktadır. Hollanda'nın BMİDÇS ve ilgili AB yönergeleri kapsamında çeşitli taahhütleri ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Ayrıca Urgenda, uluslararası çevre hukukunun temel ilkelerinden biri olan, hiçbir devletin, topraklarını başka ülkelere zarar verecek şekilde kullanamayacağı kuralını da ileri sürmüştür.

Mahkeme, Hollanda'nın yukarıda sayılan uluslararası yükümlülüklerle bağlı olduğunu kabul etmiştir; fakat bu yükümlülüklerin tarafının diğer devletler olduğunu, Hollanda'nın bir veya daha çok devlete karşı yükümlülüklerini ihlal etmesiyle, Urgenda'ya karşı hukuka aykırı davrandığı sonucuna varılamayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla, Urgenda'nın dava kapsamında bu uluslararası düzenlemelere doğrudan dayanamayacağını kabul etmiştir.¹²

Bununla beraber, tutarlı yorum ilkesi gereğince, bir devletin ulusal hukukunu uygularken uluslararası yükümlülüklerine uygun davranma niyeti taşıdığı varsayılmaktadır. Urgenda bakımından doğrudan hak yaratan ulusal hukuk bahsi geçen uluslararası yükümlülüklerle uygun şekilde yorumlanmalıdır.¹³ Böylelikle Mahkeme, kararının esasında, Hollanda'nın ulusal hukuk çerçevesinde sahip olduğu takdir yetkisini kullanırken, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerine uygun davranması gerektiğini söylemektedir.

3. AİHS Çerçevesindeki Yükümlülükler

Urgenda Hollanda'nın iklim değişikliğine karşı yeterli önlem almayarak, AİHS madde 2 ile korunan yaşama hakkı ile madde 8 ile korunan özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, bir tüzel kişinin AİHS çerçevesinde bu haklar bakımından mağdur konumunda olmasının mümkün olmadığını, bu yüzden de ihlal edilebilecek bir fiziksel bütünlüğe veya özel hayata sahip olmayan Urgenda'nın bu anlamda kişisel hak sahibi olamayacağı sonucuna varmıştır.¹⁴

Bunun yanında mahkeme AİHS madde 2 ve 8'in davalayla tamamen bağlantısız olmadığını, bu maddeler hakkındaki insan hakları içtihadının devlet tarafından uyulması gereken özen standardının yorumlanması bakımından ilgili olduğunu teyit etmiştir.¹⁵

11 Para. 4.71.

12 Para. 4.42.

13 Para. 4.43.

14 Para. 4.45.

15 Para. 4.46.

Buna göre, AİHS'nin uygulanmasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) evrimsel bir yaklaşım geliştirmiş ve toplumda meydana gelen değişikliklere göre hak ve özgürlüklerin yorumunun şekillenebileceğini kabul etmiştir. Dolayısıyla, AİHS açıkça temiz çevre hakkından bahsetmese de, AİHM, kararlarında kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıyla çevre arasındaki bağlantıya gittikçe daha fazla yer vermeye başlamıştır. Bu bağlamda devletin insan hayatını tehdit eden çevresel zararı engellemeye yönelik önlemler almaya dair pozitif yükümlülüğü bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, çevresel faktörlerin de doğrudan ve ciddi şekilde özel hayat ve aile hayatını etkilemesi durumunda devletin sorumluluğu söz konusu olabilmektedir.¹⁶

4. Özen Yükümlülüğünün İhlali

Mahkeme son bir hukuki sorun olarak, Devletin, Hollanda Medeni Kanunu altında özen yükümlülüğünü ihlalden kaynaklanan haksız fiil sorumluluğu doğup doğmadığını incelemiştir. Burada tehlikeli ihmal doktrini iklim değişikliğine uyarlanarak sorumluluğun tespiti amacıyla şu etkenlerin gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir:

- i. iklim değişikliğinin yol açtığı zararın niteliği ve derecesi,
- ii. bu zarara dair sahip olunan bilgi ve zararın öngörülebilirliği,
- iii. tehlikeli iklim değişikliğinin gerçekleşme ihtimali,
- iv. devletin davranışlarının (veya ihmallerinin) niteliği,
- v. önleyici tedbirler almanın külfeti, ve
- vi. kamu görevlerini yerine getirirken devletin sahip olduğu takdir yetkisi.¹⁷

Birinci ve üçüncü etkenlerle ilgili olarak Mahkeme, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin değerlendirme raporları, Birleşmiş Milletler Çevre Programının 2014 "emiyon seyrı" raporu ve iklim değişikliğiyle ilgili çeşitli AB raporlarını dayanarak gösterecek, tartışmasız olarak tehlikeli iklim değişikliği ihtimalinin çok yüksek olduğunu ve hem Hollanda'da hem de diğer ülkelerde insanlar ve çevre için ciddi sonuçlara yol açacağını kabul etmiştir.¹⁸

Mahkeme, ikinci etken bakımından, 1992'den beri ve kesin olarak 2007'den beri Hollanda'nın küresel ısınma ve bununla ilgili riskler hakkında bilgi sahibi olduğunu tespit etmiştir.¹⁹

Dördüncü etkenle ilgili olarak ise Mahkeme, Devletin seragazı emisyonlarını kontrol etmek için düzenlemeler yapma gücü bulunduğunu; hatta toplumun, devletin bu yönde sürdürülebilirliğe geçişi ve seragazı emisyonlarını azaltmayı sağlayacak uygun önlemler almasına bel bağladığını belirtmiştir.²⁰

¹⁶ Para. 4.48 ve 4.49.

¹⁷ Para. 4.63.

¹⁸ Para. 4.65.

¹⁹ Para. 4.65.

²⁰ Para. 4.66.

Daha sonra Mahkeme beşinci etkeni, yani önleyici tedbirlerin külfetini, bunların teknik uygulanabilirliğini ve maliyet verimliliğini göz önünde bulundurarak değerlendirmiştir. Öncelikle, hafifletmeye yönelik önlemlerin, önleyici olma özelliğine sahip tek önlem olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, mahkeme, Hollanda'nın daha önce kabul ettiği %30'luk hedefi 2010'da azaltmasının maliyet gerekçelerine dayandığına dair herhangi bir kanıt bulunmadığının altını çizerek, mevcut %14-17'lik hedefe göre daha yüksek olan, bu önceki hedefin de Devlet bakımından elverişli sayıldığı sonucuna varmıştır.²¹ Hollanda'nın yaptığı 2010 değişikliği 2020'ye kadar olan azaltım hedefinin azaltılmasına ilişkin olduğundan ve devletin 2030 hedefleri her halde sabit kaldığından, bu değişiklik 2030 hedefi için alınması gereken önlemlerin 2020 öncesindeki yoğunluğunu düşürerek, 2020 sonrası önlemlerin ağırlığının artması sonucunu doğurmaktadır. Mahkeme, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı bulguları uyarınca, iklim değişikliğini engellemek için atılması gereken adımların mümkün olduğunca erken atılmasının, bunları ertelemeye kıyasla, maliyet bakımından daha verimli olduğunu ortaya koymuştur.²² Dolayısıyla, Mahkeme, mevcut hedeften daha yüksek bir hedef benimsenmesinin devlete fazla külfetli bir yük yüklemeyeceği ve Devletin alması gereken önlemleri mümkün olduğunca çabuk alması gerektiği sonucuna varmıştır.²³

Bunların yanında, Hollanda Devleti, iklim değişikliği konusunda kendi katkısını "okyanusta damla"ya benzeterek, mevcut olandan daha yüksek bir ulusal hedefin küresel seragazi salımının azaltılmasına çok ufak bir katkısı olacağını, sonuçta 2 santrigrat derecelik hedefe ulaşıp ulaşılmamasının yüksek emisyon değerlerine sahip diğer ülkelerin azaltım hedeflerine bağlı olacağını savunmuştur.²⁴ Mahkeme bu savı reddederek, iklim değişikliğinin küresel bir sorun olması ve bu yüzden küresel sorumluluk gerektirmesi dolayısıyla, Hollanda dahil tüm ülkelerin mümkün olan en fazla kapsamda azaltım önlemleri almasını zorunlu kıldığını belirtmiştir. Diğer ülkelere kıyasla Hollanda'nın emisyonlarının az olması, önleyici tedbirler alma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Çünkü ne kadar az olursa olsun tüm seragazi emisyonlarının atmosferdeki karbondioksit seviyelerinin artışına ve dolayısıyla tehlikeli iklim değişikliğine katkıda bulunduğu bir gerçektir. Bu yüzden, emisyon azaltımı BMİDÇS tarafı tüm ülkelerin hem bireysel hem müteselsil sorumluluğuyla ilgilidir.²⁵

Hollanda Devletinin diğer argümanları "karbon sızıntısı" olgusu ve daha katı bir azaltım hedefinin Hollanda şirketlerinin küresel piyasada rekabet etme şansını sınırlayacağı ile ilgilidir. Mahkeme, Hollanda'nın azaltım hedefindeki artışın, diğer Avrupa ülkelerinin emisyonları yüzünden nötrale edilmesi ve bir etki yaratmaması durumu olarak özetlenebilecek "karbon sızıntısı"nın varlığına dair herhangi bir bilimsel bulgu

21 Para. 4.70.

22 Para. 4.72.

23 Para. 4.73.

24 Para. 4.78.

25 Para. 4.79.

olmadığını belirterek bu argümanı reddetmiştir.²⁶ Küresel rekabete ilişkin olarak ise mahkeme, devletin yeterli kanıt ileri sürmediğini, daha sıkı bir iklim politikasının hangi iş kollarında ve nasıl böyle bir etkisi olacağını açıklamadığını belirterek, bu konudaki iddiaları dikkate almamıştır.²⁷

Kararın diğer bir önemli boyutu, devletin sebep olduğu iddia edilen zarar ile özen yükümlülüğünü ihlal seviyesine ulaşan davranışları (veya ihmalleri) arasındaki nedensellik bağının kurulmasıdır. Mahkeme, nedensellik bağının tespitiyle ilgili detaylı bir değerlendirmede bulunmasa da sera gazı emisyonları, küresel iklim değişikliği ve Hollanda canlı iklimi üzerindeki mevcut ve gelecek etkileri arasında yeterli nedensellik bağı bulunduğunun varsayılabilirliğini belirtmiştir.²⁸ Ancak, karardaki atıflardan, Mahkemenin, daha önce Rhine Nehri'nin farklı ülkelerden atılan atıklarla kirletilmesiyle ilgili davadaki yaklaşımına benzer şekilde mantık yürüttüğü anlaşılmaktadır. Genel olarak nedenselliğin tespitinde uygulanan ölçüt uyarınca, ancak "ihmal olmasaydı, zarar da olmazdı" denebilen durumlarda özen yükümlülüğünün ihlalinin söz edilebilir. Öte yandan, bahsi geçen davadaki gibi durumlarda, hiçbir devletin ihmali tek başına zarara sebep olabilecek boyutta değildir. Dolayısıyla kümülatif nedenselliğin söz konusu olduğu durumlarda genel test bir yana bırakılarak, her bir devletin zarardan kendi payı oranında sorumlu olacağı kabul edilmiştir.

VI. Değerlendirme

Mahkeme yukarıda özetlenen hukuki değerlendirmeler sonucunda, Hollanda Devletinin, 2020 yılı için, 1990 yılına kıyasla %25'ten daha düşük bir sera gazı emisyonu azaltım hedefi benimsemekle ihmal gerçekleştirdiğine ve dolayısıyla Urgenda'ya karşı hukuka aykırı davrandığı tespitinde bulunmuştur.²⁹ Bunun sonucunda, mahkeme, devletin, Hollanda'nın yıllık sera gazı emisyonlarını 2020 sonuna kadar bu %25 azaltım hedefinin sağlanacağı şekilde sınırlamasına hükmetmiştir.³⁰

Devletin sera gazı emisyonlarını azaltım yükümlülüğü meselesini ele alması ve iklim değişikliği konusuna, kanuni zorunluluklar dışında bir hukuki dayanağı esas alarak eğilmesi bakımından Urgenda kararı bir ilk olmuştur.

Ayrıca pek çok ülkede nedensellik bağının kanıtlanmasındaki zorlukların, iklim değişikliğiyle ilgili hukuka aykırılık iddialarını, savunulması zor bir konuma soktuğu düşünülmürse; kararın dikkat çekici diğer bir yanı daha ortaya çıkmaktadır. Mahkeme, çevresel zararların farklı devletlerin davranış veya ihmallerinden ötürü kümülatif bir şekilde meydana geldiği durumlarda yanlış sonuçlara yol açtığı gerekçesine dayanarak, nedensellik bağının tespitinde kullanılan genel hukuki ölçütlerin uygulanmasını bir

²⁶ Para. 4.81.

²⁷ Para. 4.82.

²⁸ Para. 4.90.

²⁹ Para. 4.93.

³⁰ Para. 5.1.

yana bırakmıştır. Bunlar yerine, her devletin sebep olduğu zarar oranında sorumlu olması gerektiği belirlenmiştir.

Kararın Türkiye bakımından anlamı düşünüldüğünde, Türkiye'nin 2015 Aralık'ta Paris BMİDÇS Taraflar Konferansı öncesinde açıkladığı ulusal katkı beyanı göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye de Hollanda gibi tehlikeli iklim değişikliğini engellemek bakımından sorumluluğa sahiptir ve ulusal emisyon azaltım hedeflerini tutturabilmek için benzer kriterlere tabidir. Türkiye'nin, vatandaşlarının mevcut ve gelecek nesillerini tehlikeli iklim değişikliğinin zararlarına karşı korumak amacıyla yeterli önlemleri almaması, uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülükleri ışığında, Anayasa'nın 56ncı maddesi ile temin edilen "sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı"nı, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek ödevlerini ve özel hukuk ile idare hukukunun genel ilkelerinden kaynaklanan özen yükümlülüğünü ihlal etmesi sonucunu doğurabilecektir. Burada olası benzer bir iklim değişikliği davasında özellikle dikkat edilmesi gereken, devlet tarafından alınması gereken "yeterli önlemler"den ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

ANDRÉ BRUN/FRANSA DAVASI: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİNİN ÇEVRE DAVALARINDA YETKİSİNE DAİR BİR KARAR³¹

I. Davaya Konu Olayların Özeti

23 Nisan 2000 tarihinde Fransız Tarım Bakanlığı, Biogemma şirketinin genetiği değiştirilmiş organizmaların (“GDO”) açık alan testini yapmasına izin veren bir karar vermiştir. Karar biyomoleküler yapısı değiştirilmiş ürünlerin dağıtımına ilişkin çalışma grubuna danışıldıktan sonra verilmiştir.

GDO dağıtımını durdurmasını talep eden grupların bir üyesi olan, Fransız vatandaşı André Brun da Tarım Bakanlığından Biogemma’nın durdurulmasını istemiş, Bakanlığın bunu durdurmaması halinde alan denemelerini tahrip etme tehdidinde bulunmuştur.

26 Ağustos 2001’de, Brun’un da aralarında bulunduğu 200 kişi, GDO mahsullerine karşı gösteri yapmıştır. Göstericiler transjenik mısır mahsullerini tahrip etmiştir. Daha sonra, transjenik mısır mahsullerinin sahibi olan Biogemma’nın şikayeti üzerine, Brun’un da aralarında bulunduğu 10 gösterici Ceza Mahkemesi önüne çıkarılarak haklarında başkasının malını tahrip suçundan kovuşturma başlatılmıştır.

8 Şubat 2002’de, Brun 3 ay hapis cezasına ve 2000 Avro para cezasına mahkum edilmiş, hapis cezasının infazı geri bırakılmıştır. 14 Mart 2003’de temyiz mahkemesi mahkumiyeti onamış ancak infazı geri bırakılan cezayı 2 ay hapis cezasına ve 300 Avro para cezasına indirmiştir. Yüksek Mahkeme Brun’un temyiz talebini 28 Nisan 2004’te reddetmiştir. Bunun üzerine Brun, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine başvurmuştur.

31 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, 18 Ekim 2006, Başvuru No 1453/2006, Resmi Dava No UN Doc CCPR/C/88/D/1453/2006.

II. Tarafların İddiaları

1. Davacı

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine başvurusunda Brun, fillerinin, açık alan GDO denemelerinin etkilerine karşı çevre ve sağlığı koruma zaruretinden kaynaklandığını ve yerel mahkemelerin fillerinin meşruiyetini tanıması gerektiğini savunmuştur. Bunu tanımamış olmalarının Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 17. Maddesi uyarınca mahremiyet hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, Fransa'nın genel olarak 17. Madde ihlallerinin önlenmesi için herhangi bir adım atmadığını iddia etmiştir. Brun, İnsan Hakları Komitesinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin çevre kirliliğine ilişkin davalarda yaptığı gibi, 17. Maddeyi sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını kapsayacak şekilde geniş yorumlamasını talep etmiştir.

Brun ayrıca, GDO'ların uzun vadeli sağlık ve çevre riskleri hakkında bilgi eksikliği göz önünde bulundurularak, "ihtiyatlılık ilkesi"nin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. Fransa'nın herhangi bir önlem almadığı göz önünde bulundurularak, kendisinin transjenik mısır mahsullerini kamu sağlığı ve çevre risklerini engellemek için tahrip ettiğinin kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Brun transjenik mahsullerin kaçınılmaz olarak geleneksel yöntemlerle yetiştirilen mahsulleri kirleteceğini belirtmiştir. Bu yüzden, transjenik mısırların tahribi geleneksel ve organik yöntemlerle tarım yapan çiftçilerin mahsullerini korumak için gerekli olduğunu iddia etmiştir.

Davacı, bunlara ek olarak, kendisinin söz konusu fiilleri gerçekleştirdiği 2001 yılında, vatandaşların kamu kurumlarının çevreyle ilgili kararlarında aktif rol oynamasına izin veren bir kamusal tartışmanın yapılmadığına dikkat çekmiştir. Transjenik mısırların tahribinin Fransa'da GDO'lar ve bunların sağlık ve çevre üzerindeki etkileri hakkında bir tartışma başlatma amacı taşıdığını belirtmiştir. Brun, Fransızların çoğunluğunun GDO'lara karşı olduğunu ancak Devletin konu hakkında kamunun fikrini almadan alan denemelerine izin verdiğini ve bu şekilde Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 25. Maddesiyle güvence altına alınan kamu hizmetlerine katılma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

İlaveten davacı, 25. Maddenin karar alma süreçlerine vatandaşların katılımını temin etmeye yönelik bir usul yükümlülüğü içerdiğini ve bu yükümlülüğün zımni olarak bilgi alma, katılım ve uygun hukuk yollarına başvurma haklarını kapsadığını ileri sürmüştür. Olayların meydana geldiği dönemde, kendisinin GDO'ların açık alan testine ilişkin karar alma sürecine dahil olmasını sağlayacak anlamlı bilgilere ulaşmak için herhangi bir imkânın mevcut olmadığını altını çizmiştir. Dolayısıyla, 25. Madde ihlalinin varlığını, kamu kurumlarının kendisinin bu çevresel karar alma sürecine dahil olmasına izin vermemesine dayandırmaktadır.

Brun, Sözleşme kapsamındaki hakların ihlaliyle ilgili etkili hukuk yoluna erişim hakkı sağlayan 2(3). Maddeye ilişkin olarak, vatandaşların GDO'larla ilgili olarak katılım, etkileme veya fikirlerini beyan etmesini sağlayan hukuken tanınmış bir yola sahip olmadıklarını belirtmiştir. Bu yüzden Fransız hukuk sisteminin kendisine GDO alan de-

nemeleri başlamadan önce etkili bir hukuk yoluna başvurma imkanı tanımadığını iddia etmiştir.

Son olarak davacı, 6. Maddede güvence altına alınan yaşam hakkının ihlal edildiğini, çünkü çevresel korumanın bu hakkın doğal bir parçası olduğunu, ileri sürmüştür.

2. Davalı

Davalı Fransa, davacının başvurusunun kabul edilebilirliğine itiraz etmiştir. Fransa kabul edilebilirlik değerlendirmesi bakımından Brun'un bir hak ihlalinin mağduru olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucuların kişisel menfaatlerinin bulunması gerektiğini ve belli bir seviyede kişisel zararlarının bulunduğunu göstermeleri gerektiğini belirtmiştir. Buna göre, yerel politikalar veya mevzuattan soyut olarak şikayetçi olmak mümkün değildir.

Fransa, 17. Maddedeki mahremiyet hakkına ilişkin olarak Brun'un Ceza Kanunu uyarınca başkasının malını kasıtlı olarak tahrip etmekten hüküm giydiğinin ve bu hükmün GDO düzenlemeleriyle herhangi bir bağlantısı bulunmadığının altını çizmiştir. Ayrıca, Brun'un kendi sağlığı veya kendi çevresiyle ilgili sonuçlara ilişkin herhangi bir iddiada bulunmadığına değinmiştir. Kabul edilebilirlik bakımından mağdur olarak kabul edilmek için belirsiz bir riskin belirleyici etken olamayacağını ileri sürmüştür.

Fransa aynı zamanda, sağlıklı çevre ve gıda hakkının 17. Madde kapsamına girmediğini ve 25. Maddenin kamu işlerine doğrudan katılım hakkını içermediğini iddia etmiştir.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Bu davada ön plana çıkan hukuki sorunlardan ilki, çevresel konulara ilişkin olarak, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin uyarınca bir bireyin gelecekte zarara uğramasının muhtemel olmasına dayanarak, bir hak ihlalinin mağduru sayılmasının mümkün olup olmayacağı konusudur.

Taraflarca ele alınan diğer bir hukuki sorun ise bir kişinin karar alma sürecine doğrudan değil dolaylı olarak katılabilmiş olmasının, çevreyle ilgili konuları ilgilendiren kamu işlerinin yürütülmesine dahil olma hakkının ihlali sonucunu doğurup doğurmayacağı meselesi olmuştur.

IV. Karar

18 Ekim 2006 tarihli kararında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 6. Maddede güvence altına alınan yaşama hakkı ve 17. Maddede yer alan mahremiyet hakkının ihlal edilmesi bakımından, Brun'un mağdur sıfatı taşımadığına karar vermiştir. Davacının iddiaları GDO'ların kullanımından kaynaklanan muhtemel tehlikelere ilişkindir. Davaya konu olaylar açık alanlarda transjenik bitkiler yetiştirilmesinin, yaşama hakkının veya mahremiyet, aile ve konut hakkının ihlal edildiğini veya bunların ihlaline ilişkin yakın bir tehdit oluşturduğunu göstermemektedir. Bu yüzden, Brun kabul edilebilirlik değerlendirmesi bakımından 6. veya 17. Maddelerin ihlalinin mağduru olarak kabul edilmemiştir.

Kamu hizmetlerine katılımı güvence altına alan 25. Maddeye ilişkin olarak, bu hakkın kullanılması için kamusal tartışmalar, seçilmiş temsilcilerle diyalog ve derneklere katılım gibi çeşitli yolların olabileceği ifade edilmiştir. Burada, Brun'un Fransa'da açık alanlarda GDO'lu mahsuller yetiştirilmesi konusu hakkında kamusal tartışmalara GDO karşıtı bir derneğin faaliyetleri ve seçilmiş temsilcisi aracılığıyla katıldığı belirtilmiştir. Bu yüzden 25. Maddenin ihlaline ilişkin iddianın temellendirilmediği ve dolayısıyla kabul edilebilir olmadığına karar verilmiştir.

İnsan Hakları Komitesi, davacının temel iddialarını kabul etmediğinden, başvurunun genel olarak kabul edilemez olduğu sonucuna varmıştır.

V. Değerlendirme

İnsan Hakları Komitesi bu kararda, Sözleşmenin 25. Maddesini yorumladığı daha önceki kararlarındaki tutumunu sürdürerek, vatandaşlarının kamusal işlerin yürütülmesine kamusal tartışmalar ve seçilmiş temsilciler aracılığıyla katılmasının mümkün olduğunu teyit etmiştir. Dolayısıyla, kamusal işlere katılımın doğrudan olması zorunlu olmayıp dolaylı da olabileceği kabul edilmiştir.

Bunun yanında 25. Madde devletlerin belirli bir konuya ilişkin olarak her zaman çoğunluğun iradesi doğrultusunda hareket etmesini zorunlu kılmamaktadır. Ancak, bu kararda İnsan Hakları Komitesinin, davacının Fransız vatandaşlarının çoğunun açık alanlarda GDO testlerine karşı olduğu iddiasını kabul ettiği de şüphelidir. Bu noktada, 25. Madde kapsamında vatandaşların oy hakkı korunduğundan, çoğunluk görüşüne rutin olarak aykırı hareket eden bir hükümetin seçimleri kazanamayarak görevden alınmasının muhtemel olacağı çıkarımıyla yetinilmiştir.

GDO'ların yarattığı potansiyel ve belirli olmayan riskler, kabul edilebilirlik incelemesi çerçevesinde davacının 6. ve 17. Maddelerdeki hakların mağduru olarak kabul edilmesi için yeterli görülmemiştir. Çevresel konulardaki sınırlı içtihadı göz önünde bulundurulduğunda, bu davadaki sonuçta, İnsan Hakları Komitesinin uzmanlık alanı ve karar verme kapasitesi bakımından GDO'ların muhtemel gelecek riskleri hakkında incelemeler yapabilecek bir pozisyonda bulunmamasının etkisinin büyük olduğu kabul edilmelidir.

FADEYEVA/RUSYA DAVASI: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ ÇEVRESEL HAKLARI ÖZEL HAYAT HAKKI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİYOR³²

I. Davaya Konu Olayların Özeti

Bir Rus vatandaşı olan Fadeyeva, 1982 yılında ailesiyle birlikte, Moskova'nın 300 km uzağında önemli bir çelik üretim merkezi olan Cherepovets kasabasına taşınmıştır. Fadeyeva'nın Cherepovets'teki dairesi, o zamanlar SSCB'nin en büyük çelik üretim tesisinden 450 metre uzaklıktadır. Tesis Rus Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti'ne ("RSFSC") aittir.

Yerel halkı çelik üretim tesisinin sebep olduğu kirliliğin etkilerinden korumak için, 1965'te yetkili makamlar tesise 5000 metre mesafedeki alanı kapsayan bir "sıhhi güvenlik bölgesi" kurmuştur. Sıhhi güvenlik bölgesinin amacı, yerel halkı çelik üretim tesisinden ayırmak olsa da pratikte, Fadeyeva dahil pek çok kişi bu bölge içinde yaşamaktadır. 1974'te RSFSC Bakanlar Kurulu sıhhi güvenlik bölgesinde yaşayanların başka yere yerleştirilmesi yönünde bir karar vermiş olmakla beraber, bu yeniden yerleşim hayata geçirilmemiştir.

1990'da RSFSC, kasabanın havasındaki zehirli maddelerin seviyesinin kabul edilebilir seviyeden kat kat fazla olduğunu ve pek çok kişinin sıhhi güvenlik bölgesi içinde yaşadığını belirttiği bir program ortaya koymuştur. Program, çelik üretim tesisinin 1998'e

32 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 9 Haziran 2005, Başvuru No 55723/00.

kadar emisyonlarını kabul edilebilir seviyelere çekmesini zorunlu kılmaktadır. 1992’de Cherepovets belediyesi sıhhi güvenlik bölgesinin genişliğini 5000 metreden 1000 metreye düşürmüştür.

1993’te çelik üretim tesisi özelleştirilmiş ve Severstal’e satılmıştır. Bu süreçte sıhhi güvenlik bölgesindeki dairelerin mülkiyeti Severstal’den Cherepovets belediyesine devredilmiştir.

1995’te Fadeyeva ve sıhhi güvenlik bölgesinde yaşayan diğer kişiler, bölgenin dışına yeniden yerleşimlerinin yapılması talebiyle dava açmışlardır. Mahkeme, Fadeyeva’nın yeniden yerleşim yapılması talebini kabul etse de, kendisine derhal konut tahsis edilmesine değil, konut için “öncelikli bekleme listesi”ne alınmasına karar vermiştir. Vologda Bölgesel Mahkemesi kararı onanmış ve sonuç olarak “öncelikli bekleme listesi” diye bir şey olmadığından kararın icrasına devam edilmemiştir.

1999’da Fadeyeva, Severstal üretim tesisinin emisyonlarının, Anayasada ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (“AİHS”) 8. Maddesinde yer alan, özel hayat ve konut hakkını ihlal ettiği iddiasıyla, belediyeye başka bir dava açmıştır. Dava üzerine belediye Fadeyeva’yı konut için genel bekleme listesine almıştır. Yerel mahkeme bundan sonra davayı reddetmiş ve mahkemenin kararı Vologda Bölgesel Mahkemesi tarafından 17 Kasım 1999’da onanmıştır.

II. Tarafların İddiaları

İç hukuk yollarının tükenmesi üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuran Fadeyeva, Severstal üretim tesisinin kendi sağlığı ve yerel halkın sağlığı üzerinde zararlı etkileri bulunduğunu iddia etmiştir. Fadeyeva ayrıca Rusya’nın, aile hayatı ve konuta saygı hakkını ihlaline bir gerekçe gösteremediğinden ve Severstal üretim tesisinin sebep olduğu çevresel kirliliği azaltmaya yönelik uygun önlemleri almadığından, AİHS 8. Maddesini ihlal ettiğini ileri sürmüştür. İç hukukun kendisine derhal yeniden yerleşiminin sağlanması veya buna denk olarak dairesinin yaklaşık değerini karşılayacak 30 bin Avro tazminat ödenmesi hakkını tamıdığını savunmuştur. Fadeyeva buna ek olarak, 10 bin Avro manevi tazminat ve avukatlık masraflarının karşılanmasını talep etmiştir.

Rusya, AİHS 8. Maddenin bu davada uygulanabilir olmadığını çünkü Fadeyeva’nın maruz kaldığı olumsuz sağlık etkilerinin, çelik üretim tesisine yakın oturmasından değil, seçtiği meslekten kaynaklandığını ve gösterdiği belirtilerin kendi yaş grubunda tipik olarak görülen türden olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, AİHS 8. Madde uygulanabilir olsa dahi, herhangi bir ihlal bulunmadığını çünkü Fadeyeva’nın evinin sıhhi güvenlik bölgesinde bulunmadığını ve Cherepovets’te kirlilik seviyelerinde ciddi bir düşüş olduğunu savunmuştur. Ek olarak, Fadeyeva’nın oturduğu daireye gönüllü olarak taşındığını ve isterse başka yere taşınmakta özgür olduğunu belirtmiştir. Rusya aynı zamanda, iç hukuk normlarına riayet etmesini teminen Severstal’e yaptırımlar uyguladığını söylemiştir. Son olarak Rusya, Fadeyeva’ya derhal bir daire temin etmenin, bekleme listesinde bulunan diğer kişilerin haklarını ihlal edeceğini iddia etmiştir.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Fadeyeva/Rusya davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin üzerinde durduğu temel hukuki meselenin yerel bir çelik üretim tesisinin yarattığı kirliliğin etkisine karşı, devletin, AİHS madde 8(1) altında başvurusunun özel ve aile hayatını korumak için yeterli önlemleri alıp almadığına ilişkin olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, inceleme konusu karar, endüstriyel faaliyetlerle bunlardan etkilenen yerel halkın sağlığının korunması menfaatlerinin dengelenmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

IV. Karar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, 9 Haziran 2005 tarihli kararı uyarınca; dolaylı kanıtlar ve varsayımların neticesi olarak, Fadeyeva'nın sağlığının çelik üretim tesisinden çıkan ve çevre kirliliğine sebep olan maddelere uzun süre maruz kalmasının sonucunda bozulduğu ve bunun en azından onun çeşitli hastalıklara karşı daha savunmasız olmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu durum, O'nun ev hayatının kalitesini de etkilemiştir. Bu yüzden, Fadeyeva hastalığı ve çelik üretim tesisinin sebep olduğu çevresel kirlilik arasında doğrudan bir illiyet bağı tesis etmiş olmasa da, Fadeyeva'nın sağlığı ve refahına yönelik gerçek zararın, AİHS 8. Madde kapsamına girmeye yetecek seviyeye ulaştığına karar verilmiştir.

Üretim tesisi başta devlet tarafından kurulmuş ve işletilmiştir. Kamu kurumları, uzun süre tesis üzerinde kontrol sahibi ve süregelen çevresel sorunların farkında olmuştur. Tesis Cherepovets'teki kirliliğin % 95'inden sorumludur. Bu etkenlerin bir araya gelmesi, kirliticilerin emisyonu ve devletin Fadeyeva'nın AİHS madde 8(1) kapsamında haklarının ihlalinin önlenmesi için makul ve uygun önlemleri almasına yönelik pozitif yükümlülüğü arasında yeterli bir bağlantı oluşturmaktadır.

AİHM'in değerlendirmesine göre, bir pozitif yükümlülüğün ihlaline ilişkin davalarda, AİHS madde 8(2)'de yer alan, hakkın sınırlanmasının "kanuna uygun olması" kriteri, devletin doğrudan müdahalesini içeren davalardakiyle aynı şekilde yorumlanamaz. Ayrıca, iç hukuka aykırılığa ayrı ve kesin bir değerlendirme olarak yaklaşmamak, bunun yerine devletin AİHS madde 8(2) uyarınca "adil bir denge" kurup kurmadığı değerlendirilirken dikkate alınacak pek çok etkenden biri olarak yaklaşmak gerekir.

Çelik üretim tesisinin işletilmeye devam etmesi bölgenin ekonomik sistemine katkıda bulunmaktadır ve bu ölçüde AİHS madde 8(2) anlamında meşru bir amaca hizmet etmektedir.

İncelenmekte olan dönem boyunca, Fadeyeva endüstriyel kirliliğin güvenli seviyeleri aştığı ve ulusal mevzuat uyarınca konut yerleşiminin prensipte yasak olduğu sıhhi güvenlik bölgesinde yaşamıştır.

Fadeyeva'nın şikayet edilen durumu kendisinin yarattığı veya bundan bir şekilde kendisinin sorumlu olduğu iddia edilemez. Ayrıca, teorik olarak Fadeyeva'nın kişisel durumunu değiştirmesi mümkün olsa da, pratikte bunun çok zor olduğu görülmektedir. Buna göre, bu etkenler Rusya'nın pozitif yükümlülüğünün kapsamını etkileyebilmekte-

dir ve Fadeyeva AİHS madde 34 anlamında mağdur sıfatına sahiptir.

İç hukukta hukuki çare olarak tanınan “bekleme listesine yerleştirilmek”, Fadeyeva’ya kirliliğin kaynağından uzaklaştırılmaya dair gerçekçi bir umut sağlamamaktadır.

Rusya’nın tesise ilişkin politikaları, tesis yakınında yaşayanların lehine nasıl pozitif olarak etkilediğini gösterememesinden, çelik üretim tesisinin endüstriyel faaliyetini düzenlerken, Rusya’nın tesise yakın yerlerde yaşayanların menfaatlerine gereken önemli vermediği olumsuz çıkarımını yapmak mümkün olmuştur.

Fadeyeva’ya ücretsiz konut sağlama yükümlülüğü bulunmamakla beraber, Rusya kendisine tehlikeli bölgeden uzaklaşmasına yardımcı olmak için etkili bir çözüm sunmamıştır. Ayrıca, çelik üretim tesisinin ulusal çevresel standartları ihlal ettiğini bilmesine rağmen, devlet kirlilikten etkilenen yerel halkın menfaatlerini dikkate alan ve kirliliği kabul edilebilir seviyelere azaltmayı mümkün kılan etkili tedbirler tasarlamamış, uygulamamış veya benimsememiştir.

Uygulama politikasına ilişkin olarak geniş bir takdir yetkisine sahip olmakla beraber, devlet, topluluk menfaatleri ve Fadeyeva’nın AİHS 8. Madde kapsamında konut ve özel hayatına sayı gösterilmesi hakkı arasında “adil bir denge” kurmayı başaramamıştır.

Bu gerekçelere dayanarak AİHM Rusya’nın AİHS 8. Maddeyi ihlal ettiğine karar vererek, davacı Fadeyeva’ya manevi tazminat ödenmesine hükmetmiştir.

V. Değerlendirme

Bu dava, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, AİHS 8. Maddeyi çevresel kirliliğe ilişkin olarak uyguladığı sayısı gittikçe artan davalardan biri olmuştur. Mahkeme daha önceki içtihadından geliştirdiği yaklaşımı izlemiştir. Buna göre, mahkemenin rolü devletin bireysel ve kamusal menfaat arasında “adil bir denge” kurmaya yönelik olarak attığı adımları gözden geçirmekle sınırlıdır. Mahkeme kendisini devletin yerine koyarak, takip edilmesi gereken belli bir yaklaşım önerisinde bulunmamaktadır. Bunun yerine, mahkeme devlete geniş bir takdir yetkisi ve uygun aracı seçme imkanı tanımaktadır. Ancak Rusya aleyhine olan bu kararın da gösterdiği gibi, bu devlete bir açık çek vermek anlamına da gelmemektedir.

Davaya konu olayın özelliklerine bakarak “adil bir denge” kurulmadığına karar verirken, mahkeme Fadeyeva’ya, çelik üretim tesisinin emisyonlarının sebep olduğu konut ve özel hayatına müdahaleye karşı, yeni konut sağlanması veya tesisin sebep olduğu kirliliğin azaltılması gibi etkili bir çözüm sunulmamasını göz önünde bulundurmamıştır. Bununla bağlantılı olarak, Mahkemenin yeni konut sağlanmasının kısa vadede çözümün parçası olmasını zorunlu görmemesi dikkat çekicidir.

Karar aynı zamanda Mahkemenin, Fadeyeva’nın sağlığı üzerindeki çevresel etkiyle ilgili doğrudan olduğu kadar dolaylı kanıt gösterilmesini kabul etmesi bakımından da önemlidir. Bu bakımdan Mahkeme, Rusya’nın ulusal kuralları uyarınca maksimum kirlilik seviyesinin aşılmış olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmamıştır.

GRAY/PLANLAMA BAKANLIĞI DAVASI: AVUSTRALYA'DAN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİNE KÜMÜLATİF ETKİ YAKLAŞIMI³³

I. Davaya Konu Olayların Özeti

New South Wales Çevre Mahkemesi'nin 27 Kasım 2006 tarihli kararıyla çözümlenen ve Anvil Hill davası olarak da anılan Gray/Planlama Bakanlığı davası, Avustralya'nın New South Wales bölgesinde bulunan Anvil Hill tepesindeki alanda Centennial Coal Company Limited adlı şirket tarafından yapılması planlanan bir kömür madeni projesini ilgilendirmektedir. 21 yıl boyunca yılda 10.5 milyon ton kömür üretme kapasitesine sahip Anvil Hill projesinde çıkarılacak kömürün, New South Wales'da ve deniz aşırı ülkelerde özellikle Japonya'da termik enerji santrallerinde kullanılması planlanmaktaydı. Çevreci grupların yoğun protestolarına sebep olan projeye karşı hukuki mücadele özellikle projeye ilgili çevresel etki değerlendirmesinin kapsamına odaklanmıştır.

II. Tarafların İddiaları

Genç bir çevre aktivisti olan davacı, projenin gerçekleştirilmesini engellemek amacıyla, New South Wales Çevre Mahkemesinde açtığı davada, New South Wales Planlama Genel Müdürlüğünün ("Genel Müdürlük"), şirketin hazırladığı çevresel etki değerlendirme raporunu halkın bilgisine sunmak üzere kabul kararına itiraz etmiştir. Bunun için öncelikle, şirketin, raporuna madende çıkarılacak kömürün yakılmasıyla oluşacak

33 New South Wales Çevre Mahkemesi, 27 Kasım 2006, Başvuru No 40870.

çevresel etkileri dahil etmeyerek, çevresel etki değerlendirme raporlarının detaylı sera gazı değerlendirmesi içermesi gerektiği yönündeki kuralara aykırı hareket ettiğini savunmuştur. İkinci olarak, Genel Müdürlüğün, şirketin raporunun çevresel etki değerlendirme kriterlerine uygun olduğu yönündeki kararını verirken, ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkesini göz önünde bulundurmadığını ve böylelikle bunu amaçları arasında sayan Çevresel Planlama ve Değerlendirme Kanununu (“Kanun”) ihlal ettiğini iddia etmiştir. Davacı, bu şekilde çıkarılacak kömürün yakılmasının çevresel etkilerini ve ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkesini kapsamayan bir biçimde çevresel etki değerlendirme raporunun onaylanmasının kamu yararına aykırı olduğunu söylemiştir.

Buna karşın, Genel Müdürlük, Kanun uyarınca Anvil Hill projesinin dahil olduğu kategorideki projeler için çevresel etki değerlendirmesinin zorunlu bir husus olmadığını, bunu talep etmenin Genel Müdürlüğün inisiyatifinde olduğunu iddia etmiştir. Buna paralel olarak, bu projeler için Kanunun öngördüğü belirli çevresel etki değerlendirme kriterleri bulunmadığını, ayrıca ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkesinin çıkarılacak kömürün yakılmasıyla oluşacak emisyonlara dair bilgiyi kapsamadığını belirtmiştir. Genel Müdürlük ayrıca nedensellik savunmasını ileri sürerek, çıkarılacak kömürün yakılmasıyla oluşacak etki ancak projeden sonra başka faaliyetler ve gelişmelerin sonucunda oluşabileceği için, bu etkilerin Anvil Hill projesinden tamamen bağımsız olduğunu ileri sürmüştür.

Diğer davalı olan şirket ise, Kanun kapsamında çevresel etki değerlendirmesine üçüncü kişilerin faaliyetlerinin etkisinin dahil edilmesi gibi bir gereklilik bulunmadığını savunmuştur. Ayrıca, ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkesinin her bir idari kararda birebir uygulanması lazım gelen zorunlu bir kriter olmadığını belirtmiştir.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Avustralya mahkemesinin önündeki dava, Çevre Planlama ve Değerlendirme Kanunu altında onay süreçlerine tabi kömür madeni projeleriyle ilgili yapılması gereken çevresel etki değerlendirmesinin kapsamına ilişkin tartışmalarda düğümlenmiştir. Mahkeme bir projenin çevresel etkisi değerlendirilirken, yalnızca bu projenin yapımı ve işletilmesinin mi, yoksa buna ilaveten projenin işletilmesi sonucunda üretilecek kömürün yakılmasının iklim değişikliği etkilerinin de mi göz önünde bulundurulması gerektiği sorununu ele almıştır.

IV. Karar

Mahkeme davacı lehine verdiği kararını, Genel Müdürlüğün çevresel etki değerlendirme raporunu kabul ederken ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkesini göz önünde bulundurmamasına dayanmıştır. Bu çerçevede Mahkeme, davalı Genel Müdürlüğün, Anvil Hill projesi benzeri projeler için çevresel etki değerlendirmesi yapılmasının zorunlu olmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.

Nesiller arası eşitlik ilkesi ve ihtiyatlılık ilkesi uyarınca ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma değerlendirmesi yapılırken Anvil Hill projesinin kümülatif etkisi kapsamında sebep olacağı dolaylı sera gazı emisyonlarının da göz önünde bulundurulması gerekliliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla Mahkeme Genel Müdürlüğün kararının hukuka aykırı ve geçersiz olduğuna karar vermiştir.

Ancak, mahkemenin kararı iptal etmesine ve şirketin yeni bir çevresel etki değerlendirme raporu hazırlamaya mahkum edilmesine karar vermesine gerek kalmamıştır. Çünkü, dava süreci sırasında böyle bir hükmün pratik değeri kaybolmuştur. Dava devam ederken Şirket, çıkarılacak kömürün yakılmasıyla oluşacak dolaylı sera gazı emisyonlarını da hesaplamış ve halkın bilgisine sunmuştur. Ayrıca, bu mahkeme kararından sonra New South Wales Planlama Bakanlığı yeni bir Çevre Planlama Politikası kabul etmiş ve buna göre maden, petrol üretim ve benzeri şekilde yer altından kaynak çıkarılmasına dayanan endüstrilerdeki projeler için yapılan çevresel etki değerlendirmelerinin, sadece ürünün çıkartılması sırasında değil daha sonra ürünün kullanılmasıyla oluşan sera gazı emisyonlarının iklim değişikliği etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği düzenlenmiştir.

V. Değerlendirme

Anvil Hill davasının en büyük hukuki kazanımları, kömür madeni ve aynı kategorideki benzeri projelerde çevresel etki değerlendirmesinin zorunlu olduğu ve bu yapılırken ekolojik olarak sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiğinin açıkça tespit edilmiş olmasıdır. Bu anlamda altyapı projelerinin iklim değişikliği etkilerinin dikkate alınması iklim adaleti mücadelesi çerçevesinde yürütülen çevre davaları bakımından yeni bir açılım olmuştur. Mahkeme, bu davada kömür madeni projelerinin çevresel etki değerlendirmelerinde dolaylı çevresel etkinin de göz önünde bulundurulmasına karar verirken, bir faaliyetin yarattığı sera gazı emisyonlarının mahkemeler nezdinde dikkate alınabilmesi için dünya çapında önemli bir paya sahip, tam olarak ölçülebilir veya gözlemlenebilir bir etkiyle doğrudan bağlantılı olmasının zorunlu olmadığını teyit etmiştir. Dolayısıyla çevre davalarında mahkemeyi ikna etmenin en zor olduğu husus olan nedensellik bağının kurulmasında aranan kriterlerin gevşetildiği ve kümülatif etki perspektifinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Ayrıca, hukuki etkilerinin yanı sıra bu davanın maden projesinin durdurulmasına yönelik daha geniş bir çevre kampanyası çerçevesinin parçası olmasıyla politik önem taşıdığı da göz önünde bulundurmaya gerekir. Bu açıdan dava geniş ölçüde medya ilgisi çekerek kamuoyu yaratmasıyla, bu şekilde halkın konu hakkında bilgilendirilmesine vesile olmasıyla ve idareciler üzerinde baskı oluşturmasıyla kampanyaya büyük katkı sağlamıştır.

COCKERILL/WALLOON EYALETİ DAVASI: BELÇİKA ANAYASA MAHKEMESİNDEN KYOTO PROTOKOLÜNÜN AB HUKUKUNA VE ULUSAL HUKUKA YANSIMALARINA İLİŞKİN BİR KARAR³⁴

I. Davaya Konu Olayların Özeti

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (“BMİDÇS”) Kyoto Protokolü çerçevesindeki yükümlülüklerine karşılık gelmek üzere, Avrupa Topluluğu, Avrupa Parlamentosu ve Komisyonunun, Topluluk içinde seragazı emisyonu değişimine yönelik bir plan kurulmasına ilişkin 13 Ekim 2003 tarihli 2003/87/EC sayılı Yönergesiyle (“EDP Yönergesi”), Avrupa Birliği Emisyon Değişim Planını (“EDP”) oluşturmuştur.

EDP’nin amacı emisyonların maliyet bakımından verimli bir şekilde azaltılmasıdır. Planın ilk fazı olan 2005-2007 arasında, EDP Yönergesi çelik endüstrisinin de aralarında bulunduğu belirli endüstrilerden kaynaklanan karbon dioksit emisyonlarını kapsamaktaydı.

Cockerill Sambre’nin (“Cockerill”) Belçika Wallonia’da, EDP ve bundan kaynaklanan yükümlülüklerle tabi olan bir çelik üretim tesisi bulunmaktaydı. Walloon Bölgesinin 10 Kasım 2004 tarihli kararı (“Walloon Kararı”), Belçika’nın Walloon bölgesinde EDP Yönergesinin ilk fazının uygulanmasına yönelikti. Walloon Kararı, Walloon hükümetine,

34 Belçika Anayasa Mahkemesi, 7 Haziran 2006, Dava No GwH 92/2006.

iki yıldan fazla bir süre için faaliyetlerine devam etmeyen veya ara veren şirketlere; tesisinde artık EDP Yönergesinin kapsamının dışında kalacak şekilde esaslı değişiklikler yapan şirketlere; veya çevre izni artık geçerli olmayan şirketlere tanınan emisyon istihkakını iptal etme yetkisi vermekteydi. Ayrıca, Walloon Kararına göre, emisyon istihkaklarının şirketler arasında devri mümkündü ve şirket tarafından sunulması gereken emisyon istihkakı miktarının emisyon seviyesine denk olması gerektiği öngörülmekteydi. Walloon Kararı bunların yanında bir de ceza sistemi kurmaktaydı. Söz konusu dava, davacı Cockerill'in, Belçika Anayasa Mahkemesinden Walloon Kararının iptalini talep etmesine ilişkindir.

II. Tarafların İddiaları

Cockerill, Walloon Kararı aleyhine üç temel sav ileri sürmüştür. İlk olarak, EDP'nin kapsamına giren enerji ve karbon dioksit yoğun endüstrilerle, bunlara denk miktarda karbon dioksit emisyonuna sebep olan fakat EDP Yönergesine tabi olmayan kimyasal ve demir dışı metal sektörleri arasında Belçika Anayasasına aykırı şekilde hukuka aykırı ve orantısız şekilde ayrımcılık yapıldığını iddia etmektedir.

İkinci olarak, söz konusu kurallar işlerine zarar verdiğinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ("AİHS") Ek 1 No.lu Protokol Madde 1'de güvence altına alınan mülkiyet hakkının ve 1958'de yürürlüğe giren Avrupa Topluluğunu Kuran Sözleşmede korunan ekonomik haklar ve teşebbüs hürriyetinin ihlal edildiği savunulmaktadır.

Son olarak, Walloon hükümetinin, şirket faaliyetlerini durdurmuşken, kendisine tanınan emisyon istihkakını iptal etme hakkı bulunmadığı, çünkü bunun AİHS Ek 1 No.lu Protokol Madde 1 bağlamında kamulaştırma sonucuna yol açtığı ileri sürülmüştür. Böyle bir iptal etme hakkı söz konusu olsa bile, bunun ekonomik haklar ve teşebbüs hürriyetine aykırı olduğu, çünkü böyle bir uygulamanın, bir şirketin başka Avrupa Birliği üyesi ülkelerde şirketler kurarak işlerini yeniden yapılandırma imkanını sınırladığı, zira böyle bir durumda bu şirketin ilk faaliyet yeri olan ülkedeki emisyon istihkakını kaybedeceği iddia edilmiştir.

Cockerill, doğrudan EDP Yönergesinin iç hukuka geçirilmesine yönelik olan Walloon Kararının, uluslararası ve anayasal hukuku ihlal ettiği, dolayısıyla bizzat EDP Yönergesinin meşruiyetinin değerlendirilmesi gerektiği gerekçesiyle, Mahkemenin bu meseleyi bekletici sorun yaparak Avrupa Adalet Divanından görüş alınmasını talep etmiştir.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Belçika Anayasa Mahkemesi, hem iç hukuku hem de Avrupa Birliği hukukunu ilgilendiren bu davada, BMİDÇS Kyoto Protokolü altında Avrupa Birliğinin yükümlülüklerini karşılamaya yönelik olarak geliştirilen Avrupa Birliği emisyon değişim programının çelik sektörüne uygulanıp kimyasal ve demir dışı metal sektörüne uygulanmaması, meşru olmayan bir muamele farkı teşkil edip etmediği sorunuyla karşı karşıya kamıştır. Aynı şekilde, böyle bir uygulamanın AİHS Ek 1 No.lu Protokol Madde 1 ile güvence altına alın-

mış olan mülkiyet hakkını ihlal edip etmediği de diğer bir hukuki sorundur. Buna göre, ilgili AİHS hükmünün Walloon hükümetini emisyon istihkaklarını iptal etmesine engel teşkil edip etmediğinin değerlendirilmesi gerekmiştir.

IV. Karar

7 Haziran 2006 tarihli kararında, Belçika Anayasa Mahkemesi, davanın kabul edilebilir fakat dayanaktan yoksun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Walloon Kararının gerekçesinde, mümkün olduğu ölçüde EDP Yönergesine uygun olmasının amaçlandığı belirtilmektedir. Bununla beraber, Mahkeme davacının talebinin davanın sonucuna etkili olmayacağı ve Yönergenin açık olduğu gerekçesiyle, Avrupa Birliği hukukuna ilişkin hususlara ilişkin Avrupa Adalet Divanının görüşünün alınmasının bekletici sorun olmasını reddetmiştir.

Walloon Kararı ayrımcılık yapmama ve eşit muamele ilkelerine uygun bulunmuştur. Çünkü demir dışı metal sektörleri ve çelik sektörü arasındaki muamele farkı; ölçülebilirlik, kaynak ve emisyon seviyeleri gibi objektif kriterlere dayanmaktadır. Ayrıca bu farkın her halde, çevrenin korunması amacıyla orantılı olduğuna karar verilmiştir.

Mülkiyet hakkı, ekonomik haklar ve teşebbüs hürriyetine ilişkin olarak ise Karar, Cockerill'e işlerini yürütme özgürlüğü tanıdığından dolayı herhangi bir ihlal söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Kararın en fazla iş planlarına ilişkin olarak bir takım değişiklikler yapması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır, ki bu da çevresel koruma amacı ışığında meşruiyet kazanmaktadır.

Ayrıca, Walloon Kararı, faaliyetlerin askıya alınması veya iptal edilmesi durumunda emisyon istihkaklarının iptal edilmesiyle ilgili dört farklı senaryo ortaya koyarak, EDP Yönergesine uygun bir çerçeve çizmektedir. Emisyon istihkaki mülkiyet hakkı olmadığı, ancak sınırlı bir süre için tanınmış olan bir hak olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla, emisyon istihkaklarının iptalinin, Anayasa veya AİHS çerçevesinde kamulaştırma teşkil etmediğine hükmedilmiştir. Kaldı ki, AİHS mülkiyet hakkının kamu yararına uygun şekilde kullanılmasını düzenleme yetkisini taraf devletlere bırakmıştır. Böylelikle Belçika Anayasa Mahkemesi, Cockerill'in Walloon Kararının iptal edilmesi talebini, AİHS, Avrupa Birliği hukuku ve Belçika Anayasasına aykırılık söz konusu olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

V. Değerlendirme

Tüm Avrupa Topluluğu yönergelerinin, dolayısıyla EDP Yönergesinin de Belçika hukukunun bağlayıcı araçlarıyla iç hukuka geçirilmesi gerekmektedir ve söz konusu dava kapsamında bu husus, Walloon Kararıyla hayata geçirilmiştir. Cockerill'in açtığı, Walloon Kararının kapsamı ve anlamına ilişkin dava, yalnızca bu ulusal uygulama kurallarının koşullarını değil, aynı zamanda bizzat EDP Yönergesinin koşullarını da ilgilendirmektedir. Davacının bu savı şaşırtıcı değildir; zira, Avrupa Topluluğu yönergelerinin iç hukuka geçirilmesi, genelde yönerge metninin birebir aynı şekilde iç hukuka metnine aktarıl-

ması şeklinde gerçekleşmektedir.

Cockerill hem EDP Yönergesine karşı hem Avrupa Adalet Divanı nezdinde itirazda bulunmuş hem de Belçika hukuk kurallarını gözden geçirme hususunda münhasır yetkili Belçika Anayasa Mahkemesi'nden Walloon Kararının iptalini talep etmiştir.

Cockerill'in Avrupa Adalet Divanı nezdindeki davadan ayrı olarak iç hukuk yolu bakımından da beklentisi bulunmaktaydı. Çünkü Anayasa Mahkemesinden Avrupa Birliği hukukuna ilişkin sorularını bekletici sorun yaparak, Avrupa Adalet Divanının görüşünü almasını talep etmiştir. Bu da beklenen bir durumdur. Zira dava konusunun Walloon Kararından çok, buna temel teşkil eden EDP Yönergesinin geçerliliğine ilişkin olduğu söylenebilir. Ancak Cockerill'in bu talebinin kabul edilmesi zorunlu değildir ve Avrupa Adalet Divanının içtihadı da topluluk hukukunun açık olduğu hususlarda bekletici sorun yapılarak görüş talep edilmesinin zorunlu olmadığı yönündedir.

Mahkeme, Walloon Kararı ve EDP Yönergesinin endüstri sektörleri arasında ayrımcılığa sebep olduğu yönündeki iddiayı reddederken, iklim değişikliğinin durdurulmasının önemine vurgu yapmıştır. Bunun, kamunun menfaatine önemli bir amaç olarak tanınması, teşebbüs veya mülkiyet hakkı gibi hakların sınırlandırılmasının gerekçelendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu hakların Anayasa ve AİHS gibi birincil hukuk kaynakları kapsamında korunuyor olması da mahkemenin analizini değiştirmemiştir. Ayrıca ilgili AİHS hükmü zaten mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına, hukuka uygun olması ve meşru bir kamu menfaatine hizmet etmesi şartıyla, izin vermektedir.

Mahkemenin özellikle ayrımcılığa ilişkin şikayetle ilgili tutumu daha sonra başka bir davada Avrupa Adalet Divanı tarafından da teyit edilmiştir. Bu kararında Avrupa Adalet Divanı sektörler arasındaki muamele farkının, aralarındaki doğrudan emisyon seviyesi farkının ciddi boyutlarda olması sebebiyle meşru olduğuna karar vermiştir.

ALMANYA ÇEVRE VE DOĞA KORUMA DERNEĞİ/BADEN- WÜRTTEMBERG EYALETİ DAVASI: ALMAN FEDERAL İDARE MAHKEMESİ AARHUS SÖZLEŞMESİNİ YORUMLUYOR³⁵

I. Davaya Konu Olayların Özeti

Haziran 2008 ve Mart 2009'da Almanya'nın güney batısındaki Rhine nehrinin üzerinde taş kömürü elektrik santrali işleten bir şirket, halihazırda kullanımda olan tesislerine ek olarak bir ilave elektrik santrali bloğu ve bir kömür depolama tesisi ekleyerek, işletme tesislerini büyütmek için idari izin almak üzere başvuruda bulunmuştur. Alman hukukuna göre, imar planının mevcut olmadığı durumlarda, yeni elektrik santrali bloğunun hukukilik kazanması için söz konusu alanın özellikleri ve daha önceki kullanım amacı kriterlerine dayanan izinlerin alınması gereklidir. Alman Emisyon Koruma Yasasına dayalı olarak şirkete ilave elektrik santrali bloğu için idari makamlar tarafından izin verilmiştir.

Almanya Çevre ve Doğa Koruma Derneği, (Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland - bundan sonra "BUND" olarak anılacaktır) Almanya'nın Baden-Württemberg eyaletinde, çevre alanında faaliyet gösteren ve hukuken tanınan bir sivil toplum örgütüdür. BUND, idarenin söz konusu yeni işletme tesisleri için şirkete verdiği izne itiraz etmiştir.

35 Alman Federal İdare Mahkemesi, 24 Ekim 2013, Dava No BVerwG 7 C 36 11.

II. Tarafların İddiaları

BUND, Alman Federal İdare Mahkemesi nezdindeki başvurusunda, Alman Planlama ve İmar Kanunu, Emisyon Kanunu ve çevre koruma kuralları ihlal edildiğinden, verilen iznin yasaya aykırı olduğunu ve iptal edilmesi gerektiğini iddia etmiştir.

Davalı Baden-Württemberg eyaleti, BUND'un sadece çevrenin korunması amacını taşıyan hükümlerin ihlal edildiğini ileri sürme hakkına sahip olduğunu, diğer normlar bakımından dava ehliyeti bulunmadığını ileri sürmüştür. BUND, Alman idare hukuku ve Çevresel Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesinin ("Aarhus Sözleşmesi") 9(2) maddesi uyarınca, izinle ilgili olarak çevrenin korunması amacını taşımayan hükümler dahil olmak üzere, tüm hukuki noktalarda itirazda bulunma hakkına sahip olduğunu savunmuştur.

BUND'un başvurusu üzerine Yüksek İdare Mahkemesi, dava çevrenin korunması amacını taşıyan hukuki normların ihlaline dayandığı ölçüde BUND'un idari işlemin iptalini isteme hakkı bulunduğu karar vermiştir. Mahkeme, ilgili Avrupa Birliği hukukunun düzenleyici sistemleri ve Aarhus Sözleşmesinin yalnızca çevrenin korunmasını ilgilendirdiğini ve bu yüzden dava açma hakkını, çevreden başka hukuki değerleri ve menfaatleri koruyan kuralların ihlaline dayanacak şekilde genişletemeyeceğini belirtmiştir. Yüksek İdare Mahkemesi yargılamasını çevrenin korunması amacını taşıyan hükümlerle sınırlamıştır. Sonuç olarak, Mahkeme çevresel korumaya yönelik kuralların ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Alman Federal İdare Mahkemesinin kararının odaklandığı başlıca hukuki sorun, Aarhus Sözleşmesinde tanınan yargısal incelemenin kapsamının, çevre alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına, çevreyi koruma amacı taşımayan normları ihlal ettiği iddia edilen fiil ve ihmallere karşı dava açma yetkisi sağlayıp sağlamayacağıdır. Aarhus Sözleşmesi kapsamında yargısal incelemenin yorumlanmasının yalnızca çevreyi koruma amacı taşıyan kurullarla sınırlanıp sınırlanmayacağı çevre mücadelesinde yargısal yolların kullanılması bakımından önem taşımaktadır.

IV. Karar

Alman Federal İdare Mahkemesi'nin 24 Ekim 2013 tarihli kararı Aarhus Sözleşmesi kapsamındaki yargısal inceleme hakkıyla ilgili önemli değerlendirmeler içermektedir. Buna göre, öncelikle Aarhus Sözleşmesi, Avrupa Birliği ve tüm üye ülkeleri tarafından imzalanmış ve onaylanmış bir sözleşme olarak Avrupa Birliği hukukunun da bir parçasıdır. Sözleşme çevresel bakımdan hassas kararlara kamusal katılımı temin etmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi, toplum üyelerine, yerel idari makamlar ve mahkemeler tarafından alınan çevresel açıdan hassas kararların iptalini talep etme hakkının sağlanmasıyla olmaktadır. Ancak, Aarhus Sözleşmesinin 9(2) maddesinde öngörülen bu yargısal mekanizma iki açıdan sınırlandırılmıştır. Kararda dava ehliyeti, menfaati bulunan veya

hak ihlaline uğramış olan ilgililere tanınmıştır. Ayrıca yargısal incelemenin kapsamı çevreyi koruma amacı taşıyan kurallarla sınırlıdır. Madde 9(2) söz konusu fiil veya ihmalle ihlal edilmiş olması muhtemel tüm kuralların genel kapsamlı yargısal incelemesine dayanak teşkil etmemektedir.

Yargısal incelemenin kapsamının ihlal edilmiş olma potansiyeli bulunan tüm kuralları değil yalnızca çevreyi koruma amacı taşıyan kuralları içerdiği yorumuna, yalnızca dava ehliyetinin çevrenin korunması amacını güden kuruluşlarla sınırlanmış olması ve Aarhus Sözleşmesinin çevresel etki değerlendirmesi gerektiren projelere sınırlandırılan uygulama kapsamı yol açmamaktadır.

Aarhus Sözleşmesi altında tanınan yargısal incelemenin dava ehliyeti ve çevresel koruma amacı taşıyan kurallarla sınırlı kapsamının dar olması özelliği, aynı zamanda Aarhus Sözleşmesinin hedef ve amacından kaynaklanmaktadır. Sözleşmenin hazırlık çalışmalarına bakıldığında, Sözleşmenin amacının çevrenin etkin şekilde korunmasının sağlanması olduğu görülmektedir. Bu amaçla Aarhus Sözleşmesi toplum üyeleri bakımından kamusal katılım mekanizmaları öngörmektedir ve yargı yoluna erişim sağlamaktadır. Aarhus Sözleşmesi yalnızca çevreyi koruma amacı taşıyan kuralların ihlali iddialarının ileri sürülmesi için dava ehliyeti sağlasa da, Aarhus Sözleşmesinin temin ettiğinden daha geniş dava ehliyeti ve çevresel kurallar dışındaki kuralları da kapsayacak şekilde daha geniş yargısal inceleme kapsamı sağlanmasının takdirini AB üye ülkelerine bırakmıştır.

Aarhus Sözleşmesi madde 9(2), ilgili toplum üyelerine, ancak eğer söz konusu kararda bir menfaatleri bulunuyorsa veya hak ihlaline uğramışlarsa, yerel idari usul hukukunun izin verdiği noktalarda dava ehliyeti vermektedir. Aarhus Sözleşmesi madde 2(5), ilgili toplum üyelerinin tanımını içermektedir. Buna göre sadece çevresel karardan etkilenen veya bununla ilgili bir menfaati bulunan kuruluşlar, bu tanım kapsamına girmektedir. Ancak, madde 2(5) aynı zamanda çevrenin korunması amacıyla kurulmuş olan sivil toplum örgütlerinin, kararda menfaati bulunduğu kabul edilmesi gerektiğini öngörmektedir.

V. Değerlendirme

Bu davanın uluslararası hukuk bağlamının, ilk derece mahkemesinin kabul ettiği yorumun AB hukuku ve uluslararası hukuk hükümleriyle uyumlu olup olmadığına dair olduğu görülmektedir. Burada ana sorun BUND'un elektrik santralının genişletilmesi iznine, tüm hukuki noktalarda mı yoksa yalnızca çevrenin korunması amacını taşıyan kuralların ihlali bakımından mı itiraz edebileceğidir. Aarhus Sözleşmesi kamunun ve ilgili sivil toplum örgütlerinin çevresel normların ihlali iddiası bulunduğu yargıya başvurma haklarını temin etmek için yaratılmış olan ilgili uluslararası kaynak olduğundan, mahkemenin Aarhus Sözleşmesinin iç hukuk üzerindeki etkisini değerlendirmesi gerekmiştir. Bu Sözleşme Almanya bakımından hem AB'nin onayı hem de bizzat kendisi taraf olduğundan dolayı bağlayıcı olmakla beraber, ilginç bir şekilde Mahkeme,

Aarhus Sözleşmesinden yalnızca AB hukukunun bir parçası olarak bahsetmiş ve Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi uyarınca doğrudan bağlayıcı etkisine değinmemiştir. Metodolojik bakış açısından dikkate değer olsa da bu değerlendirmenin karar üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Zira her koşulda Aarhus Sözleşmesi hükümleri de iç hukuk gibi bağlayıcı bir hukuk kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Kararda kayda değer diğer bir husus da Mahkemenin Avrupa Adalet Divanı'nın Aarhus Sözleşmesini yorumladığı çeşitli kararlarına atıfta bulunmasıdır. Buna göre, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Birliği'nin Çevresel Etki Değerlendirme Yönergesi'ni Aarhus Sözleşmesi ışığında yorumlayarak, üye devletlerin usul hukuku ve maddi hukuk bakımından yargısal incelemeye olanak sağlayan yargısal iç hukuk yolları tesis etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Divana göre, dava ehliyeti ve yargısal incelemenin kapsamının belirlenmesi bakımından üye devletler takdir yetkisine sahiptir. Mahkeme, Avrupa Adalet Divanı'nın bu yorumuna katılarak, Aarhus Sözleşmesi'nin ve Sözleşmenin 9(2) maddesinin öngördüğü yargısal mekanizmaların, çevreyi koruma amacı taşımayan normların ihlalinin ileri sürülmesi bakımından dava ehliyeti sağlamadığı sonucuna ulaşmıştır.

Dava ehliyeti hususunda karara varabilmek için mahkemenin aynı zamanda Alman hukuku, AB hukuku ve Aarhus Sözleşmesi'nin ilgili kısımlarının birbiriyle örtüşüp örtüşmediğini değerlendirmesi gerekmiştir. Bunun için ilk adım olarak mahkeme bu üç hukuk düzeni arasındaki ilişkiyi ve Aarhus Sözleşmesinin yerel Alman hukuk düzeni içindeki normatif konumunu ele almıştır. Ancak burada Mahkeme, uluslararası hukukun Alman anayasal düzenindeki yeri üzerinde çok fazla durmadan, aralarında farklılık bulunması durumunda uluslararası hukukun AB hukukunu, AB hukukunun da kendisiyle çelişen yerel hukuk normunu hükümsüz bırakacağını belirtmiştir. Son tahlilde mahkeme Aarhus Sözleşmesi, ilgili AB hukuku hükümleri ve ulusal hukukun dava ehliyeti ve yargısal incelemenin kapsamı bakımından birbiriyle uyum içinde olduğu sonucuna varmıştır.

Alman hukukunun yalnızca çevresel normların ihlalinin ileri sürülmesine imkan tanıdığını belirten mahkeme, Aarhus Sözleşmesinin yargısal incelemeye ilişkin daha geniş kapsam öngördüğünü kabul etmemiştir. Alman idare hukukunda, çevre alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çevre üzerinde olumsuz etkisi bulunan idari ve yargısal kararlara itiraz etme hakları bulunmaktadır. Ancak bu davalar da söz konusu kararın çevreyi koruma amacı taşıyan hükümlerini ihlal edip etmediğinin incelenmesiyle sınırlıdır. Aarhus Sözleşmesi madde 9(2)'ye tekabül eden Alman iç hukuk hükümleri, sivil toplum örgütlerinin ve kamunun çevresel kararlara katılımına ve hukuki yollara erişimlerine imkan tanımak amacıyla düzenlenmiştir. Zira, çevrenin korunmasında kamu menfaati bulunduğu kabul edilmektedir.

Bu çerçevede, çevre davaları bağlamında sivil toplum örgütlerinin dava ehliyeti meselesi, dava ehliyetinin ancak uygun hakların zarar görmesiyle bağlantılı olarak mevcut olması yönündeki genel ilke ışığında çözümlenmektedir. Bu anlamda çevre bakımından hassas konulardaki kararlara itiraz için kamunun ve sivil toplum örgütlerinin dava eh-

liyetinin bulunduğu belirtilmesi çevreyle ilgili konuların kamuyu ilgilendirdiğini ve çevrenin korunmasının herhangi bir bireyin ve genel olarak kamunun haklarıyla ilişkili olduğunu teyit etmiştir.

Bu mantıktan hareketle Mahkeme, Aarhus Sözleşmesi'nin yalnızca sınırlı bir dava ehliyeti sağladığını ve sadece çevreyi koruma amacı taşıyan kurallara riayet edilmesine ilişkin yargısal incelemeye imkan verdiğini belirtmiştir. Metodolojik olarak Mahkemenin Sözleşmeyi yorumlarken kullandığı yaklaşım üç aşamalıdır: Öncelikle Aarhus Sözleşmesi madde 9(2)'nin metnine odaklanarak, teorik olarak bu maddenin yargısal inceleme kapsamının geniş yorumlanmasına olanak verdiğini kabul etmiştir. Daha sonra Mahkeme, bu hüküm ve Sözleşmenin 2(5) maddesi arasındaki ilişkiye değinerek, yargısal incelemenin kapsamı sorusuna dair sistematik bir yorumda bulunmuş ve bu kapsamın çevrenin korunması amacı taşıyan kurallarla sınırlı olarak anlaşılması gerektiği sonucuna varmıştır. Mahkemeye göre, bu çıkarım Sözleşme tahtında bir takım haklar tanınan kişilerin çevrenin korunması alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle sınırlı olmasına dayanmaktadır.

Son olarak mahkeme Aarhus Sözleşmesi'nin hedef ve amacına dayanmıştır. Buna göre, Sözleşme'nin amacı çevrenin korunması alanını demokratikleştirmek, çevrenin korunmasını daha etkin ve meşru hale getirmektir. Dolayısıyla Sözleşme bu amacın gerçekleştirilmesi için gerekli olandan daha geniş bir dava ehliyeti sağlayacak şekilde yorumlanamaz. Sonuçta mahkemenin kararı Aarhus Sözleşmesine, Avrupa Adalet Divanı'nın içtihadını teyit eder nitelikte bir yorum getirmiştir.

GREENPEACE AVUSTRALYA/ REDBANK POWER COMPANY DAVASI: AVUSTRALYA ÇEVRE MAHKEMESİNİN İHTİYATLILIK İLKESİNE YAKLAŞIMI³⁶

I. Davaya Konu Olayların Özeti

8 Kasım 1993'te Redbank Power Co Pty Ltd Şirketi ("Redbank"), Singleton Konseyine ("Konsey"), Avustralya New South Wales'ın kırsal bölgesinde bir termik santral ve atık tesisleri kurulumu için başvuruda bulunmuştur. 23 Mart 1994'te Konsey, Redbank'a çeşitli koşullara tabi olarak, elektrik santralının inşası için izin verdiğini bildirmiştir.

15 Nisan 1994'te Greenpeace, Avustralya New South Wales Çevre Mahkemesi'nde Redbank ve Konsey aleyhine Çevre Planlama ve Değerlendirme Kanunu'na dayanarak bir dava açmıştır. Greenpeace bu davada temel olarak, santral inşasının atmosfere gereksiz karbondioksit emisyonunun ortaya çıkmasına sebep olacağını savunmuştur. Redbank ise yeni santralde kullanılacak teknolojinin, mevcut termik santrallerde kullanılanlardan daha etkili ve çevreyle barışık olduğunu, santral inşasının eski tip çevreye daha az saygılı tesislerin gelecekte önüne geçilmesini amaçladığını ileri sürmüştür.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin ("BMİDÇS") 2. maddesi şöyle demektedir: "Bu Sözleşmenin temel amacı [...] atmosferdeki seragazi yoğunluklarının iklim sistemine yönelik tehlikeli insan kökenli müdahalenin önleneyeği bir seviyede sabitlenmesinin [...] başarılmasıdır."

BMİDÇS 4. Maddedeki ilgili yükümlülükler, tarafların "ilgili sosyal, ekonomik ve çevresel politikaları ve faaliyetlerinde, mümkün olduğu ölçüde, iklim değişikliği kaygılarını

³⁶ New South Wales Çevre Mahkemesi, 10 Kasım 1994, Başvuru No NSWLEC 178.

göz önünde bulundurmalarını” ve “insan kökenli seragazı emisyonlarını sınırlayarak ve seragazı rezervlerini geliştirerek iklim değişikliğinin durdurulması için ulusal politikalar benimsemelerini ve buna karşılık gelen önlemler almalarını” gerektirmektedir.

Avustralya, karar tarihi itibarıyla BMİDÇS’ni mevzuat yoluyla uygulamış olmasa da, federal ve eyalet hükümetleri, 1 Mayıs 1992’de BMİDÇS’ye dayanan ve seragazı emisyonlarının sabitlenmesi gibi çevresel düzenlemelerle ilgili bazı genel ilkeler geliştiren Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesi kabul etmiştir. Bu Sözleşme uyarınca “kaynak değerlendirilmesi, arazi kullanımı kararlarında ve onay süreçlerinde” çevresel etkenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca uluslararası olarak kabul edilmiş iklim değişikliği azaltım hedeflerinin benimsendiği Sözleşme, iklim değişikliğiyle ilgili bir ulusal strateji geliştirilmesini öngörmektedir.

II. Tarafların İddiaları

Greenpeace, Çevre Mahkemesinde görülen davada, Konseyin santral inşası için verdiği izin, 7 Aralık 1992’de kabul edilen ve Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesine dayanarak geliştirilmiş olan Ulusal Seragazı Mücadele Stratejisine aykırı olduğunu savunmuştur. Stratejiye göre, seragazı etkisi sorununa yönelik olarak uygulanan tedbirlerin, genel nüfus ve endüstri üzerinde minimum zarara sebebiyet verecek şekilde geliştirilmesi öngörülmektedir.

Greenpeace, mahkemenin Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesinde ortaya konan uluslararası çevre hukukunun ihtiyatlılık ilkesini göz önünde bulundurması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu ilkeye göre, ciddi veye geri döndürülemez çevresel zarar tehdidi bulunan durumlarda, bilimsel kesinliğin bulunmaması çevresel bozulmanın engellenmesine yönelik tedbirlerin ertelenmesi için bir sebep olarak kullanılmamalıdır. Greenpeace ayrıca projenin bölgenin enerji ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olmadığını iddia etmiştir.

Konseyin verdiği santral inşası izninin iptaline alternatif olarak, Konsey’in talep ettiklerine ilaveten, projenin Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesinde ortaya konan hedef seragazı emisyonlarının sağlanmasına yönelik olarak projenin çeşitli koşullara tabi kılınmasını önermiştir.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Çevre Mahkemesi, Greenpeace’in açtığı davada karar verirken, BMİDÇS’nin hükümetin enerji santrali izin taleplerini onaylama yetkisini sınırlandırıp sınırlandırmadığını değerlendirmiştir. Bu doğrultuda, BMİDÇS’nin mahkemeler bakımından bir projenin reddedilmesi veya onaylanması için belirli ve münhasır bir gerekçe oluşturup oluşturmayacağı önem kazanmıştır. Ayrıca, uluslararası çevre hukukunun temel ilkelerinden olan ihtiyatlılık ilkesi ele alınarak, sera gazı etkileriyle ilgili belirsizlikler göz önünde bulundurulduğunda, ihtiyatlılık ilkesinin bir projenin iptalini gerektirip gerektirmediği değerlendirilmiştir.

IV. Karar

Avustralya, BMİDÇS'nin tarafı olan ülkelerden biridir. Bu sözleşmedeki yükümlülüklerin uygulanması amacıyla belirli bir ulusal mevzuat geliştirilmiş olmasa da, Avustralya genel olarak bu yükümlülüklerle bağlıdır.

Çevre Mahkemesi'nin 10 Kasım 1994 tarihli kararına göre, BMİDÇS, Hükümetlerarası Çevre Sözleşmesi ve Ulusal Sera Gazı Mücadele Stratejisi sera gazı emisyonuna sebep olan herhangi bir enerji projesini açıkça yasaklamamaktadır. Bunlar yalnızca politika belgeleri olarak ele alınmakta ve devletin proje başvurularını onaylamaya dair yetkisini sınırlama veya mahkemenin bir projeyi reddetmesi ya da onaylamasına yönelik belirli ve münhasır bir dayanak sağlama şeklinde etkileri bulunmamaktadır. İleride bu bağlamda daha detaylı düzenlemeler yapılması mümkün olmakla beraber, yine bu belgelerin enerji alanında faaliyet gösteren kişilerin işlemlerini sınırlandıran herhangi bir etkisinin olmadığı değerlendirilmektedir.

Hem davalı Redbank'ın hem de davacı Greenpeace'in iddialarında çevresel belirsizlik bulunmaktadır. Sera gazı etkisiyle ilgili bu belirsizlik, Hükümetlerarası Çevre Sözleşmesi çerçevesinde ihtiyatlılık ilkesine dayanarak proje onayının iptalinin gerekmesi gibi bir sonucu engellemektedir. İhtiyatlılık ilkesinin ulusal hukuktaki yorumuna göre, ilkeyle ilgili önemli nokta, ilkenin karar verici konumunda olanların ihtiyatlı davranmasını gerektirmesidir. Bu tüm konuları dikkate alarak ihtiyatlı bir yaklaşım geliştirilmesini gerektirmektedir, seragazı konusunun diğer tüm konuların önüne geçmesini gerektirmemektedir. Projenin yol açacağı ileri sürülen çevresel zararın, izin verilmesiyle ilgili tüm diğer etkenlerin önüne geçtiği kabul edilmediğinden, proje izni verilmesi hukuka uygun bulunmuştur.

Greenpeace tarafından önerilen ve projenin seragazı emisyon hedeflerini karşılaması amacını taşıyan koşullar, gelecekte alternatif enerji kaynaklarının kullanılabilir olacağına dayanarak projenin süresinin kısıtlanmasını öngörmektedir. Ancak, bu kullanılabilirlik ve buna ilişkin zamansal çerçeve belirsizdir. Projenin karbondioksit emisyonlarını azaltmaya yönelik koşullar belirsiz ve icrası makul olmayan bir sınır ortaya koyduğu için reddedilmiştir.

V. Değerlendirme

Mahkeme, Avustralya hükümetinin uluslararası hukuk çerçevesinde genel olarak BMİDÇS ile uyumlu hareket etme yükümlülüğü altında bulunduğunu kabul etmekle beraber, bu yükümlülükleri iç hukukta özel olarak hayata geçirmeye yönelik bir mevzuatın uygulanmadığını vurgulamıştır. BMİDÇS'nin özel olarak uygulanması yerine Mahkeme Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesi ve Ulusal Seragazı Mücadele Stratejisinin, Avustralya kamu makamlarının çevresel etkisi bulunan idari kararlarının yargısal incelemesinde yol gösterici nitelikte bulunduğunu belirtmiştir. Daha da önemlisi Mahkeme, BMİDÇS, Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesi ve Ulusal Seragazı Mücadele Stratejisinin yalnızca politika belgeleri olarak ele alınabileceğini ve bu anlamda mahkeme bakımın-

dan bir proje iznini onaylamak veya reddetmek gerekliliği yaratabilmelerinin mümkün olmadığını ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, Avustralya mahkemelerinin Avustralya'nın uluslararası yükümlölüklerine, iç hukuk tahtında ileri sürülebilir iddialara kaynaklık edecek şekilde muamele etmeyeceğini teyit etmektedir.

Mahkeme, tarafların bilimsel araştırmalarının belirsizliğine atıfta bulunarak doğrudan uygulanmasını reddettiği ihtiyatlılık ilkesinin uygulanma alanı bakımından da oldukça temkinli bir tutum sergilemiştir. Bu yaklaşım, mahkemenin, ihtiyatlılık ilkesinin sağduyulu davranmaktan ibaret olduğunu ve çevresel zararın uygun olarak tespiti için açıkça uygulanmasına ihtiyaç bulunmadığını belirttiği önceki içtihadıyla uyumludur. Mahkeme ayrıca ihtiyatlılık ilkesinin BMİDÇS madde 3(3)'te yer alan yorumuna değil, Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesindeki yorumuna öncelik vermiştir. Her iki hüküm de ciddi veya geri döndürülemez çevresel zarar tehdidi bulunan durumlarda, bilimsel kesinliğin bulunmamasının, çevresel bozulmanın engellenmesine yönelik tedbirlerin ertelenmesi için bir sebep olarak kullanılmaması gerektiğini tanımakla beraber, Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesinde yer alan versiyon ayrıca, kamusal ve özel kararların şu şekilde verilmesini gerekli kılmaktadır:

Mümkün olduğu hallerde, çevreye ciddi veya geri döndürülemez zarardan kaçınılması için dikkatli değerlendirme yapılarak; ve

Çeşitli seçeneklerin risk ağırlıklı sonuçları değerlendirilerek.

Bu yaklaşım bir şekilde BMİDÇS'nin, ihtiyatlılık ilkesinin "iklim değişikliğine yönelik politikalar ve tedbirler küresel faydaların mümkün olan en düşük maliyetle temin edilmesini sağlayacak şekilde yüksek maliyet verimliliğine sahip olması gerekliliği"ni tanıma özelliğini içeren tanımından sapmaktadır.

Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesi ayrıca ihtiyatlılık ilkesinin devletin tüm kademelerinde dikkate alınmasını öngörmektedir. Mahkeme ihtiyatlılık ilkesinin uygulanmasından bahsetse de, Hükümetler Arası Çevre Sözleşmesinin hükümleriyle Avustralya'nın BMİDÇS çerçevesindeki yükümlölükleri arasında açık bir bağlantı kurmamıştır.

Aynı mahkemenin daha sonraki 2006 tarihli başka bir kararında, ihtiyatlılık ilkesinin uygulanması daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kararda mahkeme ihtiyatlılık ilkesini, kümülatif olarak yerine getirilmesi gereken iki önkoşula bölmüştür: ciddi veya geri döndürülemez zarar riski, ve bilimsel belirsizlik. Çevresel zararın ciddiliği veya geri döndürülemezliğinin tespitinde, mahkeme önemli etkenler olarak şunları göz önünde bulundurmuştur: tehdidin alansal ölçeği (örneğin; yerel, ulusal, eyalet çapında, ulusal veya uluslararası olması); hem doğal hem insan sistemleri üzerinde olası etkilerin büyüklüğü; olası etkilerin gerçekteleşme anı ve uzunluğu veya sürekliliği bakımından zamansal boyutu; olası etkilerin karmaşıklığı ve birbiriyle bağlantısı; buna yönelik araçların varlığı ve kabul edilebilirliğine bağlı olarak olası etkilerin yönetilebilirliği; kamusal ilginin seviyesi ve kamusal ilginin dayandığı bilimsel veya başka şekilde kanıtsal gerekçelerin varlığı ve makullüğü; olası etkilerin geri döndürülebilirliği ve eğer geri döndürülmesi mümkünse, etkilerin geri döndürülmesi için gerekli zaman aralığı ve etkileri

geri döndürmenin zorluğu ve masrafı.

Ayrıca, bilimsel belirsizliğin tespitinin şu etkenlerin değerlendirilmesini içereceği ortaya konmuştur: plan, proje veya projenin sebep olduğu ciddi veya geri döndürülemez çevresel zarar bulunabileceğine dair kanıtın yeterliliği; belirsizlik seviyesi ve belirsizliğin türü (örneğin; teknik, metodolojik veya epistemolojik belirsizlik); ve temelde ekonomik olarak ve makul bir zaman aralığında atılması mümkün adımlar göz önünde bulundurularak belirsizliğin azaltılması potansiyeli.

Bu davada, mahkeme aynı zamanda, ihtiyatlılık ilkesinin devreye girmesinin başlı başına bir projeyi yasaklar nitelikte olmayacağını belirtmiştir. Bunun yerine, karar verici tarafından benimsenmesi gereken ihtiyatın derecesinin, ciddi veya geri döndürülemez çevresel zararın derecesiyle oranlı olacak şekilde temkinli bir yaklaşım sergilenmesi gerekliliğinin ortaya çıktığı kabul edilmiştir.

CLIENT EARTH/ÇEVRE, GIDA VE BAYINDIRLIK BAKANLIĞI DAVASI: İNGİLTERE’DE AVRUPA BİRLİĞİ HAVA KALİTESİ YÖNERGESİNİN UYGULANMASI³⁷

I. Davaya Konu Olayların Özeti

İngiliz Yüksek Mahkemesinin, yakın bir tarihte, 29 Nisan 2015’te kesin karara bağladığı R (Client Earth)/Çevre, Gıda ve Bayındırlık Bakanlığı davası, İngiltere’de çevre savunuculuğu faaliyetleri yürüten bir sivil toplum kuruluşu olan Client Earth’ün, İngiliz hükümetinin Avrupa Komisyonun 1 Mayıs 2003 tarihli ve 2008/50/EC sayılı Avrupa Komisyonu Hava Kalitesi Yönergesi (“Yönerge”) uyarınca trafik sonucunda artış gösteren havadaki nitrojen dioksit seviyesini düşürme yükümlülüklerine uymaya zorlama çabasının bir sonucudur. Esasında bu bakımdan söz konusu dava önemli bir halk sağlığı konusunda pragmatik bir yaklaşımla yürütülen bir hukuki mücadele örneğidir.

II. Tarafların İddiaları

Davacı tarafından, ülkenin bazı bölgelerinde nitrojen dioksit seviyesinin Yönerge uyarınca konan sınırların üzerinde olmasından dolayı, İngiltere’nin bu sınırların işlerlik kazandığı 2010 yılından beri Avrupa Birliği hukukunu ihlal ettiği iddia edilmiştir. Bu çerçevede Yönerge, insan sağlığının korunması için aşılmaması gereken nitrojen dioksit seviyelerini belirlemiş, bu sınırlara uyma yükümlülüğünün ertelenmesi için belli şartlar ve usuller çerçevesinde 5 yılı aşmayacak şekilde erteleme talep edilebileceğini öngörmüş ve nitrojen dioksit seviyesi aşımı olan bölgeler için ülkelere seviyenin en kısa sü-

37 İngiliz Yüksek Mahkemesi, 29 Nisan 2015, Dava No C-404/13.

rede Yönergeye uygun hale getirilmesine yönelik önlemleri içeren hava kalitesi planları hazırlama yükümlülüğü getirmiştir. Davacı, İngiltere'nin nitrojen dioksit seviyesi aşımı bulunan bölgeler bakımından erteleme talep etmeksizin, 2011'de, seviyenin belirlenen sınırların altına düşürülmesinin 2025'ten önce gerçekleşmeyeceğini öngören hava kalitesi planları hazırlamasının hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, hükümet, İngiltere'de toplam 43 bölgenin 40'ında nitrojen dioksit seviyesinin Yönergede öngörülen sınırları aştığı, 40 bölgenin 24'ündeki seviyenin düşürülmesi 2010'a kadar mümkün olmayacağından bunlar için hava kalitesi planlarının hazırlandığı, ancak bu 24 bölgenin 16'sı bakımından seviyenin 2015'e kadar düşürebilmesinin de gerçekçi olmadığı, bu bölgelerdeki nitrojen dioksit seviyesinin düşürülmesi için gereken sürenin mümkün olduğunca kısa tutulacağını Avrupa Komisyonuna bildirmiştir. Davalı Çevre, Gıda ve Bayındırlık Bakanlığı, Yönerge uyarınca erteleme talep etmenin gerekli olmadığını ve mahkeme tarafından hava kalitesi planlarının iptalinin, bunların yerine yenilerinin yapılmasına hükmedilebilmesinin mümkün olmadığını savunmuştur.

III. Hukuki Olgular ve Sorunlar

Bu davada İngiliz Yüksek Mahkemesi hükümet tasarrufuyla hazırlanan hava kalitesi planının, Hava Kalitesi Yönergesine dolayısıyla Avrupa Birliği hukukuna uygunluğunu değerlendirmektedir. Bu çerçevede, havadaki nitrojen dioksit seviyesinin insan sağlığının korunması amacıyla belirlenen seviyelerin üstünde olmasının hukuka aykırılığının tespit edilmesi söz konusu olmuştur.

IV. Karar

Tarafların iddiaları karşısında Yüksek Mahkeme, Avrupa Birliği Adalet Divanına ("ABAD"), Yönergenin bazı hükümlerinin yorumlanmasına ilişkin bir takım sorular yöneltme ihtiyacı hissetmiştir. Bu sorular, erteleme talebinin hangi koşullarda yapılması gerektiğine, Yönergede belirlenen nitrojen dioksit seviyelerine uyulmaması fakat erteleme de talep edilmemesi halinde hava kalitesi planları hazırlama yükümlülüğünün bulunup bulunmadığına ve son olarak ulusal mahkemenin nitrojen dioksit seviyelerine uyma ve erteleme talep etme yükümlülüklerinin ihlali halinde hükmedebileceği hukuki çarelerin ne olduğuna ilişkindir.

Yüksek Mahkeme, ABAD'ın bu sorulara cevaben verdiği kararının, hükümetin erteleme talep etme yükümlülüğünü ihlal edip etmediği bakımından net bir cevap sağladığının altını çizmiştir. Bunun yanında ABAD, başlı başına hava kalitesi planı hazırlanmış olmasının devletin belirlenen nitrojen dioksit seviyelerine uyma yükümlülüğünü yerine getirdiği anlamına gelmediğini ve devletin bu yükümlülüğü ile erteleme talep etme yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, ulusal mahkemenin, devletin Yönergede belirtilen koşullar çerçevesinde bir hava kalitesi planı oluşturması için gereken her türlü tedbiri alabileceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Bu durumda Yüksek Mahkeme, erteleme talebinde bulunma yükümlülüğünün ihlal edilip edilmemesinden bağımsız olarak, Yönergede öngörülen şekilde hava kalitesi planı hazırlama yükümlülüğünün uygulanması gerektiğine karar vermiştir. Burada önemli olan Yönergede belirlenen nitrojen dioksit seviyelerine uyulması, bunların aşılmamasıdır ve bunun sonuç olarak mahkeme bunun temin edilmesi için de yeni hava kalitesi planlarının hazırlanması gerektiğine ve bu doğrultuda nitrojen dioksit seviyelerinin mümkün olduğunca kısa bir süre içinde nasıl düşürüleceğini gösteren yeni hava kalitesi planlarının Avrupa Birliği Komisyonuna 31 Aralık 2015'e kadar sunulmasına hükmetmiştir.

V. Değerlendirme

Yüksek Mahkeme kararı, çevre örgütlerince sevinçle karşılanan bir başarı olmakla beraber, dava sürecinin barındırdığı bir takım olumsuzlukların bulunduğunu da belirtmek gerekir. Zira, Yönerge uyarınca yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından öngörülen maksimum erteleme süresi 2015'e kadar olduğundan, temyiz aşaması 2012'de başlayan davada, 2015 yılında çıkan Yüksek Mahkeme kararı erteleme talebine dair yükümlülük açısından zaman bakımından etkin bir hukuki koruma sağlayamamıştır. Dolayısıyla karar, Avrupa Birliği sistemi içinde ABAD ve ulusal mahkemelerin dahil oldu yargılama safhalarının etkin işlemesi bakımından soru işaretleri uyandırmıştır. Sonuç olarak, Avrupa Birliği hukukunu ihlal ettiği tespit edilen ve halk sağlığını tehdit edecek seviyede hava kirliliğine sebep olan bir uygulama beş yıllık yargılama süresi boyunca devam etmiştir. Bununla beraber, Yüksek Mahkeme Yönerge çerçevesinde bir karara varırken, erteleme prosedürüne dair gerekliliklerin detayında boğulmamış, Yönergenin hizmet ettiği temel çevresel amaçlara odaklanarak nitrojen dioksit seviyelerinin düşürülmesine yönelik tedbirlerin bir an evvel alınmasına yönelik önemli bir karara imza atmıştır.

KÜMÜLATİF ETKİ DEĞERLENDİRMESİNE İLİŞKİN HİNDİSTAN MAHKEMESİ KARARI TERCÜMESİ³⁸

ULUSAL YEŞİL MAHKEME ASLİYE KÜRSÜSÜ; YENİ DELHİ, HİNDİSTAN

Dava No.: 50/2012

Dava:

Temyiz edenler:

1. T. Muruganandam

S/o M. Thangarasu

No 22, Old Colony Sokağı, Killai Köyü & Post

Chidambaram Taluk, Cuddalore Bölgesi, Tamil Nadu

2. T. Arulselvam

S/o G. Thirunavukkarasu

No 6, Nainarpet Sokağı, Naduverpattu Post

Cuddalore Taluk & Bölgesi, Tamil Nadu

3. S. Ramanathan

S/o P. Subramaniyan

No 74, South Sokağı, Semmankuppam Köyü SIPCOT Post, Cuddalore Taluk & Bölgesi

Tamil Nadu

38 Ulusal Yeşil Mahkeme, 10 Kasım 2014, Dava No 50/2012.

Davalılar:**1. Çevre ve Orman Bakanlığı**

Sekretarya aracılığıyla
Paryavaran Bhawan, CGO Kompleksi
Lodhi Caddesi, Yeni Delhi 110003

2. Tamil Nadu Kirlilik Denetim Kurulu

Sekretarya üyesi aracılığıyla
76, Mount Salai, Guindy, Chennai – 600 032

3. M/s IL&FS Tamil Nadu Enerji Şirketi Ltd.

B- Blok, Navins Presidium, 4. Kat
103, Nelsom Manickam Caddesi, Aminjikarai
Chennai – 600 029

Temyiz eden vekilleri:

Bay Ritwick Dutta Avukat
Bayan Preeta Dhar Avukat

Davalı vekilleri:

Bay Vikas Malhotra, Bayan M.P. Sahay
1 numaralı davalının avukatları
Bay C.S. Vaidyanathan Sr, Avukat, Bay Piyush Joshi
Bayan Sumiti Yadav ve Bayan. Nimisha S. Dutta
2 ve 3 numaralı davalıların avukatları

Kürsü:

Sayın Bay Yargıç Swatanter Kumar (Mahkeme Başkanı)
Sayın Bay U.D. Salvi (Üye) Hon'ble Dr. D.K. Agrawal (Uzman Üye)
Sayın Bay Ranjan Chatterjee (Uzman Üye)

KARAR

Per U.D. Salvi J.(Üye)

Tarih: 10 Kasım, 2014

1. Adı geçen üç temyiz eden, Tamil Nadu bölgesi, Chidambaram Taluk kenti, Cuddalore ilçesindeki Kottatai, Ariyagoshti, Villianallur ve Silambimangalam köylerinde 2x600 MW ve 3x800 MW ithal Kömür Esaslı Termik Santralinin kurulması için Davalı No. 1 Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından, Davalı No. 3 IL&FS Tamil Nadu Enerji Şirketi Ltd.'ye verilen Çevresel İzin'de düzeltme öngören 14 Ağustos 2012 tarihli karara itiraz etmektedir ve davalı, No. 3'ün kümülatif etki değerlendirmesi çalışmasını evrensel olarak kabul edilen bilimsel parametreler uyarınca yeniden yapması ve Davalı No. 1'in bahsi geçen kümülatif etki değerlendirmesi çalışması üzerinden verilen Çevresel İzin'i yeniden değerlendirmesi yönünde karar verilmesini talep etmektedir.

2. Temyiz eden No. 1 – T. Muruganandam, Davalı No. 3'ün bölgede Kömür Esaslı Ter-

mik Santrali kurma ve işletme projesinden etkilenen Killai köyünde mukim olduğunu ileri sürmektedir. Temyiz eden aynı zamanda bölgedeki Meenavar Grama Eyaleti'ndeki balıkçı kooperatifinin eski başkanıdır ve balıkçıların doğal haklarının ve köyünün kendi kendini idame ettirme imkanının, projenin olumsuz etkileri nedeniyle tehlike altında bulunduğu görüşündedir.

3. Temyiz eden No. 2 - T. Arulsevam, SIPGOT Cuddalore Kimyasal Kompleksi'nin faaliyetlerine ilişkin çevresel gözlem ve bildirim yapan topluluk-temelli bir grup olan SIP-COT Bölgesi Topluluk Çevresel Gözlemcileri (SACEM) adlı örgütün koordinatörüdür ve örgütün çabalarıyla bahsi geçen SIPGOT bölgesi, kritik düzeyde kirlenmiş bir bölge olarak ilan edilmiştir. Temyiz eden No. 3 - SACEM'in kurucu üyelerinden biri olan S. Ramathan, SIPGOT bölgesindeki kimyasal birimlerin yaydığı kirlilikten en fazla etkilenen köylerden biri olan Semmankuppam Köyünde mukim olduğunu ileri sürmektedir.

4. İlk olarak, bahsi geçen projeye ilgili çevresel izin, 31 Mayıs 2010'da verilmiştir. Buradaki temyiz edenler, bu mahkeme nezdinde bu izne çeşitli zeminlerde, diğer sebeplere ilaveten, kümülatif etki değerlendirme çalışmasının yapılmamış olması nedeniyle itiraz etmişlerdir. İşbu mahkeme, tarafları dinlenmesini takiben 23 Mayıs 2012 tarihli bir hüküm vermiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Ancak biz Çevre ve Orman Bakanlığı'nın, Çevrese İzni kümülatif etki değerlendirmesine dayanarak yeniden incelemesini ve varsa gerekli ilave çevresel koşulları ortaya koymasına hükmediyoruz. Güncellenmiş ÇED raporu, temyiz edenlerle paylaşılabilir. Temyiz edenler Uzman Değerlendirme Komitesi toplantısına davet edilebilir ve Uzman Değerlendirme Komitesi/Çevre ve Orman Bakanlığı bir karar almadan önce görüşlerini ileri sürebilir. O vakte kadar Çevresel İzin yürürlüğe girmeyecektir.”

5. Davalı No. 3, 2012 tarihli 25 No.lu Yeniden Değerlendirme Başvurusunu sunmuş ve muson sezonunun başlamasından önce proje alanındaki çalışmanın tamamen durdurulmasının bölgede çevresel tahribata neden olacağı gerekçesiyle çalışmanın durdurulması kararının askıya alınmasını talep etmiştir. İşbu mahkeme, tarafların dinlenmesinin ve kayıtların değerlendirilmesinin ardından, aşağıdaki gözlemler uyarınca Davalı No. 3'ün talebini reddetmiştir:

“Önerilen projenin gerçekleştirildiği bölgede muson sezonu genellikle Eylül ayı sonunda başlamaktadır ve hızlı bir kümülatif etki değerlendirme çalışmasının muson sezonu başlamadan önce planlanması mümkündür. Bahsi geçen davada karar alınması bakımından kümülatif etki çalışmasının önemi ve inşaatın tamamlanmasıyla ilgili lojistik sebepler göz önünde bulundurularak, başvuruda talep edilen şekilde karar vermek için bir neden görülmemiştir. Ancak başvuran kişi, çalışma planında öngörüldüğü şekilde rizofora ağacı ekimine ve yeşil kuşak geliştirilmesine devam edebilir. Bu zaman zarfında başka hiçbir inşaat mühendisliği ya da kömür temelli termik santralle bağlantılı inşaat faaliyeti yürütülemez.”

6. Temyiz edenler, kritik önemdeki kümülatif etki değerlendirmesi çalışmalarının Davalı No. 3 tarafından, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel parametreler gözetilmek-

sizin iki hafta gibi kısa bir süre içinde aceleyle yürütüldüğünü; ve Uzman Değerlendirme Komitesinin, Davalı No. 3 tarafından hazırlanan Kümülatif Etki Değerlendirme Raporu'na ilişkin temyiz edenlerin itirazlarını dikkate almaksızın, projeyi bazı kozmetik nitelikte ek koşullarla Çevresel İzin için önerdiğini ve Davalı No. 1'in 14 Ağustos 2012 tarihinde bahsi geçen projede Çevresel İzin'e ilişkin düzeltme kararı verirken bu türde sözde ek önerileri dikkate alarak hareket ettiğini iddia etmektedir. Buradaki dava, bu düzeltme kararına itiraza ilişkindir.

7. Çevre ve Orman Bakanlığı, cevaben, bu mahkemenin 31 Mayıs 2010 tarihli Çevresel İzin'i iptal etmek yerine Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması'na dayanarak yeniden incelenme yapılmasına karar verdiğini ve varsa gerekli ek çevresel koşulların öngörülmesine yönelik serbesti tanıdığını, ve bu inceleme yapılması sırasında Çevresel İzin'in yürütmesinin durdurulmasına karar verdiğini iddia etmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı, karşı çıkılan acele Kümülatif Çevre Etki Değerlendirmesi Çalışması'nın yürütülmesi ve 21 Haziran 2012'de kendisine sunulmasındaki hızı açıklamak için, bu Mahkeme'nin 30 Mayıs 2012 tarihli yukarıda anılan kararındaki "Hızlı bir Kümülatif Değerlendirme Çalışmasının muson sezonu başlamadan önce planlanıp tamamlanması mümkündür." şeklindeki gözlemlerine atıfta bulunmuştur. Çevre ve Orman Bakanlığı, ayrıca, temyiz eden ve Proje Sahibinden oluşan taraflarca dile getirilen iddiaların dinlenmesi ve tartışılmasının ardından Uzman Değerlendirme Komitesi'nin ilk bakışta proje için gerçekleştirilen çeşitli çalışmaların yeterli olduğunu gözlemlediğini ve ek şartlara tabi olarak projenin devamını önerdiğini ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Uzman Değerlendirme Komitesi'nin önerilerini kabul ettiğini ve söz konusu Çevresel İzin'e ilişkin düzeltme bildiriminde bulunduğunu iddia etmiştir.

8. Çevre ve Orman Bakanlığı, proje sahiplerine dayatılan ek koşullara ve 25 Haziran 2012 ve 16 Ağustos 2012 tarihli Uzman Değerlendirme Komitesi toplantılarına atıfta bulunarak, aleyhte düzeltme kararının, Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması Raporu'nun verileri ve bulgularının yanı sıra, Uzman Değerlendirme Komitesi nezdinde temyiz edenlerin öne sürdüğü meselelerin göz önüne alınmasının ardından verildiğini iddia etmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı'na göre, Uzman Değerlendirme Komitesi, gereken bilgilere dayanan bir karar almış ve temyiz eden tarafından ileri sürülen olumlu noktaları göz önünde bulundurup, proje sahibinin de bunları dikkate almaya, ve etkilenen bölgedeki deniz suyu ve çökelti niteliklerini uzun süreli gözlemlemek için yeterli donanıma sahip bir laboratuvarın kurulmasına ve projenin olumsuz etkilerine ilişkin hafifletici önlemler alınmasına dönük yönlendirmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı, ilave-ten, temyiz edenlerin 2011 tarihli 17 No'lu temyizde ileri sürülen aynı meseleleri yeniden ileri sürme hakkına sahip olmadığını iddia etmektedir. Bu açıdan proje sahibi tarafından kümülatif etkileri belirlemek adına hayata geçirilen matematik model, temyiz edenlerin herhangi bir resmi itirazının bulunmadığı bu Mahkeme'nin 23 Mayıs 2012 tarihli 17 No'lu temyizinde alınan kararlarla uyum içindedir; ve projenin yeniden değerlendirilmesi Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. Davalı

No. 1 aynı zamanda bu Mahkeme tarafından hükmedildiği şekilde “taşıma kapasitesi çalışması”nın başlatılmasına atıfta bulunmuştur.

9. Davalı No. 2 Tamil Nadu Kirlilik Denetim Kurulu, mahkememize bazı bilgiler sunmuş ve mevcut davada adaletin yerine getirilmesi talebinde bulunmuştur. Davalı No. 2, 2x600 MW Kömür bazlı termik santrale ve 12 MLD desalinasyon tesisine belirli koşullar dahilinde Kurulum Onayı verdiğini açıklamıştır - Bakınız Kothattai, Ariyagoshti, Villanur ve Silambimangalam köyleri, Chidambaram Taluk, Cuddalore bölgelerinde 3x600 MW kapasiteli ithal kömür bazlı termik santral, özellikle öncelikli olarak 2x600 MW kapasiteli tesisin kurulması için başvuruları üzerine, Davalı No. 3 M/s IL & FS Tamil Nadu Enerji Şirketi Ltd.’ye gönderilen, tadil edilmiş 1974 Su (P&CP) Yasası ve 1981 Hava Yasası çerçevesinde gerçekleştirilen 14 Haziran 2011 tarihli Kurul toplantısı raporları. Davalı ayrıca, 2011 tarihli Başvuru No. 17’de yer alan 23 Mayıs 2012 tarihli karar çerçevesinde Çevresel İzin’in askıya alınmasını takiben; proje alanındaki çalışmaların 26 Mayıs 2012’de tamamen durdurulduğunu ve çalışmaların ancak projeye verilen Çevresel İzin’e yönelik 11 yeni koşulu belirleyen 14 Ağustos 2012 tarihli düzeltme Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından kabul edildikten sonra, 22 Ağustos 2012’de yeniden başladığını belirtmiştir. Davalı No. 2. Kurul’un bölge Çevre Mühendisi tarafından 19 Ekim 2012 tarihinde yürütülen birim denetleminde kayda geçirilen ilave çalışmaların ayrıntılarına da yanıtta yer verilmiştir.

10. Davalı 2’ye göre, Proje sahibi Davalı No. 3 tarafından yürütülen Acele Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi Çalışması (AKÇEDÇ), SIPCOT Industrial Complex Chemplast Sanmar Ltd, Cuddalore Enerji Şirketi Ltd, Nagarjuna Petrol Şirketi Ltd, SRM Enerji Ltd, Textile Park ve Good Earth Ltd. şirketlerinin de içinde yer aldığı, proje sahalarından her yöne 25 km. uzaklık dahilindeki endüstriyel faaliyetleri kapsamaktadır ve bu husus 25 Haziran 2012 ve 16 Temmuz 2012 tarihlerindeki toplantısında Uzman Değerlendirme Komitesi önünde de sunulmuştur; ve AKÇED Çalışması’nın incelenmesi, temyiz edenlerin ve proje sahibinin sunuşları ve bahsi geçen toplantılar sürecindeki ayrıntılı görüşmelerin ardından, Uzman Değerlendirme Komitesi, 31 Ekim 2010’da projeye verilmiş olan Çevresel İzin’e ek koşullar konulmasını önermiştir. Davalı No. 2 ayrıca, Cuddalore’daki SIPCOT Sanayi Kompleksi Aşama I ve II’nin Kapsamlı Çevresel Kirlilik Endeksi’nde (ÇKE) 77.45 derecesi olarak kritik seviyede kirlenmiş endüstriyel alan olarak kategorize edildiğini; ve Hindistan Hükümeti, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 31 Ocak 2010’da bunun 43 adet kritik derecede kirlenmiş alana genişletilmesine ve yeni projeler için Çevresel İzinlerin durdurulmasına, böylece sanayilerin yanı sıra ilgili Eyalet Hükümetlerinin de iyileştirme/hafifletme faaliyetlerini hayata geçirmesine yönelik geçici yasaklama kararı verildiğini belirtmiştir. Kurul tarafından, su ve hava çevresinin kalitesini gözlemlemek ve geliştirmek adına kısa ve uzun vadeli eylem planları hazırlanmış ve bu planların uygulanması yönünde adımlar atılmıştır. Kirlilik kontrol önlemlerinin getirilmesi ve uygulanmasından sonra Kapsamlı Çevresel Kirlilik Endeksi (KÇKE) derecesi 54.69 çıkmış ve Hindistan Hükümeti, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 15

Şubat 2011 tarihinde geçici yasaklama kaldırılmıştır.

11. Davalı No. 3 IL & FS Tamil Nadu Enerji Şirketi Ltd. - Proje Sahibi, temyiz itirazlarını son gün olan 15 Ekim 2012 tarihinde sunmuştur. Davalı No. 3, Başvuru No 17'deki 23 Mayıs 2012 tarihli hükmün ve bu mahkemenin bahsi geçen projeye bağlantılı olarak daha sonra verdiği çeşitli kararlara atıfla, bu mahkemenin Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilen Çevresel İzin'i iptal etme ihtiyacı duymadığını, çünkü İzin'in 2006 yılında ilan edilen ÇED süreciyle büyük ölçüde uyumlu olduğunu ve bahsi geçen mahkeme kararının, temyiz edenler tarafından mevcut temyiz dışında herhangi bir itiraz yapılmayarak kesinleştiğini iddia etmiştir. Davalı No. 3, bu mahkemenin 23 Mayıs 2012 tarihli kendi Hüküm'üne yönelik gözden geçirme ya da temyiz ehliyetini de sorgulamıştır. Davalı No. 3'e göre, Kümülatif Etki Değerlendirmesi'nin yapılış biçimi meselesinin ele alınması ve bahsi geçen Hüküm'ün 20. paragrafındaki talimatları, "evrensel olarak kabul görmüş bilimsel parametreler" Kümülatif Etki Değerlendirmesi yapılmasına yönelik yeni talimatlarla değiştirmek, sadece bu Mahkemenin tekrar yargılama yetkisi kullanması sonucunu yaratmayacak, aynı zamanda bahsi geçen projeye ilişkili hüküm/kararların temyiz incelemesini yapmak anlamına da gelecektir.

12. Davalı No. 3'e göre, Hindistan Çevre Mevzuatı Planı'nda öngörülen herhangi bir yöntem/teknoloji/parametre bulunmamaktadır ve Kümülatif Etki Değerlendirmesi çalışması için bilinen "evrensel olarak kabul görmüş bilimsel parametreler" mevcut değildir. Davalı No. 3, 2010 UYM Yasası'nın 22. maddesinde hükümlere karşı itirazların Hindistan Yüksek Mahkemesi'ne yapılabileceği ve bu Mahkemenin, yukarıda da gösterildiği üzere önceki hükmün yerine bir hüküm geçecek bir hüküm koyamayacağını ileri sürmüştür. 2011 tarihli Başvuru No 17'deki 23 Mayıs 2012 tarihli hükmün 20. paragrafına ve 2012 tarihli Başvuru No 25'teki 30 Mayıs 2012, 24 Temmuz 2012, 9 Ağustos 2012 tarihli kararlara atıfla, Davalı No. 3 bu mahkemenin, Kümülatif Etki Değerlendirmesi çalışmasının, Cuddalore bölgesinde 2012 yılının muson sezonunun başlamasından önceki bir zaman aralığında kuramsal açıdan geçerli bilgilere dayanan matematiksel modeller kullanılarak yürütülmesini kabul ettiğini iddia etmiştir. Davalı No. 3, ayrıca, temyiz edenlerin acele kümülatif etki değerlendirme çalışmasının dayandığı verilerin güvenilirliğini sorguladıklarını ve bu türden bir çalışma için birinci elden verilen toplanması gerektiğini iddia ettiklerini; ve bu talebin bu Mahkeme tarafından özellikle 23 Mayıs 2012 tarihli hükmün 20. paragrafında halihazırda hükme bağlanmış olduğunu ve dolayısıyla bu anlamda talebin mevcut temyiz dahilinde tekrar ele alınamayacağını ileri sürmüştür. Davalı No. 3, ilaveten, düzeltme kararının, özellikle projeye ilgili Çevresel İzin veren bir karar olmadığı ve sadece halihazırda mevcut Çevresel İzin'le ilgili ek koşulları öngören bir düzeltme olduğu düşünüldüğünde, 2010 UYM Yasası'nın 16. maddesinin güvenceye aldığı bir karar olmadığını ve yine bunun 2010 UYM Yasası'nın 14. maddesine göre de bir uyuşmazlık konusu olamayacağını belirtmiştir.

13. Gevabında, Davalı No. 3, temyizcinin incelenmesinin kabulüyle ilgili itirazları yanında, özellikle temyizcinin dayanaklarına da karşı çıkmıştır. Davalı No. 3'e göre, acele kümüla-

tif değerlendirmenin bu Mahkemenin 23.05.2012 tarihli kararı uyarınca tamamlanması üzerine, kendileri güncellenmiş çevre değerlendirme raporu ve raporun idari özetini Uzman Değerlendirme Komitesi'ne ve Çevre ve Orman Bakanlığı'na, davalılara bir kopyayla birlikte sunmuştur; ve bahsi geçen rapor Bölüm 3'te, ITPLC'den her yöne 25 km uzaklıkta çeşitli uygulama aşamalarında bulunan büyük projeleri/endüstriyel faaliyetleri tanımlamakta ve bunların kümülatif etkileri rapor kapsamında değerlendirilmektedir:

1. Cuddalore Küçük Limanı.
2. SIPCOT Endüstriyel Kompleksi.
3. Chemplast Sanmar Limited (CSL).
4. Cuddalore Enerji Şirketi Limited (CPCL).
5. Nagarjuna Petrol Şirketi Limited (NOCL).
6. SRM Enerji Limited (SRMEL).
7. SIMA Tekstil İşleme Parkı.
8. Good Earth Limited

Benzer şekilde, Davalı No. 3, 6. Bölüm'de burada yukarıda da atıfta bulunulduğu üzere ITPLC'den her yöne 25 km uzaklık dahilinde bulunan ve herhangi bir deniz tesisine sahip olmayan büyük endüstrilerin/projelerin tespit edildiğini ve bunların özellikle deniz çevresine dönük kümülatif etkilerinin değerlendirildiğini ve raporda bulunan kümülatif deniz çevresi etkisi değerlendirmesine dahil edildiğini eklemiştir.

14. Çevre ve Orman Bakanlığı ve Uzman Değerlendirme Komitesi'nin acele kümülatif etkiyi göz önünde bulundurmadığı ve gerekçeli karar vermediği iddiasına karşı, Davalı No. 3, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin 16.07.2012'de yapılan 53. toplantısının tutanağında 17 ila 24. paragraflar arasındaki kayıtlardan görüldüğü üzere temyiz edenlerin vekillerine, 25.06.2012 tarihinde 2 saat ve 16.07.2012 tarihinde 3 saatten fazla olmak üzere ciddi uzunlukta süre imkanı tanındığına ilişkin alıntılar yapmıştır. Bahsi geçen olgular, Davalı No. 3'e göre, temyiz edenlere kendi bakış açılarını sunmaları için adil ve makul fırsatın sunulduğu anlamlı bir tartışmanın yapıldığını açıkça göstermektedir. Davalı No. 3, Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından önerilen ek koşulların, bu iddiasına gerekçe ve dayanak sağladığını eklemiştir. Davalı No. 3, "toplantı tutanağının 23. Paragrafında" *ilk bakışta* ifadesinin kullanılmasının, "Temyiz edenlerin ileri sürdüğü şekilde, göz önünde bulundurmamanın göstergesi olarak kullanılmasının tamamen yanıltıcı ve yanlış olduğunu ve tutanakların parça parça değil, bütünlüklü olarak değerlendirilmesi gerektiğini" ileri sürmüştür.

15. Davalı No. 3, Bombay Dyeing & Mfg. Şirketi Ltd.'e karşı Bombay Çevresel Eylem Grubu ve diğerleri. (AIR 2006 SC1489) ile T.N. Godavarman Thirumulpad'a karşı Hindistan Birliği ve diğerleri (2008(2) SGC 222) davalarından alıntı yapan Davalı No. 3, sürdürülebilir kalkınma ve ihtiyatlılık ilkelerinin, açıkça kalkınmaya dair gerekliliklerle çevresel kaygılar arasında denge sağlama ihtiyacını öngördüğünü belirtmiştir. Raporda ozon seviyelerine ilişkin hiçbir veri olmadığı itirazlarına karşı ise Davalı No. 3, ozonun Hindistan'da enerji projelerinin etki değerlendirmesinde bir parametre olmadığını ve Ohio

Eyaleti'nin çalışmalarının Hindistan'daki kanunlar/düzenlemeler olarak kullanılmayacağı ileri sürmüştür. Davalı No. 3'e göre, gün ışığında bulunan ozon ve NOX gibi oksidanların oluşumu sürekli değildir ve toplu olarak salınmaz ve bu nedenle de modellenmeleri mümkün değildir. Davalı No. 3, ilaveten, ozonun oluşumunun sızıntılar nedeniyle yer yüzeyine yakın gerçekleştiğini ve bunun da kısıtlı bölgelerle sınırlı bir gaz kaçağı olduğunu, köylerde yaşayan nüfus üzerinde önemli bir etki yaratmadığını; ve yaz süresince uzun saatler boyunca koyu dumanlı havaya yol açan ne bir topografya ne de sis oluşumu olduğunu; ve Tamil Nadu bölgesindeki zemine bağlı tersinmenin Ocak ve Şubat ayları boyunca sırasıyla sadece yüzde 15 ile yüzde 12 oranlarında olduğunu ve diğer aylarda da seyrek oranda olduğunu ve bu sebeple Cuddalore bölgesiyle Ohio arasında herhangi bir karşılaştırmanın yapılamayacağını eklemiştir. Davalı No. 3, CPCB'nin endüstriyel/yerleşim bölgesindeki ortam havasındaki ozon yoğunlaşmalarının, ortam havasındaki yüksek NOX ve VOC yoğunlaşmasına karşın yılın bütün mevsimlerinde NAAQS 2009 standartları içinde kaldığının gösterildiği Kalküta üzerine çalışmasından alıntı yaparak, çalışma alanı dahilinde beklenen ozon konsantrasyonunun, düşük VOC ve NOX yoğunlaşmasıyla birlikte, bölgedeki sanayileşme düzeyine rağmen NAAQS 2009 standartlarının çok altında olduğunu ileri sürmüştür. Bu şartlar altında, Davalı No. 3, kümülatif çevresel etki değerlendirmesi çalışması dahilinde ozon seviyelerinin, azaltılması için, tahmin edilmesine ihtiyaç olmadığı iddia etmiştir.

16. Davalı No. 3, ayrıca, verdiği yanıtta, kümülatif etki değerlendirme çalışmasının evrensel olarak kabul edilmiş normlarının bulunmadığını ve temyiz eden tarafından atıfta bulunulan yabancı davaların, Hindistan bağlamıyla herhangi bir bağlantısı olmaksızın kümülatif etki değerlendirme kavramının parça parça yeniden üretilmesinden başka bir şey olmadığını ileri sürmüştür. Davalı No. 3'e göre, taşıma kapasitesi analizi ve kümülatif etki çalışmaları, kümülatif çevre etki değerlendirmesi (KÇED) bir dizi önerilmiş kalkınma projesine bağlı çevresel etki öngörüsü için bir araçken, taşıma kapasitesi analizi ve kümülatif etki çalışmaları, bölgenin çevresel sürdürülebilir kalkınmasını planlamanın bir aracı olduğu ölçüde birbirinden ayrı çalışmalardır. Davalı No. 3, ilaveten, verdiği yanıtta, Cuddalore bölgesindeki sanayileşmenin geçici olarak yasaklanması kararının, bölgede 2010-2011'de kirlilik denetim ekipmanları/önlemlerinin kabul edilmesi ve uygulanmasının ardından KÇKE derecesinin 54.69'a düşmesi ışığında Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından kaldırıldığını ileri sürmüştür – ki NEERİ'nin yürüttüğü çalışma uyarınca KÇKE derecesi 35.88'dir.

17. Davalı No. 3, ek olarak, bu mahkemenin Başvuru No. 17/2011'deki 23.05.2012 tarihli hükmünün 20. paragrafında kastedildiği şekilde mevcut verilere dayanan matematiksel modellemenin hükümdeki açıklamalara aykırı olacağını varsayılmayacağını ileri sürmüştür; ve KÇED raporunun, proje alanından her yöne 25 km uzaklıktaki çalışma alanında bulunan mevcut ve önerilen deniz ve kıyı sanayi altyapısının kümülatif etkisini değerlendirme adına uluslararası olarak kabul edilen MIKE 21, DHI-LITPACK-LITLINE gibi matematiksel modelleri kullandığını ve çeşitli projelerin/endüstriyel faaliyetlerin,

deniz suyuyla karşılaştırıldığında, sekiz deniz boşaltımından (tuzlu su/ılık su/endüstriyel atık su) tahliyeler açısından tahliye hacimleri ve ısı ve tuzluluk farklılığı gibi kapasitelerinin hesaba katıldığını ve etki için modellendiğini belirtmiştir. Davalı No. 3, deniz çevresi üzerindeki kümülatif etkiyi belirlemek için iki liman projesi hususunda kuzeydeki ve güneydeki yıllık sürüklenme ile aşınma ve birikim alanlarının belirlendiğini söylemiştir. İlaveten, ana ve onarım tarama nicelikleri, tahliye yöntemi ve noktası ve tahliyenin etkisi de yine hesaba katılmıştır. Davalı No. 3, bu olgular ışığında, benimsenen çalışma metodolojisinin eksik ve hatalı olduğunu ileri sürmenin yanıltıcı olduğunu iddia etmektedir.

18. Davalı No. 3, devamla, mevcut davada çevre üzerindeki kümülatif etkiyi saptamak için Uzman Değerlendirme Komitelerinin ortak oturum yapması gerektiğini ileri sürmenin politika meselelerini yargılama konusu yapmaya yönelik bir girişim olduğunu ve bunun halihazırdaki temyizın konusu olamayacağını ileri sürmüştür.

19. Davalı No. 3, kümülatif etki değerlendirmesinin, 2007 ile 2012 yılları arasında endüstrilerle ilgili kamusal erişime açık olan güvenilir verilere dayanarak son derece öznel biçimde yapıldığını ve bahsi geçen yıllar arasında hiçbir büyük proje çalışma izni almamışken ortam hava kalitesinde herhangi bir ciddi değişim olamayacağını ve böylece 2012'ye kadar doğrusal ekstrapolasyonun kabul edilebilir bir metodoloji olduğunu ileri sürmüştür. Davalı No. 3, devamla, acele kümülatif etki değerlendirmesi raporu için çeşitli verilerin şu kaynaklardan toplandığını belirtmiştir:

- Tamil Nadu Kirlilik Denetim Kurulu'ndan (TNKDK) her yöne 25 km uzaklıkta bulunan mevcut endüstrilere ilişkin ayrıntılar.
- Her yöne 25 km uzaklık dahilinde önerilen endüstrilere ilişkin veriler, ayrı ayrı endüstrilere dönük olarak Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan Çevresel İzin ve Görev Tanımı'na dayanarak toplanmıştır.
- Ayrı ayrı her yöne 25 km uzaklıkta bulunan mevcut endüstrilere ilişkin ÇED çalışmaları süresince ortaya konulan birincil verilerden derlenen Temel Karasal Çevre Verileri. Veriler TNKDK ve Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanmış olan ÇED raporlarından toplanmıştır.
- Annamalai Üniversitesi Deniz Biyolojisi İleri Çalışmalar Merkezi'nin proje bölgesinde yürüttüğü birincil anketlerden toplanan Temel Deniz Çevre Verileri.
- LAGAS sisteminden elde edilen meteorolojik veriler.
- Emisyonlar ve atık su tahliyelerine ilişkin veriler, kritik ölçüde kirlilik içeren endüstriyel kümeler, TNKDK tarafından SIPCOT endüstriyel kompleksi Aşama I ve II üzerine eylem planının uygulanması üzerine kabul edilmiş ÇED raporları ve uygulama raporlarından toplanmıştır.
- Sosyo-ekonomik veriler, Nüfus Sayım Müdürlüğü'nden ve sosyo-ekonomik etkilere ilişkin veriler onaylanmış ÇED raporlarından toplanmıştır.
- Kendi ilgili ÇED raporlarında endüstrilerin her birinin taahhüt ettiği Şirket Sosyal Sorumluluğu faaliyetleri.

Davalı No. 3'e göre, ne kadar çaba verilirse verilsin, tek bir proje sahibi eliyle daha fazla

güvenilir veri ya da bilgi toplanması mümkün değildir. Davalı No. 3, ortam hava kalitesi çalışmasının tamamlanmamış olduğu ve bir kümülatif etki çalışması olmadığı iddiasına da karşı çıkmıştır. SO₂ emisyonu konusunda, duman gazının sülfürden arındırılmasını sağlayacak donanımın kurulmasını öneren koşulun, bu durumda meydana gelecek herhangi bir ters çevresel etkiyi önlemekte yeterli olduğunu söylemiştir. Davalı No. 3, hava modellemesinin, kül tahliyesi ve naklinden, kömür kullanımı ve kömür depolanmasından kaynaklanan emisyonlar, trafik emisyonları gibi tüm faktörleri hesaba kattığını; ve kömür kullanımı için su serpmeye ayarlamalı toz bastırma sistemi, ince küllerin depolanarak çimento tesislerine satılması, bulamaç formundaki taban külünün toplanarak kapalı borular ve en kısa yoldan kül göletlerine aktarılmasının yanı sıra, egzoz emisyon standartlarına uygun şekilde asfalt yollarda bütün araçların trafiğinin en az seviyede tutulması gibi haifletici önemlerin alınmış olduğunu ileri sürmüştür. Davalı No. 3, devamlı, kömür taşınmasının tesise gemiyle yapıldığına ve başka türlü yapılmadığına ve bu anlamda hava kalitesine herhangi bir etkide bulunmasının beklenmediğine ve hava kalitesi modelleme çalışmasının asli baca emisyonu kaynağını dikkate aldığına işaret etmiştir.

20. Davalı No. 3'e göre, Hindistan Hükümeti'nin ilan ettiği gibi ekolojik açıdan hassas alan kategorisine girmeyen Vellar Irmağı'nda çok az rizofora ağacı bulunmaktadır ve Novo Limanı ve Vathiapalli'deki modellenmiş hava kalitesi sonuçlarının, bölgenin hava kalitesinin fazlasıyla sınırlar dahilinde olduğu, özellikle SO₂ emisyon etkisinin ekolojik açıdan hassas alanlara dönük NAAQS 2009 standartlarının oldukça altında olduğu bulgusunu desteklemektedir; ve Pichavaram rizofora ağaçlarının korunmasına dönük önlemlerin temin edilmesi amacıyla, rizofora ağaçları üzerindeki etkinin izlenmesi ve korunmalarına dönük tavsiyeler vermesi için Annamalai Üniversitesi'yle zaman zaman çalışılması planlanmaktadır.

21. Davalı No. 3, devamlı, kümülatif çevre etki değerlendirmesi çalışmasının tamamlanmamış olduğuna karşı çıkmış ve raporun, bu projenin ve diğer projelerin yol açtığı sahil şeridi erozyonu ve taranmış materyal imhasının etkisinin Acele Kümülatif Çevre Etki Değerlendirmesi raporunun 6.6.2. ve 6.6.4. numaralı bölümlerinde ayrıntısıyla tartışıldığına ve deniz modelleme çalışmalarının sahil şeridi değişimleri ve taranmış materyalin imhasını da göze alarak yürütülmüş olduğuna işaret etmiştir. Davalı No. 3, devamlı, deniz modelleme çalışmalarına dayanarak, ağır metallerin, petrol hidrokarbonlarının, petrol ve yağın ve karborik asidin, imha alanındaki suyun kimyasını değiştirmeyecek ölçüde eser miktarda bulunabileceğini ve taranmış materyal toksin madde içermediğinden dolayı flora ve faunaya herhangi bir olumsuz etkisinin bulunacağını varsayamayacağını ileri sürmüştür. Deniz memelileri konusunda ise, Cuddalore'nin kıyı sularının doğal yaşam alanı olmadığını ve temyizde atıfta bulunulan metindeki gibi zaman zaman deniz memelilerinin karaya vurdukları ve nadiren görüldükleri durumların olabileceğini söylemiştir.

22. Davalı No. 3, devamlı, çalışma süresince toplanan verilerin, proje alanından her yöne 25 km uzaklıkta yer alan bütün projeler için günde iki geminin gelip gideceğini ve balıklara ilişkin kaygıların ise düzeltme dahilinde Çevre ve Orman Bakanlığı'nın, Tamil Nadu

Bölge Yönetimi Balıkçılar Departmanı tarafından düzenli olarak izlenen etkilenen deniz alanında balık yakalanmasının izlenmesini öngören dördüncü ek koşuluyla karşılandığını ileri sürmüştür.

23. Bu anlamda ortaya çıkan ihtilaf, şu ilgili soruların yanıtlanmasına ilişkilidir:

1. Temyiz başvurusu hukuki olarak kabul edilebilir midir?
2. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Davalı No. 3-Proje sahibi tarafından yürütülen Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması'na dayanarak gerçekleştirilen Çevresel İzin değerlendirmesi ve Uzman Değerlendirme Komitesinin önerileri uygun biçimde yapılmış mıdır?

1 Numaralı Nokta: Temyiz başvurusunun kabul edilebilirliği

24. Mevcut temyiz başvurusunun kabul edilebilirliğine ilişkin yasal istisnalar iki temelde ortaya çıkmaktadır:

1. Karşı çıkılan karara karşı Temyiz başvurusu, Saygıdeğer Hindistan Anayasa Mahkemesi'ne yapılmalıdır, ve Mahkeme kendi hükmünü yeniden yazamaz.
2. Temyiz başvurusu, 2010 UYM Yasası'nın 14. Bölümünün yanı sıra 16. Bölümü uyarınca kabul edilebilir değildir.

25. Temyiz başvurusunda yer alan talepler ve 2011 tarihli 17 No'lu temyizdeki 23 Mayıs 2014 tarihli Hüküm'ün yanı sıra, 2012 tarihli 2 No'lu Başvuruda kabul edilen hükümlere atıfta bulunarak, Proje sahibi, temyiz başvurusunun, Mahkeme'yi 2011 tarihli 17 No'lu temyizi cevaplayan 23 Mayıs 2012 tarihli hükmünün yerine geçecek şekilde yeniden hüküm kurmaya ikna etmeye çalıştığını ileri sürmüştür. Bu da mevcut temyizde yer alan taleplerin, proje sahibinin atıfta bulunduğu hükmün ve kararların ışığında değerlendirilmesini gerektirmektedir. Temyiz edenler şunları istemektedir:

- a. Proje sahibine verilen Çevresel İzin'e ilişkin 14.08.2012 tarihli düzeltme kararının iptal edilmesi.
- b. Proje sahibin Kümülatif Değerlendirme çalışmasını evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel normlar çerçevesinde yeniden yürütmesi talimatının verilmesi.
- c. Çevre ve Orman Bakanlığı'na bahsi geçen ÇED Çalışması ışığında verilen Çevresel İzin'i yeniden değerlendirmesi talimatının verilmesi.

26. Kuşkusuz, 2012 tarihli 17 No'lu temyizde kabul edilen 23 Mayıs 2012 tarihli hükme karşı yapılan temyiz, 2010 tarihli UYM Yasası'nın 22. Bölümü uyarınca Saygıdeğer Anayasa Mahkemesi'ne yöneltilmesi tercih sebebidir. Ancak mevcut temyizde karşı çıkılmanın, 2012 tarihli 17 No'lu başvuruda kabul edilen 23 Mayıs 2012 tarihli hüküm değil, bahsi geçen AKÇED çalışması üzerine kabul edilen 14.08.2012 tarihli düzeltme kararı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Proje sahibi adına yapılan ve kümülatif etkilerin değerlendirilmesi için AKÇED çalışmasının uygunluğuna ilişkin ilk olarak yasal gereklilikler zemininde, ikinci olarak Cuddalore Co. Pvt Ltd. ve Nagarjuna Petrol Rafinerisi tarafından geliştirilen önerilen kömür bazlı termik santralin 10 km yarı çapındaki alanın dışına denk düşen konumu zemininde yaptığı sorgulamalar, usulüne uygun ve zamanında yanıtlanmış ve

nihayet aşağıda gösterileceği üzere 23 Mayıs 2012 tarihli hükmün 19. ve 20. paragraflarında yer almıştır:

19. Paragraf: *Yeminli yazılı ifadelerin, ek ifadelerin, karşı ifadelerin, başvuru sahiplerinin, davalıların görüşlerinin ve Mahkeme önünde sundukları notların usulen incelenmesinin ardından, Proje sahibinin kümülatif etki değerlendirmesinin diğer birimlerin verileri olmaksızın yapılamayacağına dönük yaklaşımını reddediyoruz. Cuddalore Enerji Şirketi Ltd.'ye bağlı önerilen kömür bazlı santralin (2X660 MW), Nagarjuna Petrol Rafinerisi, Desalinasyon tesisleri ve bölgede faaliyet gösteren bağlı limanların muhtemel etkilerini değerlendirme fazlasıyla mümkündür; Her ne kadar Form-1, Fıkra 9.4'i sunarken, proje sahibi, diğer mevcut ya da önerilen projelerin mesafe olarak yakınlığına bağlı olarak benzer kümülatif etkilere yol açabileceği açıkça ifade edilmiş ve bahsi geçen Fıkra'da kümülatif etkilerin bölgedeki sahile yakın faaliyet yürüten diğer santrallere, Desalinasyon Tesislerine ve Bağlı Limanlara bağlı olarak gerçekleşebileceği açıkça belirtilmişse de, ÇED raporu hazırlanırken, danışman/Proje sahibi tarafından hiçbir kümülatif etki hesaba katılmamıştır.*

20. Paragraf: *Duruşma sırasında, Uzman R-3 tarafından, önerilen/mevcut endüstriyel faaliyetler hakkında yeterli verinin erişilebilir olmamasına bağlı olarak kümülatif etki değerlendirmesinin yerine getirilemediği ileri sürülmüştür; Ancak Mahkeme, teorik olarak matematiksel modelleri kullanmak suretiyle Kömür Bazlı Santral'in (2x660MW), Nagarjuna Rafinerisi'nin vs. kapasitesine dayanan muhtemel kümülatif etkilerin hesaplanmasının fazlasıyla mümkün olması hasebiyle Uzman Görüşü'ne katılmıyoruz. Kümülatif etki değerlendirmesi uygulaması, Pichavaram rizofora ağaçlarının önerilen Santral'in Kuzey sınırından 8 km. uzaklıkta konumlanmış olması ve buna ilaveten kümülatif etkilerle ilgili konular kamuya açık görüşmelerde dile getirilmiş olmasından dolayı bu davada gerekli görülmüştür. Bu itibarla, ihtiyati ilkeyi ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını da göz önünde tutmak konusunda güçlü bir hissiyatla, kümülatif etki değerlendirmesi çalışmalarının, ekolojik açıdan hassas bir eko-sistem olan Pichavaram rizofora ağaçları ve yöredeki biyolojik deniz çevresi üzerindeki zararlı etkilerden kaçınmak üzere yeterli hafifletici önlemlerin ve çevresel koruma önlemlerinin hayata geçirilmesini önermek amacıyla zorunlu olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla Mahkeme, özellikle önerilen Cuddalore Enerji Şirketi Ltd.'ye bağlı Kömür Temelli Santral (2x660MW), Nagarjuna Petrol rafinerisi ve M/s. IL& FS Tamil Nadu Enerji Şirketi Ltd. enerji projesinden (3600 MW) her yöne 25 km. uzaklıktaki diğer endüstriyel faaliyetlere ilişkin Proje sahibinin kümülatif etki değerlendirmesi çalışmalarını yürütmesi ve Pichavaram rizofora ağaçları ve Deniz çevresinin korunması ve muhafaza edilmesi için gereken ek çevresel koşulları ve koruyucu önlemleri almak adına 31 Mayıs 2010'da verilmiş olan Çevresel İzin'in gözden geçirilmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı'na sunulması gerektiğine hükmediyoruz.*

27. Proje sahibi, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Çevresel İzni, Kümülatif Etki çalışmasını dayanarak gözden geçirmesi ve gerektiğinde Çevre ve Orman Bakanlığı'nın kararına kadar Çevresel İzin'in askıya alınması talimatı ve ek koşullar öngörmesini yineleyen 2011 tarihli 17 No'lu Başvuru'daki yönergeleri içeren 23 Mayıs 2012 tarihli Hüküm'ün 23. parag-

rafına ve 2012 tarihli Başvuru 25'teki 24 Temmuz 2012 ve 9 Ağustos 2012 tarihli Kararlara atıfla, bunun Mahkeme'nin 23 Mayıs 2012 tarihli nihai hükmü yerine geçecek şekilde yeniden hüküm kurması anlamına geleceğini ileri sürmüştür.

28. Bu iddianın ağırlığı, 23 Mayıs 2012 tarihli Hüküm'ün bütüncül bir bakışla değerlendirilmesiyle anlaşılabilir. 2011 tarihli Başvuru No 17, proje sahibinin Cuddalore'deki önerilen Kömür Bazlı Termik Santrale verilen Çevresel İzin'in, deniz çevresi ve balıkçı topluluğu üzerindeki olumsuz etki, SIPCOT kimyasal ticari kompleksine yakınlık sebebiyle öngörülen çevresel kirlilik ve santralden tahliye edilen soğutma suyu yüzünden deniz sıcaklığının yükselmesi ve bunun deniz yaşamı üzerindeki etkisi, Kümülatif Çevresel Etki Analizi bulunmaması ve benzeri sebeplerle iptalini talep etmiştir. Temyiz edenler, görünen o ki, Uzman Değerlendirme Komitesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Çevresel İzin'in verilmesinden önce aşağıda maddelerle sayılan temel meseleleri yeterince göz önünde bulundurmamış olduğunu ileri sürmektedir;

- A.** Santralin konumu, ekolojik açıdan hassas bir alan olan Pichavaram rizofora ağaçlarına 25 km'den daha yakın olmakla Termik Santral Kriterleri'ni ihlal etmektedir.
- B.** Kümülatif etki değerlendirmesinin yapılmaması.
- C.** Uzman Değerlendirme Komitesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından, kamuya açık görüşmeler boyunca öne sürülen görüşlerin ve itirazların göz önünde bulundurulmaması.
- D.** Kamuya açık görüşmeden 30 gün öncesinde önemli çalışma ve raporların yayınlanmaması.

Cevaben, hükümden anlaşıldığı üzere, Çevre ve Orman Bakanlığı, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin tavsiyeleri üzerine, Proje sahibine verilen ÇED raporu ve Çevresel Yönetim planının hazırlanmasına yönelik görev tanımlarının, 10 km yarıçapta konumlandırılan mevcut birimlerin etkileri de dahil olmak üzere Çevre (Hava, Su, Gürültü, Toprak, Sosyo-ekonomik yönler vs.) üzerindeki kümülatif etkiyi içerdiği ileri sürülmüştür; ve desalinasyon tesisinden tuzlu suyun tahliyesinin deniz ekolojisi üzerine yol açtığı muhtemel zararlı etkiler gibi çevresel meselelerin göz önünde bulundurulması üzerine, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin, çevresel izin dahilinde, tuzlu su tahliyelerinden kaynaklı deniz flora ve faunasının korunması gibi mevcut kırılabilir ekonomik sistemin yeniden üretilmesi ve korunması zorunluluğuna yeterince cevap veren özel koşulları öngörmüş olduğu ileri sürülmüştür.

29. 1977 NEAA Yasası'nın II. Bölümünün kapsamı ve burada öngörülen sınırlamalar ile temyiz edenin bir temyiz başvurusunda bulunmak için taraf ehliyetine sahip olup olmamasına ilişkin itirazlar ileri sürmek ve çeşitli belgelere dayanmanın yanı sıra, proje sahibi-Davalı, 2006 ÇED Yönetmeliği'nde ya da herhangi başka bir uygulanabilir Hindistan Yasası'nda projelerin "kümülatif etki değerlendirmesinin" yürütülmesini öngören uyulması zorunlu herhangi bir yasal gereklilik olmadığını iddia etmiştir. Proje sahibi ayrıca, santralin proje alanının, SIPCOT bölgesinde yer alan Nagarjuna Petrol Rafinerisi ve Cuddalore Şirketi LTD. Tarafından geliştirilen önerilen Kömür Bazlı Termik Santral'in

10 km yarıçapından daha uzağa düşmesi nedeniyle kümülatif etki değerlendirmesine ilişkin bir sorunun olmadığını ileri sürmüştür. Proje sahibi, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin kararı üzerinde tekrar durmuş ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın kamuya açık görüşmelerde ifade edilen endişeleri dikkate aldığını ve Proje'ye itiraz edilen Çevresel İzin'in verilmesinden önce bunları göz önünde bulundurduğunu iddia etmiştir.

30. Bu mahkeme, tarafları sabırla dinledikten sonra, yukarıda geçen gözlemleri yapmış ve 2011 tarihli 17 No'lu temyizi şu yönergelerle birlikte kısmen kabul etmiştir:

23. Paragraf: *Önerilen projeye ilişkin çevresel iznin, 2006 tarihli ÇED Yönetmeliği uyarınca gereken ÇED süreciyle genel anlamda uyumlu olarak verildiğine ikna olmamız nedeniyle, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilen Çevresel İzin'in iptal edilmesi yönünde bir zorunluluk hissetmiyoruz. Ancak Mahkeme olarak Çevre ve Orman Bakanlığı'nı, kümülatif etki değerlendirmesi çalışmasına dayanarak Çevresel İzin'i yeniden incelemeye ve gerektiğinde ek çevresel koşullar koymaya yönlendiriyoruz. Güncellenmiş ÇED raporu temyiz edenlerle paylaşılabılır, temyiz edenler Uzman Değerlendirme Komitesi toplantısına davet edilebilir ve Uzman Değerlendirme Komitesi/Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından alınacak bir karardan önce görüşlerini sunabilir; ancak o zamana kadar Çevresel izin askıda kalacaktır.*

31. Açıkça ki mahkeme, proje bölgesindeki ekolojik açıdan hassas eko-sistem üzerindeki zararlı etkilerden kaçınma amacı çerçevesinde uygun hafifletici önlemleri ve çevresel korumayı hayata geçirmek adına Çevresel İzin'in yeniden değerlendirmesinin, Kümülatif Etki Değerlendirmesi'ne dayanarak yapılmasına hükmetmiştir. Mahkeme tarafından Çevresel İzin'in iptal edilmesi zorunluluğu hissedilmemekle birlikte, Mahkeme Çevresel İzin'i askıya almıştır. Bu, Mahkeme'nin, bahsi geçen Çevresel İzin'e yeşil ışık yakılmasından önce, bahsi geçen projenin yapılacağı ekolojik açıdan hassas eko-sisteme dönük geçerli bir Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması ışığında bir düzeltme yapılması ihtiyacını gördüğünün kabulü anlamına gelmektedir. Bu, bizim düşüncemize göre Hüküm'ün yerine geçmek üzere yeniden hüküm kurulması sonucunu yaratmamaktadır.

32. Bu bağlamda, yeni projeler için Çevresel İzin verme süreci dahilindeki aşamaların detaylı olarak belirlendiği 2006 tarihli Çevresel İzin Yönetmeliği'nin 7. paragrafı üzerinden gitmek faydalı olacaktır. Mevzuatın 7. paragrafının okunması, bahsi geçen projede İnceleme, Kapsamın Belirlenmesi, Kamusal Müzakere ve Değerlendirme olmak üzere dört maddi aşamanın bulunduğunu ortaya koymaktadır. 23 Mayıs 2012 tarihli Hüküm'de Mahkeme tarafından ortaya konulan gözlemler, diğer mevcut ya da önerilen projelerin yakınlığına ilişkin olarak kümülatif etki hususunda Form-1 9.4. Sütun'daki açıklamaya karşın, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin yapması gereken değerlendirmenin maddi parametresini oluşturan ÇED raporu, herhangi bir kümülatif etki değerlendirmesini ortaya koymamaktadır. Değerlendirme aşamasındaki ÇED raporunun ne ölçüde maddi olduğu, şu metnin okunmasından anlaşılacaktır:

"Aşama (4)-Değerlendirme-(i) Değerlendirme, çevresel iznin verilmesiyle ilgili düzenleyici otoriteye müracaat eden başvurucu tarafından sunulan başvuru ve

Nihai ÇED raporu, kamuya açık görüşmelerdeki tartışmaları da içeren kamusal müzakerelerin sonuçları gibi diğer belgelerin Uzman Değerlendirme Komiteleri ya da Devlet Düzeyinde Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından ayrıntılı biçimde incelenmesi anlamına gelmektedir. Bu değerlendirme, başvuranın kişisel olarak ya da yetkili bir temsilcisi vasıtasıyla gerekli açıklamaları sunmak üzere davet edilebileceği bir görüşmeyle şeffaf bir biçimde gerçekleştirilecektir. Bu görüşmelerin sonucunda, ilgili Uzman Değerlendirme Komitesi ya da Devlet Düzeyinde Değerlendirme Komitesi, öngörülen hüküm ve koşullarla ön çevresel izinin verilmesi ya da sebepleriyle beraber ön çevresel izin başvurusunun reddedilmesi yönünde ilgili düzenleyici otoriteye kategorik önerilerde bulunacaktır.” Bu türden bir değerlendirmenin sonucunda ortaya çıkan Çevresel İzinle ilgili önerinin, Düzenleyici Otorite, mevcut vakada Çevre ve Orman Bakanlığı, tarafından dikkate alınması gerekmektedir ve normal şartlar altında Düzenleyici Otorite tavsiyeleri kabul eder, ancak tavsiyeye katılmaması halinde, 2006 Çevresel İzin Yönetmeliği'nin 8. paragrafı uyarınca bunun, Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından yeniden değerlendirilmesini isteyebilecektir. 2006 Yönetmeliği'nin ilgili 8. paragrafı, uygulamalar üzerine gözlemleme, kapsamın belirlenmesi, değerlendirme ya da karar bakımından maddi niteliği olan bilginin veya verinin kasıtlı biçimde gizlenmesi ve/veya yanlış ya da yanıltıcı bilgi veya ver bildirilmesine dayanarak verilen önceki Çevresel İzin'in iptalini öngörmektedir. Bu da verilerin, özellikle de çevresel etki değerlendirmesine ilişkin verilerin önemini vurgulamaktadır ve veriler, Çevresel İzin'in uygulanması açısından gözlemleme, kapsamın belirlenmesi, değerlendirme ya da karara ilişkin olan verinin kasıtlı biçimde gizlenmesi ve/veya yanlış ya da yanıltıcı bilgi bildirilmesine bağlı olarak maddi eksikler içeriyorsa, bu türden verilere dayanarak verilmiş olan önceki Çevresel İzin'in iptali söz konusu olacaktır.

33. Mevzubahis vakada, mahkeme ÇED çalışmasının kümülatif etki değerlendirmesine ilişkin maddi verilerden yoksun olduğu kararına varmıştır. Mahkeme, her ne kadar herhangi bir yanlış kasıtlı biçimde gizlenmesi ya da yanıltıcı bilgi ya da veri bildirilmesini tespit etmemişse de, bu şekilde Çevresel İzin verilmesine dönük tavsiyenin, gerektiği takdirde ilave çevresel koşullar öngörülmesi amacıyla kümülatif etki değerlendirmesi çalışması üzerinden toplanacak veriler ışığında, Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından incelenmesi/gözden geçirilmesi/yeniden değerlendirilmesinin gerekli kararına varmıştır. Bu anlamda, Çevresel İzin'in verilmesini tavsiye edilmesine yönelik değerlendirmeye ilişkin olarak Uzman Değerlendirme Komitesi'nin kararı nihai değildir.

34. Proje sahibinin ileri sürdüğüne göre, kendisi tarafından toplanan güncel verilerin yeniden değerlendirilmesi süreciyle, Uzman Değerlendirme Komitesi, Düzenleyici Otorite'ye, yani Çevre ve Orman Bakanlığı'na belirli hüküm ve koşullar önermiştir. Bunu 14.08.2012 tarihli bahsi geçen Düzeltme izlemiştir. Dolayısıyla, karşı çıkılan 14.08.2012 tarihli “Düzeltme”, doğal olarak tamamen yenilenmiş bir Çevresel İzin'i mydana getirmiştir.

35. Kelime anlamıyla “Düzeltilme”, “düzeltilmesi gereken şey” anlamına gelmektedir. Bu türden bir tashih, mevcut temyizın konusu, kelime anlamıyla ve hukuksal açıdan Mahkeme tarafından emredilen bir yeniden gözden geçirme ya da yeniden değerlendirme anlamına gelecek biçimde bir incelemenin sonucu olmuştur. Bu türden bir incelemeyi emrederek, Mahkeme, Düzenleyici Otorite’yi adaletin yerine getirilmemesinden kaçınmak adına, Çevresel İzin’in verilmesiyle ilgili hukuki ve uygun biçimde bir karar almaya zorlamıştır.

36. Bu anlamda bugün önümüzdeki temyizın asıl konusu olarak gelen şey, 1986 tarihli Çevre (Koruma) Yasası’nın güncel hüküm ve koşullarında öngörülen belirli koruma önlemlerine tabi olarak sanayiye Çevresel izin veren bir kararın yeni bir düzenlemesi statüsünde olan 14.08.2012 tarihli “Düzeltilme”nin eki olduğu Çevresel izin verilmesi kararıdır. Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması’nın ve bunun sonucundaki düzeltmeni mevcut temyizde incelenmesi, düşüncemize göre, kendi Hüküm’ümüzün yerine geçecek şekilde tekrar hüküm kurmak değildir ve bu itibarla kesinlikle 2010 UYM Yasası’nın 16(h) Bölümüne istinaden karara karşı temyiz yolu açıktır.

37. Yasalar bir kere mağduriyetin giderilmesine yönelik belirli bir yolu emrettiğinde, herhangi birinin başka herhangi bir yolu izlemesinin mümkün olmayacağını söylemek yeterlidir. Bu nedenle, 2010 UYM Yasası’nın 14. Bölümüne binaen yapılan mevcut temyizın bakılabilirliğine ilişkin bir sorun ortaya çıkmamaktadır.

38. Bahsi geçen tartışma, Düzeltilme’de yer alan koruma önlemleriyle birlikte yeni Çevresel İzin’in 14.08.2012 tarihli Düzeltilme’nin yayınlanmasıyla yürürlüğe girdiğini açıkça ortaya koymaktadır. İddiaya göre Proje sahibi tarafından yürütülen Kümülatif etki çalışmasına ilişkin ortaya çıkan sorular ve mevcut temyizde bu türden sorulara yanıt bulunmanın, hiçbir şekilde 23 Mayıs 2012 tarihli Hüküm yerine geçecek şekilde yeniden hüküm kurulması niteliğinde olmadığı söylenebilir. 23 Mayıs 2012 tarihli Hüküm, aslında, Proje sahibi tarafından yürütülmüş olan kümülatif etki değerlendirmesinin faydasına ilişkin mevcut temyizde öne sürülen soruların Mahkeme nezdine getirilmediğini ortaya koymaktadır.

39. Dolayısıyla Davalı’nın buna ilişkin talebini reddetmek gerekmektedir. Bu anlamda, 1 Numaralı Nokta olumlu biçimde yanıtlanmıştır.

2 Numaralı Nokta: Kümülatif etki değerlendirmesine ve bunun incelenmesine dönük yaygın istisnalar şu şekilde kategorilendirilebilir:

1. Proje Tarafınca yürütülmüş olan kümülatif etki değerlendirmesi kullanılan hatalı yöntem ve dolayısıyla toplanan güvenilir olmayan ve yetersiz veriler nedeniyle yetersizdir ve hatalıdır.

2. 2006 Çevresel Etki Yönetmeliği’nin 7(IV) paragrafında öngörüldüğü şekilde gerekçe sunulmamasından görüldüğü kadarıyla Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından gerekli inceleme yapılmamıştır.

Bu istisnaları ele almadan önce, Kümülatif Etki Çalışması'nın ne olduğunu anlamak zorundayız; ve ilk olarak Proje Tarafı'na yürütülmüş olan Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması'nı ve ikinci olarak da Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapılan ek koşullar öngören incelemeyi değerlendirmek zorundayız. İncelemenin değeri, Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması'nın niteliğine bağlıdır.

40. Temyiz edenler, Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışmalarının Davalı No. 2 tarafından, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel parametreler/anlayışlar gözetilmeksizin acele biçimde yürütülmüş olduğunu iddia etmektedir. Temyiz edenler Kümülatif etkiye ilişkin kavrayışımız geliştirmek adına birkaç kılavuzdan alıntı yapmıştır: ABD Çevre Koruma Ajansları Kılavuzu yanı sıra Kanada Çevresel Değerlendirme Ajansları Kılavuzu. Proje sahibi, Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması'na dair evrensel olarak kabul edilmiş herhangi bir norm bulunmadığını ve Hindistan bağlamıyla hiçbir ilgisi olmayan yabancı vakaların Kümülatif Etki Değerlendirmesi kavramının bölük pörçük bir yenden üretimi olduğunu ileri sürmüştür. Davalı No. 3'e göre, taşıma kapasitesi analizi ve kümülatif etki çalışmaları, KÇED bir dizi önerilmiş projeye bağlı çevresel etki öngörüsü için bir araçken, taşıma kapasitesi analizi bölgenin çevresel sürdürülebilir kalkınmasını planlamanın bir aracı olduğu ölçüde birbirinden ayrı çalışmalardır. Kabul edilmelidir ki, bu nedenle KÇED, önerilen bir dizi projeye bağlı ortaya çıkacak Çevresel Etkileri tahmin etmek amacını taşır. Bu davada çabamız, Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması'nın ne olduğunu anlamaktır. Sorgulayıcı bir mantık, bilimsel literatürün yanı sıra mevcut yasalardan yola çıkacak ve yerel mevzuat/literatürde yakından ilgili konularla ilgili ikna edici örnekler ve başka ülkelerin sorunları nasıl çözdüğünü gösterebilecek ikna edici yabancı içtihat/literatüre bakacaktır. Yabancı hükümlerin geçerliliği, gerekçelerinin ikna edicilik gücüne bağlıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri ve 2010 UYM Yasası'nın 20. Bölümünde öngörülen ihtiyatilik ilkesi, uluslararası hukuk dahilinde gelişmiştir ancak dünyanın dört bir yanındaki ve Hindistan'daki ulusal yasalara içerilmiştir. Dolayısıyla kavrayışımızı daha iyi hale getirmek üzere konu üzerine bilgi siyasal sınırlar ve hukuki sınırlar gözetilmeksizin, yani Hintli ya da yabancı bütün kaynaklara başvurularak toplanabilecektir.

41. Avrupa Komisyonu, dolaylı ve kümülatif etkilerin yanı sıra etki etkileşimlerinin değerlendirilmesine ilişkin kılavuzunda, Kümülatif Etki'yi, "*projenin yanı sıra diğer geçmiş, bugünkü ya da makul biçimde öngörülebilir eylemlerden kaynaklanan artan değişimler sonucundaki etkiler*" olarak tanımlamaktadır. CEAA kılavuzları da Kümülatif etkilere ilişkin benzer bir tanım sunmaktadır: *Bunlar, diğer geçmiş, bugünkü ve gelecek insan eylemleriyle birlikte bir eylemden kaynaklanan doğadaki değişimlerdir.* ABD Çevre Koruma Ajansı'nın tanımı, "*insan faaliyetine etkide bulunan ortak artan etki*" şeklindedir. Bu tanımlar, beyanlarından anlaşıldığı şekilde Proje sahibinin doğru olduğunu savunduğu Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması kavramıyla çatışma içinde değildir. Bu anlamda Kümülatif

Etki, terimden anlaşıldığı üzere, bir projenin tecrit halindeki etkisini değil, bir projenin çevresindeki -geçmişteki, bugünkü ve gelecekte yapılacak- diğer projelerle etkileşiminden kaynaklanan toplam etkiyi göstermektedir. Kümülatif Etki, çevre üzerindeki -geçmiş, bugünkü ya da planlanmış- bütün projelerden kaynaklanan etkilere dönük kapsamlı bir bakıştır. Kümülatif Etki, tek tek projelerinkiyle aynı ya da farklı olabilir, ve bireysel etki olarak daha geniş, uzun vadeli olma ve daha geniş bir alana yayılma eğilimi gösterir. Dolayısıyla bu çalışmaların genellikle aşağıdaki nitelikleri taşıması beklenmektedir:

1. Farklı ülke sınırlarını aşabilecek daha geniş bir alan üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi;
2. Geçmiş ve gelecekteki daha geniş bir zaman aralığı süresince olan etkilerin değerlendirilmesi;
3. Sadece inceleme altındaki tek eylemin etkilerinin değil, diğer eylemlerle etkileşime bağlı olarak diğer eko-sistem bileşenleri üzerindeki etkilerin de göz önünde bulundurulması;
4. Diğer geçmiş, bugünkü ve gelecek (makul olarak öngörülen) eylemlerin de dahil edilmesi; ve
5. Sadece yerel ve doğrudan olanların dışındaki önemli etkilerin de göz önünde bulundurulması değerlendirme yapılması.

42. Bombay Dyeing & Mfg. Co. Ltd.'e Karşı Bombay Çevresel Eylem Grubu ve Diğerleri (AIR 2006 SC1489) ile T.N. Godavarman Thirumulpad'a Karşı Hindistan Birliği ve Diğerleri (2008(2) SCC 222) davalarında Saygıdeğer Yüksek Mahkeme, sürdürülebilir kalkınma ve ihtiyatlılık ilkelerine atıfta bulunmuş ve çevresel kaygılarla kalkınmanın gereksinimleri arasında bir denge kurulması ihtiyacının önemini vurgulamıştır. Saygıdeğer Yüksek Mahkeme hiçbir şekilde Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması yapılmaması yönünde bir tavsiyede bulunmamıştır. Bu Mahkeme aslında bir dizi projenin yerleşik bulunduğu alanlarda Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması ihtiyacını görmüştür. Bu anlamda Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması'nın önemi, Mahkeme tarafından Sarpanch, Grampanchayat davasında (Sarpanch, Grampanchayat Tiroda'ya Karşı Çevre ve Orman Bakanlığı: Başvuru No. 3 of 2011) 12.09.2011 tarihli kararda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ne yazık ki önerilen bu dört projenin kümülatif etkisi, küçük bir alanda çevre kirliliği yaratmanın önemi açısından değerlendirilmemiştir. Görünen o ki Tiroda madenin sadece tek bir başvurusunun bulunduğu ve o zaman dahilinde Redi madenin henüz faaliyette olmadığı izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Küçük bir alan olan Sawantwadi Taluk dahilinde yapılmak istenen maden sayısı düşünüldüğünde, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin Hava, Su, Gürültü, Flora-Fauna'nın kümülatif etkileri ile bölgede işleyecek olan ulaşım araçları, tesisler ve teçhizatlar vs. çerçevesinde sosyo-ekonomik yönler gibi pek çok şeyi dikkatle incelemesi beklenmiştir. Redi madeni dışında, varsa, mevcut proje alanından her yöne 10 km. uzaklık dahilindeki bütün mevcut/önerilen madenleri de göz önünde bu-

lundurarak bir kümülatif etki çalışması yürütülmesi uygun olacaktır. Dolayısıyla, Mahkeme bu yönlerin uygun biçimde değerlendirilmediği ve bilimsel olarak incelenmediği ve de bu nedenle ÇED raporunun yeniden incelenmesi gerektiği fikrindedir.”

43. Benzer biçimde, bu davadaki proje sahibinin kardeş şirketi olan IL&FS Ecosmart Ltd. tarafından Hindistan Hükümeti Çevre ve Orman Bakanlığı için Ağustos 2010'da hazırlanmış olan termik santraller için Teknik ÇED El Kılavuzu'nda, şu belirtilmektedir:

“2.8.3 Kümülatif etkiler

Kümülatif etki, ÇED dahilinde değerlendirilen projeye birlikte aynı yörede bağlantılı etkilere yok açan diğer projelerin kombinasyonu sonucunda ortaya çıkan etkiden oluşmaktadır. Bahsi geçen etkiler, projenin artan etkisinin diğer geçmiş, bugünkü ve mantık çerçevesinde öngörülen gelecek projelerin kümülatif etkileriyle bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır”..

“2.8.4 Tetiklenmiş etkiler

Kümülatif etkiler, değerlendirilen eylemin büyümeyi-tetikleyen etkileri ve gelecekteki toprak kullanımı ya da ek karayolu ağı, nüfus yoğunluğu ya da büyüme oranında tetiklenen değişikliklerle ilgili diğer etkiler gibi, değerlendirilen projenin uygulanması halinde meydana çıkabilen projelerin ve faaliyetlerin tetiklenen etkilerine bağlı olabilir (örneğin, termik santral çevresindeki etki alanında aşırı büyüme tetiklenebilir ve süreç içerisinde hava, su ve diğer doğal ekosistemler üzerinde ilave etkiler ortaya çıkabilir). Tetiklenen etkiler resmi yolla duyurulmamış olabilir ya da herhangi bir resmi ilanın/planın bir parçası olmayabilir. İşgücünde ve civar topluluklarda artış da bu etkiye katkı sunmaktadır.

Kümülatif etkilerin genellikle değerlendirilen projeye doğrudan ilişkisi yoktur ve bir projenin büyümeyi-tetikleyen potansiyelini ortaya koymaktadır. Bir proje için inşa edilen yollara bağlanan yeni yollar, artan rekreasyonel faaliyetler (örneğin, avlanma, balıkçılık) ve yeni hizmet tesislerinin yapılması, tetiklenen etkilerin örnekleridir.

Fakat tetiklenen gelişmeye bağlı kümülatif etkilerin ya da üçüncü seviye ve hatta ikincil dolaylı etkilerin belirlenmesi zordur. Yüksek seviyede belirsizlikler yüzünden, bu etkiler normal olarak uzun vadeli bir ufukta da değerlendirilemez. Bir ÇED uygulayıcısı, bu türden tetiklenen etkilerin ne olabileceğini ve bunların çevresel faktörler üzerindeki olası sonuçlarının muhtemel büyüklüğünün ne kadar olacağını ancak tahmin edebilir. İlgili Uzman Değerlendirme Komiteleri, tetiklenen etkileri göz önünde bulundurmak adına her bir vakaya özgü olarak takdir yetkisi kullanabilir.

ÇED aynı zamanda projenin bir sonucu olarak ortaya çıkan tetiklenen gelişmelere bağlı olarak projeden kaynaklanabilecek etkileri de göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin, nüfus yoğunluğu ve proje nedeniyle bölgeye çekilen insanlar için ilgili altyapı ve istihdam imkanları. Aynı zamanda bölge çevresinde mevcut olan ya da planlanan diğer gelişmelerin etkileriyle diğer projelere bağlı ortaya çıkan etkilerin kombinasyonundan doğabilecek olan kümülatif etkilerin göz önünde bulundurulması da gerekmektedir. Dolayısıyla genel olarak durumun önemini test etmek açısından, niteliksel bir kontrol listesinin formüle edilmesinin gerekli kılınması önerilmektedir.”

44. Proje sahibinininki de dahil olmak üzere bu anlayış zemininde, proje sahibi tarafından yürütülmüş olan Acele Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışmalarının, bölgedeki önerilen projelerin seviyesi ve bu türden bir çalışmanın benimsediği metodolojiyi dikkate alarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yine mevzubahis bölge açısından Kapsamlı Çevresel Kirlilik Endeksi'nde (KÇKE) ölçülen değer 77.45 olduğunun ve 2009 yılında CPBC ile Hindistan Teknoloji Enstitüsü tarafından yürütülen çalışmada bölgenin ülkenin en fazla kirlilik içeren 16. endüstriyel küme olduğunun ve bu anlamda, ülkenin kritik derecede kirliliği içeren bölge olarak ilan edilerek bölgedeki bütün projelerin askıya alınmış olduğunun da akılda tutulması gerekmektedir. Ancak yine askıya alınmış, Devlet Kirlilik Denetim Kurulu tarafından alınan düzeltici önlemlerin uygulanmasından sonra ortadan kaldırıldığı ortaya çıkmıştır. Fakat proje yerindeki çevrenin, PKPYB bölgesi ilanına bağlı olarak durdurulan projelerin yanı sıra mevcut projelerden dolayı, kirlilikteki artış riskine açık olduğu da bir olgu olarak gözükmemektedir.

45. Kabul edilmelidir ki proje sahibi, yalnızca sekiz endüstriyel tesisle ilgili verileri dikkate almıştır ancak temyiz eden mahkeme önünde, projeden her yöne 25 km uzaklıkta en az 45 endüstriyel tesis olduğunu ve çalışmada bu duruma ilişkin bir kere bile atıfta bulunulmamasının hiçbir gerekçesi olmadığını ortaya koymuştur. Mevcut endüstriyel tesislere ilişkin bilgi, endüstrileri gözetim altında bulunduran ve bunların çevreyle bağlantılı işleyişini düzenleyen Devlet Kirlilik Denetim Kurulu'ndan edinilebilirdi. 10 km. uzaklığa ilişkin birincil temel veriler açısından ise rapor, ÇED raporlarında yer verilmesi gereken örnekleme tarihi ve örnekleme yerinden bahsetmemiştir. İlginç biçimde, hava kalitesi (bkz. Tablo 13), yeraltı suyu kalitesi (bkz. Tablo 14) ve yüzey suyu kalitesi (bkz. Tablo 15) parametrelerinin, belirlenmiş ulusal standartları aştığı gözlemlenmiş ve buna rağmen halihazırdaki parametrelere ilişkin herhangi bir açıklamanın ya da tartışmanın yapılmadığı gözlemlenmiştir.

46. Raporun 3.6. paragrafı, proje sahibinin, SIPCOT endüstriyel kompleksinde bulunan 30 endüstriyel birimden 17'sinin endüstriyel atık ürettiğinden ve her birinin Çevresel Taşımacılık Planlamasına (ÇTP) sahip olduğundan haberdar olduğunu ortaya koymaktadır. Yine rapor, 17 endüstriyel tesisten 9'unun işlenmiş atıklarını Bengal Körfezi'ne boşalttığını ve 8 endüstriyel tesisin de herhangi bir boşaltım yapmasına gerek kalmayacak sistemlere sahip olduğunu göstermiştir. Bu olgulardan Acele Kümülatif Etki Değerlendirmesi Raporu/Çalışması'nda sadece bahsedilmiş olması yeterli değildir; denize tahliye edilmiş işlenmiş atıklar ve bunun deniz çevresi üzerindeki etkisine yönelik çalışmaya ilişkin verilerin toplanmış olması gerekmektedir. Dahası, bahsi geçen endüstriyel tesislerden her birinin uyguladığı emisyonların bir sonucu olarak Hava kalitesi üzerindeki etkiye ilişkin hiçbir çalışma bulunmamaktadır.

47. Planlama aşamasında olan gelecekteki endüstriyel tesislere ilişkin; endüstriyel sürecin doğası, buradaki ürünler, projeden kaynaklanacak olası atıklar/emisyonlar ve bu türden atık/emisyonları düzenleyecek sistemler ve diğer bağlantılı bilgi, Kirlilik Denetim Kurulu'ndan ya da PKPYB tarafından ilan edildiği üzere proje sahiplerinden temin edilebilirdi ve buna göre

bu endüstriyel tesislerin çevre üzerindeki muhtemel etkisi üzerinde çalışılabilirdi.

48. Elimizdeki davada, bu türden gelecek projeler açısından herhangi bir modelleme yapılmış değildir. AKÇED raporunda “Etki Öngörülmesi” başlığı altında, yalnızca toprak, hava, gürültü, karasal ekoloji ve sosyo-ekonomik çevre üzerinde hiçbir önemli etkinin öngörülmediği çünkü proje faaliyetlerinin herhangi bir muhtemel zararlı etkinin ortaya çıkmayacağı şekilde planlandığı ve mevcut endüstriyel tesislerin Çevresel İzin/Onay alınmasının koşullarına uymasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Akademik açıdan, bu mantıklı bir önerme gibi görünmektedir ancak mevcut ve önerilen bütün endüstriyel tesislerin kümülatif etkilerine dair çalışmalar yapılması beklendiğinde, mevcut endüstriyel tesislerin her birine ilişkin güncel alan verisinin toplanması ve önerilen endüstriler üzerine bilgilerle beraber, toprak, hava, gürültü, karasal ekoloji ve sosyo-ekonomik çevreye dönük etkilerinin yorumlanması beklenmektedir. Bunların hiçbirini, proje sahibince yerine getirilmiş görünmemektedir. Benzer şekilde rapor basitçe Tamil Nadu sahil bölgesindeki rizofora ağaçlarının sadece çalışma alanında görüldüğünden bahsetmiştir ancak aslında bunların önemine dikkat çekilmesi gereklidir. Endüstrileşmenin muazzam bir göçmen iş gücünü bölgeye çağırdığı olgusu ışığında mevcut ve önerilen projelerin sosyo-ekonomik değerlendirme yapmaya çok az önem atfeden sosyo-ekonomik çevreye ilişkin nüfus sayım verileri sunulmuştur.

49. Projenin önerilen PKPYB bölgesi açısından temel güç kaynağı olacağı olgusu, proje sahibince bilinmektedir. Ancak AKÇED raporu, desteklenmesi için önemli olan desalinasyon tesisleri, limanlar ve diğer benzer tesisleri içeren PKPYB bölgesi haricinde bir bilgiye yer vermemektedir. Tamil Nadu bölge yönetiminin Cuddalore bölgesinde 104 kilometrekaresi işlem alanı olmak üzere 256.83 kilometrekarelik alanda Petrol Kimya ve Petrokimyasal Yatırım Bölgesi (PKPYB) için izin başvurusunda bulunduğu ve bu izni aldığı ve toplamda 133.54 milyon Rupî tutarında yollar, tren rayları, hava bağlantıları, limanlar, su rezervi, enerji merkezi, kimyasal tesis, desalinasyon tesisi, genel atık su işleme tesisi vs. gibi fiziksel altyapının geliştirilmesini öngördüğü, Mahkememiz huzurunda ortaya konmuştur. Bu anlamda bölgedeki çevre üzerindeki maliyetlere ilişkin gerekli olan bilgilerin raporda yer almadığına bir kuşku bulunmamaktadır.

50. AKÇED raporunda NAAQS 2009 yerine yanlışlıkla NAAQS 2005’e atıfta bulunulması kabul edilmekle beraber, yine de NAAQS 2009’da ortam havası kalite çalışmalarına ilişkin parametrelerden biri olarak sunulmasına rağmen, ozonun neden Proje sahibince etki değerlendirmesi parametresi olarak dikkate alınmadığına ilişkin akılda bir soru kalmaktadır. Uçucu organik bileşenlerin (UGB) Nitrojen Oksitlerle (NOX) havada etkileşime girmesinin Ozon’u ortaya çıkardığı ve böylece, sağlık açısından zararlı belirli sınırları aşacak biçimde ozon seviyesinde artışa neden olduğu bilimsel bir gerçek olarak kabul edilmiştir.

51. Kabul edilmelidir ki, raporda ozon seviyesine ilişkin hiçbir veri toplanmış değildir. Davalı No. 3’ün beyanında bu verinin toplanmamasına ilişkin mazeret belirtilmişti. İlk olarak Davalı No. 3, güneş ışığı ve NOX gibi oksidanların varlığı dahilinde ozonun oluşumunun, kitlesel olarak salınmaması nedeniyle sürekli bir oluşum olmadığını ve bu nedenle

modellenemeyeceğini ileri sürmüştür. Davalı No. 3, devamla, ozonun oluşumunun sızıntılar nedeniyle yüzeye yakın gerçekleştiğini ve bunun da kısıtlı bölgelerle sınırlı bir gaz sızıntısı olduğunu, köylerde yaşayan nüfus üzerinde önemli bir etki yaratmadığını; ve Ohio Eyaleti'nde olduğu gibi yaz süresince uzun saatler boyunca koyu dumanlı havaya yol açan bir topografya ya da sis oluşumu bulunmadığını; ve Tamil Nadu bölgesindeki zemine bağlı tersinmenin Ocak ve Şubat ayları boyunca sırasıyla sadece yüzde 15 ile yüzde 12 oranlarında olduğunu ve diğer aylarda da seyrek oranda olduğunu ve bu şekilde Cuddalore bölgesiyle Ohio arasında herhangi bir karşılaştırmanın yapılamayacağını eklemiştir. Davalı No. 3, çalışma alanı dahilindeki düşük VOC ve NOX yoğunluğu birlikte, bölgedeki ozon yoğunluğunun, sanayileşme düzeyine rağmen NAAQS 2009 standartlarının çok altında olmasının beklendiğini ileri sürmüştür. Bunlar yalnızca varsayımsal çıkarımlardır. Ozon yoğunluğuyla ilgili temel verisi toplamak aşında Davalı 3-proje sahibinin yükümlülüğüdür. Ancak, PKPYB bölgesi olması bakımından petro-kimyasal endüstrilerin kurulmasıyla, ortam havasındaki VOC ve NOX yoğunluklarının daha da artmasının beklenmesi ve sonuç olarak ozon seviyelerinde artış oluşması beklenir. CPGC'nin endüstriyel/yerleşim bölgesindeki ortam havasındaki ozon yoğunluğunun, ortam havasındaki yüksek NOX ve VOC yoğunluğuna karşın yılın bütün mevsimlerinde NAAQS 2009 standartları içinde kaldığının gösterildiği Kalküta üzerine çalışmasından alıntı yapmak, hiçbir şekilde ozon seviyeleri için temel veri toplanmasının ve endüstrilerin ozon seviyeleri üzerindeki kümülatif etkisine ilişkin çalışmanın yerine geçemez. Bu anlamda AKÇED raporu (Paragraf 45 ve devamında gösterildiği üzere) maddi eksik içermekte ve böylece Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması kusurlu kalmaktadır.

52. Ek koşullar tarif eden 14.08.2012 tarihli Düzeltme'nin nasıl şekillendiği Düzeltme metninin kendisinde ortaya konulmuştur. Bu Mahkemenin 23 Mayıs 2012 ve 30 Mayıs 2012 tarihli talimatları gereğince Proje sahibince yürütülmüş olan Acele Kümülatif Çevre Etki Değerlendirme (AKÇED) Çalışması, 25 Haziran 2012 ve 16 Temmuz 2012 tarihlerinde yapılan toplantılarda Uzman Değerlendirme Komitesi'ne sunulmuş ve 25.06.2012 tarihinde yapılan toplantıda karşıt tarafların talepleri üzerine ayrıntılı görüşmeler sonrasında, Uzman Değerlendirme Komitesi, 31.05.2010 tarihli Çevresel izin'e dönük ek koşulların uygulanmasını ve projenin devam etmesini önermiş ve Bakanlık da Uzman Değerlendirme Komitesi'nin önerileri kabul ederek Düzeltme'yi yayınlamıştır.

53. Uzman Değerlendirme Komitesi'nin dikkatli inceleme yaptığını desteklemek için öne sürülen argümanlardan biri, Uzman Değerlendirme Komitesi nezdindeki görüşmelerde harcanan zamandır. 25 Temmuz 2012 tarihinde Proje sahibinin sunumunu yaparak Komite'yi, AKÇED'e temyiz edenlerin taleplerinin de dahil edildiği güncellenmiş ÇED Raporu'nun kopyasının sunulması hakkında bilgilendirme ve beyanda bulunduğu 16 Temmuz 2012 tarihinde yapılan 53. Uzman Değerlendirme Komitesi toplantısının tutanağı Mahkememize sunulmuştur; ve Uzman Değerlendirme Komitesi, temyiz edenlere bir fırsat daha sunarak temyiz edenlerin süre talebine yanıt olarak savunmanın yapılmasını 16 Temmuz 2012 tarihine ertelemiştir. 16 Temmuz 2012 tarihinde yapılan 53. Uzman

Değerlendirme Komitesi toplantısının tutanağı incelendiğinde, meselenin uzun uzun dinlendiği ve Uzman Değerlendirme Komitesi'nin davanın taraflarının taleplerini kayıt altına aldığı görülmektedir. Bu da her iki tarafın da taleplerinin dillendirilmesi fırsatından Komite tarafından mahrum bırakılmadığı anlamına gelecektir. Bu illa ki, kamuya açık görüşme sırasında karşıt tarafların üzerinde durduğu davanın geçerliliği ve eksiklerinin dikkate alındığını göstermez. Bu, ancak Uzman Değerlendirme Komitesi'nin birbirine karşı taleplere ve karar varırken bu taleplerde ortaya konan delillere dönük yaklaşımı üzerinden anlaşılabilir.

54. Ulusal Yeşil Mahkeme (UYM) Hükümlerinin önemli yönleriyle ilgili tarafların değerlendirmeleriyle başlayan son kamuya açık görüşmenin girizgahı, bahsi geçen tutanağın 10 ila 14. paragrafında kayıt altına alınmıştır. Bahsi geçen Tutanağın 15. paragrafı, proje sahibinin yürütülmüş olan AKÇED bulgularına ve UYM'nin tavsiyeleriyle proje sahasının uyumluluk durumuna dayanarak yaptığı sunumun kayıtlarını içermektedir. Proje sahibinin oturma koşullarına, Kümülatif Değerlendirme'ye, proje sahibinin kamuya açık görüşmede kamuoyundan yükselen itirazlara verdiği yanıtı vs. atıfta bulunan 23 Mayıs 2012 tarihli hükmün 11. paragrafında yer alan gereksinimlerin uyumuna ilişkin açıklaması, tutanağın 16. paragrafında yer almaktadır.

55. Komite Üyesi'nin, Proje sahibince yapılan sunuma dayanarak dile getirdiği gözlemler ve öneriler, tutanağın 17. paragrafında yer almaktadır. Komite, Pichavaram rizofora ağaçlarını da içeren bölgedeki deniz florası ve faunasının korunması adına nehir ağız suyunun optimum tuzluluğunu, sıcaklık seviyesini ve su kalitesini sürdürmenin önemini yanı sıra sualtı materyallerinin tortulaşmasına bağlı biçimde çökelti kalitesinin bir sonucu olarak deniz dibi flora ve faunası üzerinde etkinin mümkün olduğunu kabul etmiştir. Komite, ayrıca, özellikle balıkçı topluluğuna dönük olmak üzere projeye bağlı olarak geçim meseleleri üzerinde etkilerin de olduğu olgusunu kabul etmiştir.

56. Bahsi geçen tutanağın 19. ve 20. paragrafları, karşıt tarafların, yani temyiz eden ile proje sahibinin iddialarının her bir noktasının kaydını içermektedir. Özellikle önemli olan ise temyiz eden tarafından AKÇED Çalışması'na ilişkin -özellikle de verilerin kaynağına, birincil mevsimsel verilerin eksikliğine, ozon seviyesine dair veri olmamasına, NOX emisyonunun kümülatif etkisine ve rafineri, santral ve petro-kimya sanayisinin uçucu organik bileşen emisyonuna, petro-kimyasal endüstri bölgelerinin Kümülatif Etki'sine, deniz ekolojisine tuzlu su tahliyesine, mercan resifi sıcaklığındaki değişime vs. atıfla getirilen itirazlardır. Bu itirazlara karşı, proje sahibi, AKÇED raporunun aceleyle hazırlanmadığını, kümülatif etkilerin matematiksel modeller uygulanarak hesaplandığını ve Mahkeme'nin 2012 tarihli 25 No'lu Başvuru'da yer alan 30 Mayıs 2011 tarihli kararında da ifade edildiği üzere, çalışmanın muson sezonundan önce tamamlandığını ileri sürmüştür. Proje sahibi, devamla, verilerin Hükümet otoritelerinden ve Annamalai Üniversitesi gibi kurumsal kaynaklardan toplandığını belirtmiştir. Proje sahibi, ayrıca, ozonun Hindistan'daki enerji projeleri açısından bir parametre olmadığını ve ABD merkezli çalışmaların, özellikle ozonun yığmsal emisyonu söz konusu olmadığı müddetçe Hindistan'da

yasa/düzenleme olarak kullanılmayacağını ayrıntılarıyla açıklamıştır. Petrol kimyasalları ve işletme bölgesine ilişkin olarak, Proje sahibi, söz konusu olanın sadece bir proje ilanı olduğunu ve bunun da kümülatif etki değerlendirmesi amacıyla göz önünde bulundurulamayacağını ileri sürmüştür.

57. İddialara yanıt olarak, Uzman Değerlendirme Komitesi, kendi görüşünü özetle şu sözlerle açıklamıştır:

“21. Temyiz edenlerin yazılı taleplerinin ve proje sahibinin sözlü taleplerinin incelenmesinin ardından, şu meseleler ortaya çıkmıştır:

i. Çevresel İzin'in verilmesine karşı argümanlar, halihazırda Ulusal Yeşil Mahkeme tarafından dinlenmiştir ve Mahkeme bunun hakkında 23 Mayıs 2012 tarihinde bir Hüküm kurmuştur. Uzman Değerlendirme Komitesi'nin işbu değerlendirmesinin kapsamı, Çevresel İzin'i kümülatif etki değerlendirmesi ışığında incelemek ve eğer gerekiyorsa ek koşullar öne sürmek yönündeki Ulusal Yeşil Mahkeme'nin hüküm ve kararlarının gereğidir.

ii. Temyiz edenlere acele kümülatif etki değerlendirme raporunun bir kopyası verilmiştir.

iii. Ulusal Yeşil Mahkeme, kümülatif etki değerlendirmesinin geçerli bilgilere dayanması ve matematiksel modellemeyle yapılması gerektiğine hükmetmiştir. Yine Ulusal Yeşil Mahkeme, 30 Mayıs 2012 tarihli kararıyla, Eylül ayı ortasına denk gelen muson sezonunun başlamasından önce bir acele kümülatif etki değerlendirmesinin yapılması gerektiğini kaydetmiştir.

22. Komite işbu dava dahilinde UYM'nin verdiği Hüküm üzerine tartışmıştır. Komite, proje sahibinin işbu dava dahilinde tespit edilen olumlu hususları kabul etmesi gerektiğini düşünmektedir. Proje sahibi, herhangi bir olumsuz etkinin olması ihtimaline karşı hafifletici önlemleri almak üzere etkilenen bölgedeki deniz suyunu ve çökelti kalitesini uzun vadeli gözlemek adına iyi donanımlı bir çevre laboratuvarı kurmalıdır.

23. Komite, projeye dönük çeşitli çalışmaların ilk bakışta yeterli görüldüğünü ve özellikle çevresel ve toplumsal amaçların projenin uygulanmasının daha fazla ertelenmesiyle çözülmeyeceği düşüncesindedir. UYM tarafından yönlendirildiği üzere, Çevre ve Orman Bakanlığı, bölgenin özümseyici ve destekleyici kapasitesini hesaba katan bir Taşıma kapasitesi Çalışması yürütecektir. Uzman Değerlendirme Komitesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çevresel açıdan projelerin değerlendirilmesi süresince kullanılan bilgiler, belirli çalışmaların icrai özetlerini de içerecek biçimde kamuya açık hale getirilmelidir. Çevre ve Orman Bakanlığı, ÇED raporu ve Kamuya Açık Görüşme'nin raporu dışında da projenin değerlendirilmesi süresince göz önünde bulundurulmuş ilgili bilgileri internet sayfası yoluyla ulaşılabilir kılmalıdır. Çevre ve Orman Bakanlığı, projelere çevresel izin verilmesi süresince karşılanması gereken koşulların son durumunu zaman zaman internet sitesine yüklemelidir. Proje sahibi de düzenli biçimde projeye ilişkin yürütülen belirli çalışmaların icrai özetlerini de içeren çevresel koşulların son durumunu internet sitesine yüklemeli ve siteyi güncellemelidir.”

58. Tutanaklar tamamı, özellikle karşıt talepler ve yapılan gözlemler üzerinden okunduğunda, Çevresel İzin verilmesi açısından ek koşulların ortaya konmasına sebep olabilecek

herhangi bir gerekçe bulunmamaktadır. Uzman Değerlendirme Komitesi/Çevre ve Orman Bakanlığının, temyiz edenler tarafından ileri sürülen ve özellikle tutanağın 19. paragrafında (iii, iv, vi, viii) atıfta bulunulan teknik meseleler üzerine Proje sahibinin verdiği yanıtın nasıl tatmin olduğu, kayıtlardan anlaşılmamaktadır. Söz konusu Kümülatif Etki Değerlendirmesi Çalışması'nın temelinde yatan ve muhtemelen temyiz edenlerin karşı çıktığı taleplerden daha ağır basabilecek olan mantık ve teknik Uzman Değerlendirme Komitesi tutanağının tam metninde açık değildir. Görünen o ki Uzman Değerlendirme Komitesi, bölgedeki endüstriyel tesislerin çevre üzerindeki etkisini kabul etmiştir ancak bu etkinin kapsamını algılayamamış ve bu nedenle de etkilenen bölgedeki deniz suyu ve çökelti kalitesinin daha fazla gözlemlenmesi ihtiyacını ifade etmiş ve zararlı etkileri düzenlemek için gerekli olan hafifletici önlemleri Proje sahibine bırakmıştır.

59. Bu türden bir örnek, 24(i) numaralı şarttan da anlaşılmalıdır:

“Şart 24 (i). Optimum deniz suyu kalitesini sürdürmek, Pichavaram rizofor ağaçlarının da bulunduğu bölgenin deniz florası ve faunasını korumak açısından zorunludur. Dolayısıyla etkilenen bölge boyunca seçilmiş olan alanlardaki deniz suyu kalitesi, tuzluluk, bulanıklık ve sıcaklık bakımından sürekli biçimde gözlemlenecektir. Nehir ağız sularını da içeren etkilenen bölge boyunca seçilmiş olan alanlardaki deniz suyu kalitesi ve çökeltiler de yine gözlemlenecektir. Rizofor ağaçları ve onların ekolojisini korumak adına Annamalai Üniversitesi gibi kurumlar vasıtasıyla hafifletici önlemler alınacaktır. Veriler internet sitesine yüklenmelidir ve yine altı ayda bir Bakanlığın Bölge Ofisi'ne sunulmalıdır.”

60. Geniş ölçekli sahil termik santrallerinin büyük kısmı, soğutma işlemleri için denizden büyük miktarlarda su çekmekte ve soğutmanın ardından suyu denize geri tahliye etmektedir; ve soğutma sürecin dahilinde suyun bir kısmı buharlaşmakta ve suyun tuz oranı daha da yoğunlaşmaktadır, denize tahliye edilen su yüksek tuzluluk içeren tortuya sahip olmaktadır. Düzgün seyreltme olmaksızın, tuzlu tortu, ekosisteme zarar verecek biçimde batma eğilimindedir; en fazla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan ise deniz tabanında bulunan bentik deniz organizmalarıdır. Balıklar, kendi vücut ısılarını ayarlayamayan ve termal çevredeki beklenmedik değişimlere kendilerini uyduramayan soğukkanlı hayvanlardır. PH, iletkenlik, kimyasal tepkime oranı, iyonik hareket, gaz ve metallerin çözünürlüğü, BOD değişimi oranı, sıcaklık artışıyla değişmektedir. Deniz suyu parametreleri, soğuma sonrası suyun denize geri verildiği borunun sonuna çok-girişli difüzörlerin monte edilmesiyle hızla düzenlenebilecektir.

61. AKÇED Çalışması'nın geçmişteki, bugünkü ve gelecekteki projelerin kümülatif etkilerinin/olası sonuçlarının bir sonucu olarak bölgede varlığını sürdüren ve sürdürebilecek olan yerel koşullara dönük açık ve net bir görüş ortaya koyması beklenmektedir. Dolayısıyla normal durumda iyi bir AKÇED çalışması, bahsi geçen türden kümülatif etkilere bağlı olarak suyun kalitesindeki ve deniz suyunun sıcaklığındaki muhtemel değişimleri ve yerel koşullar bağlamında erişilen sıcaklığı anlamakta yardımcı olacaktır ve bunun üzerine bulanıklık, tuzluluk ve sıcaklığın etkisini en aza indirmek üzere uygun bir difüzör sisteminin Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından bir koşul olarak ileri

sürülmesi mümkündür. Bu da açıkça göstermektedir ki, bahsi geçen AKÇED Çalışması hem yeterli değil hatta hatalıdır hem de Uzman Değerlendirme Komitesi bu çalışmayla ilgili değerlendirmesi yeterli değildir.

62. Tutanağın 24. paragrafında atıfta bulunulmuş olan Uzman Değerlendirme Komitesi'nin şart koştuğu ek koşulların dikkatlice okunması, bu koşulların her açıdan aşırı derecede genel olması ve yürütülmesi gereken bağlama ve çalışma düzeyine dönük sıkı kurallar koymaması nedeniyle gevşek bir yaklaşıma işaret etmektedir ve herhangi bir detayın mevcut olmaması halinde bu türden koşullar, gereken koşulların ve hafifletici önlemlerin hayata geçirilmesinin etkin biçimde izlenmesinin söz konusu olmadığı bir biçimde kağıt üstünde kalacaktır. Bahsedildiği şekilde gevşek bir yaklaşım izlendiği, ayrıca, Uzman Değerlendirme Komitesi/Çevre ve Orman Bakanlığı'nın, AKÇED Raporu'nda NAAQS 2009 yerine, olmayan NAAQS 2005'e atıfta bulunulmasına bile kayıtsız kalması olgusundan da belli olmaktadır.

63. Dolayısıyla Mahkeme olarak biz, Uzman Değerlendirme Komitesi'nin karşı taraflarca önüne getirilen materyali değerlendirmekte ve uygulamaya yansıtmakta başarısız olduğu ve çevreyi koruma adına önerdiği koşulları bu şekilde ortaya koyduğu düşüncesindeyiz. Düzeltme metninde önerilen koşulların okunması, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın, sadece 14 Ağustos 2012 tarihli Düzeltme'de daha önce önerilen koşulların başka kelimelerle yeniden ifade edilmesinden başka bir şey yapmadığını göstermektedir. II Numaralı Nokta da dolayısıyla buna göre yanıt bulmuştur.

64. Yukarıda yapılan tartışmanın ışığında, söz konusu projeye dönük olarak Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 14.08.2012 tarihinde yayınlanan düzeltmenin iptal edilmesi ve yukarıda gösterildiği şekilde güncel bir kümülatif etki değerlendirmesi çalışması temelinde Çevresel İzin'in yeniden incelenmesi gerekmektedir. Ancak yukarıda belirtildiği üzere projeden her yöne 25 km. uzaklıktaki mevcut ya da önerilen- tüm endüstriyel tesislere ilişkin ek temel verilerin kümülatif etki değerlendirmesi çalışması amaçlarına dönük olarak toplanması gerektiği çünkü etki tahmini ve modellemesinin müteakip adımlarında gerçek değişimler fark edildiği açığa çıkmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın el kılavuzu uyarınca şunlara da işaret edebiliriz: "Kapsamlı ÇED ile Acele ÇED arasındaki fark, sağlanan verilerin zaman ölçeğindedir. Acele ÇED, daha hızlı değerlendirme süreci adına yapılır. Her iki tür ÇED de bütün önemli çevresel etkileri ve bunların hafifletilmesinin içerilmesini/kapsanmasını gerektirmekle beraber, Acele ÇED bu hedefe, sadece tek mevsimin (muson haricindeki) verilerini toplayarak ulaşmaktadır. Bu durum, karar alma kalitesinden fedakarlık edilmesine sebep olmadığı hallerde kabul edilebilir. Acele ÇED taleplerinin incelenmesi, kapsamlı bir ÇED'in gerekli olup olmadığını gösterecektir." (Kaynak: envfor.Nic.in/divisions/iass/eia/Chapter1.htm; Bölüm 1.3)

Gereği düşünüldü:

- 1.** Çevre ve Orman Bakanlığı'nca Çevresel İzin'e ilişkin yayınlanmış olan 14.08.2012 tarihli düzeltme iptal edilmiştir.
- 2.** Davalı No. 3-Proje sahibi, burada yapılan gözlemleri göz önünde bulundurarak, makul bir zaman dahilinde itiraz edilen projeye dair yeni bir Kümülatif Etki Değerlendirme Çalışması yürütecektir ve bunun için şunları yapacaktır:
 - a.** Bütün mevcut endüstriyel tesislere ilişkin geçerli düzenlemelere göre zorunlu temel/birincil verileri toplayacak ve bu verileri, Hükümet tarafından zaman zaman bildirilen Ulusal Standartlar ile karşılaştıracaktır.
 - b.** İşlenmiş atık su tahliyesine/ bahsi geçen türden endüstriyel tesislerin olası tahliyelerine ilişkin veri toplayacaktır.
 - c.** Sosyo-ekonomik çevreye ilişkin birincil temel veri toplayacaktır.
 - d.** Yukarıda bahsi geçtiği üzere, Devlet Kirlilik Denetim Kurulu ve/veya proje sahipleriyle işbirliği içinde civardaki ve PKPYB ilanı uyarınca kapatılmış ve önümüzdeki beş yıl içinde gelecek olan endüstriyel tesislere ilişkin veri toplayacaktır.
 - e.** Uygun matematiksel modelleri kullanarak etki tahmini/değerlendirmesi çalışması yürütecektir.
 - f.** Olası finansal sonuçlar da dahil olmak üzere önemli etkilere ilişkin uygun yönetim planı/planları önerecektir.
- 3.** Davalı No. 3, bu çalışmaların raporunu Uzman Değerlendirme Komitesi önünde sunacaktır ve Uzman Değerlendirme Komitesi bu raporu inceleyecek, kapsamlı BÇED çalışmasının gerekli olup olmadığını değerlendirecek ve buna göre Davalı No. 3'e tavsiyede bulunacaktır; sonrasında Uzman Değerlendirme Komitesi, duruma göre, bahsi geçen çalışmaya ya da kapsamlı BÇED Çalışması dair 2006 Çevresel İzin Mevzuatı uyarınca bir değerlendirme yürütecek ve belirli özel koşullara dayanarak Çevresel İzin'i verecek ya da sözlü/gerekçeli bir karar ortaya koyarak Çevresel İzin'in verilmesini önermeyi reddedecektir; yani kanıtlanan gerekçeler üzerinden ya önerecek ya da önermeyi reddedecektir.
- 4.** Çevre ve Orman Bakanlığı, Uzman Değerlendirme Komitesi tarafından yapılan önerileri usulene uygun şekilde göze önüne alacak ve yasayla uyumlu biçimde bir karara varacaktır.
- 5.** Taraflar bahsi geçen çalışmanın yürütülmesinde işbirliği yapacaktır.
- 6.** Taraflar ilgili bedelleri kendileri karşılayacaktır.

Küresel İklim Değişikliği
Yükümlülükleri Hakkında
Oslo İlkeleri ve

İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları

HAZIRLAYAN: GAMZE OVACIK EDITÖR: ILGİN ÖZKAYA ÖZLÜER

Küresel İklim Değişikliği Yükümlülükleri Hakkında Oslo İlkeleri, iklim değişikliği konusunda uzman hukukçularca oluşturulmuş bir metindir. Bu metin, devletlerin sorumluluk almalarının, çevre sorunlarının çözümü için tek yol olduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası anlaşmaların ve çevre zirvelerinin, çevre hukukunun ortak dilini ilkeler yoluyla kullanmasını ve devletlerin ortak hareket etmelerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu ilkeler, devletleri iklim değişikliği sorununun çözümü konusunda uzlaşa göstermeleri ve ortaklıklar kurmaları konusunda teşvik edecek bir moral niteliğe de sahiptir.

Kitapta yer verdiğimiz mahkeme kararları ise, çevre hukukunun temel ilkelerine dair farklı ülke mahkemelerinin yaklaşımını ve çevre sorunlarının temel özelliklerinin farklı ülkelerin hukuk normları tarafından nasıl yorumlandığına dair güncel durumu ortaya koymak ve örneklendirmek için seçilmiştir.